

**KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
FEN BİLGİSİ ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DOĞA KORUMA MERKEZİNE GELEN GÖNÜLLÜLERİN
ÇEVRE BİLİNCİ DURUMLARININ BELİRLENMESİ**

ZEYNEP CANDAŞ

KOCAELİ 2018

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İLKÖĞRETİM
ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DOĞA KORUMA MERKEZİNE GELEN GÖNÜLLÜLERİN
ÇEVRE BİLİNCİ DURUMLARININ BELİRLENMESİ

Zeynep CANDAŞ

Doç. Dr. Ayla KARATAŞ
Danışman, Kocaeli Üniversitesi
Doç. Dr. Canan LAÇIN ŞİMŞEK
Jüri Üyesi, Sakarya Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ömer ACAR
Jüri Üyesi, Kocaeli Üniversitesi

Tezin Savunulduğu Tarih: 11.07.2018

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Doğa ve insan birbirinden ayrı düşünülemez. Doğadaki her olay, insanı dolaylı yoldan etkilemektedir. Sanayi devriminden sonra insanoğlunun doğaya müdahaleleri, doğanın ekolojik dengesini bozmaktadır. Dünya üzerindeki tüm türlerin neslinin devamı için ekolojik dengenin önemi büyüktür. Bu nedenle doğa bilinci yüksek ve doğa koruma çalışmaları için aktif korumacı davranış gösteren bireylerin olumlu yanlarının anlaşılması önemlidir. Doğa ile ilgili çeşitli çalışmalarda yer alan ve çeşitli deneyimler kazanan bu bireylerdeki değişimi ve farklılıkları anlamak, eğitim programlarının hazırlanmasında ve çevre eğitimi uygulamalarında araştırmacılara ve öğretmenlere yol gösterecektir.

Öncelikle lisans, yüksek lisans eğitimim boyunca hocam ve danışmanım olan Doç. Dr. Ayla KARATAŞ'a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca yüksek lisans tez jürimde yer alarak tezimin şekillenmesinde öneri ve eleştirileri ile katkıda bulunan Doç. Dr. Canan LAÇIN ŞİMŞEK ve Dr. Öğr. Üyesi Ömer ACAR'a teşekkür ederim.

Çalışma alanında bilimsel araştırmalarımı sürdürmek için gerekli olan izin ve destekleri sağlayan başta Prof. Dr. Yakup KASKA olmak üzere, alan koordinatörü biyolog Ahmet Yavuz CANDAN'a ve teknisyen Süleyman EKİCİ'ye teşekkür ederim. Çalışmanın veri toplama sürecinde katılımları ile tez çalışmasını oluşturan DEKAMER gönüllülerine sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hayatım boyunca bana emek veren, maddi manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen günlere gelmemi sağlayan annem Sevdal CANDAN, babam Siret CANDAN, babaannem İmran CANDAN'a, sevgisini ve bilgi birikimini asla esirgemeyen beni hep cesaretlendiren ve destekleyen halam Doç. Dr. Z. Canan Karababa ve desteği ile hep yanımda olan kuzenim A. Cana KARABABA'ya sonsuz teşekkürlerimi borç bilirim.

Desteklerini her zaman hissettiren başta Ayşenur BOZER ve Esra MADEN olmak üzere tüm arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Temmuz-2018

Zeynep CANDAN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	i
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	i
TABLolar DİZİNİ	i
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
GİRİŞ	1
1. GENEL BİLGİLER.....	3
1.1. Çalışmanın Kavramsal Çerçevesi.....	3
1.1.1. Çevre tanımı ve çevre ile ilgili kavramlar	3
1.1.2. Çevre eğitimi	5
1.1.3. Doğa ve insan	6
1.1.4. Çevre etiği	8
1.1.5. Doğa eğitimi.....	8
1.1.6. Sınıf dışı eğitim ve deneysel öğrenme	10
1.1.7. Gönüllülük kavramı.....	11
1.1.8. Doğa eğitimi ile ilgili araştırmalar	12
1.2. Problem Durumu	18
1.3. Araştırmanın Önemi.....	19
1.4. Araştırmanın Amacı	20
1.5. Problem Cümlesi ve Alt Problemler	20
1.6. Sınırlılıklar.....	21
2. YÖNTEM.....	22
2.1. Araştırma Modeli.....	22
2.2. Çalışma Grubu	22
2.3. Araştırma Uygulama Alanı DEKAMER.....	28
2.3.1. Genel bilgiler.....	28
2.3.2. Arazi çalışmaları	31
2.3.3. Rehabilitasyon çalışmaları	36
2.3.4. Ziyaretçilerin gönüllüler tarafından bilgilendirilmesi	39
2.4. Veri Toplama Araçları	40
2.4.1. Nicel veri toplama araçları	40
2.4.2. Çevre bilinci ölçeği	40
2.4.3. Yarı yapılandırılmış görüşme formu	42
2.5. Verilerin Analizi	43
3. BULGULAR VE TARTIŞMA	45
3.1. Birinci Alt Probleme Ait Bulgular	45
3.1.1. Birinci alt probleme ait değerlendirme.....	47
3.2. İkinci Alt Probleme Ait Bulgular	47
3.2.1. İkinci alt probleme ait değerlendirme	48
3.3. Üçüncü Alt Probleme Ait Bulgular	48
3.3.1. Üçüncü alt probleme ait değerlendirme	52
3.4. Dördüncü Alt Probleme Ait Bulgular	53

3.4.1. Dördüncü alt probleme ait değerlendirme.....	57
3.5. Beşinci Alt Probleme Ait Bulgular	57
3.5.1. Beşinci alt probleme ait değerlendirme.....	61
3.6. Altıncı Alt Probleme Ait Bulgular	61
3.6.1. Altıncı alt probleme ait değerlendirme.....	62
3.7. Yedinci Alt Probleme Ait Bulgular.....	63
3.7.1. Yedinci alt probleme ait değerlendirme	65
3.8. Sekizinci Alt Probleme Ait Bulgular	66
3.8.1. Sekizinci alt probleme ait değerlendirme	68
3.9. Dokuzuncu Alt Probleme Ait Bulgular	69
3.9.1. Dokuzuncu alt probleme ait değerlendirme	69
3.10. Onuncu Alt Probleme Ait Bulgular	71
3.10.1. Onuncu alt probleme ait değerlendirme	73
3.11. On Birinci Alt Probleme Ait Bulgular.....	75
3.11.1. On birinci alt probleme ait değerlendirme	77
3.12. On İkinci Alt Probleme Ait Bulgular.....	78
3.12.1. On ikinci alt problem için değerlendirme	81
3.13. On Üçüncü Alt Probleme Ait Bulgular ve Değerlendirme.....	82
4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	84
4.1. Sonuçlar	84
4.2. Öneriler	89
KAYNAKLAR	90
EKLER	100
KİŞİSEL YAYIN VE ESERLER	111
ÖZGEÇMİŞ	112

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Gönüllülerin meslek gruplarına göre yüzde dağılım bar grafiği.....	25
Şekil 2.2. DEKAMER'in panoramik görüntüsü	28
Şekil 2.3. DEKAMER'in coğrafi konumu.....	29
Şekil 2.4. DEKAMER'in bulunduğu İztuzu Kumsalı'nın kuşbakışı görüntüsü.	29
Şekil 2.5. Gönüllülerin konakladıkları karavanların fotoğrafları.....	30
Şekil 2.6. Gönüllülerin arazi çalışmasındaki verilerin yazıldığı defterin fotoğrafı	32
Şekil 2.7. Gönüllülerin kafesleme çalışması yaparken fotoğrafı	33
Şekil 2.8. Gönüllülerin arazide kafes taşıırken fotoğrafı	33
Şekil 2.9. Gönüllülerin gündüz arazisinde yuva tespiti yaparken fotoğrafı.....	34
Şekil 2.10. Gönüllülerin ergin kaplumbağalarda markalama çalışması fotoğrafı	34
Şekil 2.11. Gönüllüler arazi çalışması eğitimi alırken fotoğrafı.....	35
Şekil 2.12. Yavru çıkışlarının kontrol edilmesi fotoğrafı	35
Şekil 2.13. Gönüllülerin kontrol açışı arazisinden fotoğrafı.....	36
Şekil 2.14. Rehabilitasyon merkezi ve tankların görüntüsü.....	37
Şekil 2.15. Gönüllüler tank temizliği yaparken fotoğrafı.....	37
Şekil 2.16. Gönüllüler kaplumbağa tedavisi için yardım ederken fotoğrafı.....	38
Şekil 2.17. Gönüllüler kaplumbağaları beslerken fotoğrafı.....	38
Şekil 2.18. Gönüllüler merkeze gelen ziyaretçileri bilgilendirirken fotoğrafı.....	39
Şekil 2.19. Gönüllülerin merkeze gelen ziyaretçilere bilgi verirken fotoğrafı.....	40

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1.1. Dünya nüfusu raporu 2017	4
Tablo 2.1. Katılımcıların cinsiyete göre dağılımı	23
Tablo 2.2. Gönüllülerin eğitim durumlarının yüzde frekans dağılımı	24
Tablo 2.3. Gönüllülerin okudukları bölümlere göre meslek dağılımları	24
Tablo 2.4. Katılımcıların anne ve baba eğitim seviyeleri	26
Tablo 2.5. Katılımcıların çevre eğitimi alma durumları	26
Tablo 2.6. Katılımcıların bireysel ilgileri ile çevre etkinliklerine katılmaları	27
Tablo 2.7. Katılımcıların çevre ile ilgili dernek üyelikleri.....	27
Tablo 2.8. Çevre bilinci ölçeği alt boyutları örnek sorular	41
Tablo 2.9. Yarı yapılandırılmış görüşme formu soru örnekleri	43
Tablo 3.1. ÇBÖ alt boyutların katılımcı cinsiyete göre MWU değerleri.....	46
Tablo 3.2. Katılımcıların çevre eğitimi zorunlu olması hakkında görüşleri	48
Tablo 3.3. Gönüllülerin doğa hakkında düşüncesi.....	49
Tablo 3.4. Gönüllülerin çevreye karşı sergiledikleri duyarlı davranışlar.....	54
Tablo 3.5. Katılımcıların belirttiği güncel çevre sorunları.....	58
Tablo 3.6. Gönüllülerin çevre sorunlarına karşı duyguları	62
Tablo 3.7. Gönüllerin çevre sorunlarına çözüme yönelik girişimleri	63
Tablo 3.8. Gönüllülerin uzun süreli kamp dönemindeki motivasyon kaynakları.....	66
Tablo 3.9. Gönüllülerin çevre sorunlarına karşı dernek etkisi görüşleri.....	69
Tablo 3.10. Katılımcıların kamp çalışmaları sonucu değişen duyarlılıkları	72
Tablo 3.11. Kamp yaşantısının katılımcılardaki bakış açılarındaki değişimi	75
Tablo 3.12. Katılımcıların çevreye karşı değişen duyguları	79
Tablo 3.13. Katılımcıların gönüllülerin ortak paydaları hakkında görüşleri	82

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

N	: Katılımcı sayısı
%	: Yüzde değeri
$\bar{X}$	: Aritmetik ortalama

Kısaltmalar

BM	: Birleşmiş Milletler
BTG	: Bilim ve Teknolojiye Güven
ÇE	: Çevresel Eylemler
ÇT	: Çevresel Tehdit
ÇBÖ	: Çevre Bilinci Ölçeği
DEKAMER	: Deniz Kaplumbağalarını Araştırma Kurtarma ve Rehabilitasyon Merkezi
DT	: Doğanın Tadı
HES	: Hidro Elektrik Santral
IIEP	: Uluslararası Çevre Eğitim Programı
İDF	: İnsanın Doğadan Faydalanması
KMO	: Kaiser-Meyer-Olkin (Faktör analizi)
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
NAPD	: Nüfus Artışı Politikalarına Destek
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
SPSS	: Statistical Package for Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paketi)
TEMA	: Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TURMEPA	: Turkish Marine Environment Protection Association (Deniz Temiz Derneği)
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNEP	: Birleşmiş Milletler Çevre Programı

DOĞA KORUMA MERKEZİNE GELEN GÖNÜLLÜLERİN ÇEVRE BİLİNCİ DURUMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

ÖZET

Bu çalışmada doğa koruma merkezlerinde gönüllü olarak çalışan bireylerin tanınması değerlendirilmesi ve çevre bilinçlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma betimsel bir araştırmadır. Çalışmanın verileri hem nicel hem nitel tekniklerle çözümlenmiştir. İçerik analizi ile analiz edilmiştir. Çalışma grubunu bir doğa koruma merkezi olan DEKAMER'e 2016 yaz döneminde gelen, çalışmaya katılmayı kabul eden 30 gönüllü oluşturmuştur. Katılımcıların sahip oldukları çevre bilincini ölçmek için çevre bilinci ölçeği ve katılımcıların çevre bilinci tanımlamak için yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çevre bilinci ölçeğinden elde edilen veriler SPSS 23 paketi ile analiz edilmiştir. Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınıp araştırmacı tarafından transkript edilerek içerik analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda, doğa kampına gelen gönüllü bireylerin %80'nin lisans öğrencisinden oluştuğu ve ailelerinin eğitim düzeylerinin üniversite ve üzeri olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların çevre koruma çalışmalarına bireysel ilgileri doğrultusunda katıldıkları ve gönüllü bireylerin çevre bilinci düzeylerinin ortalamasının üstünde olduğu görülmüştür. Aynı zamanda katılımcıların çevresel kaygıları ve çevre dostu davranış sergileme eğilimleri yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda katılımcıların çevreci davranışlarında annelerinin ve öğretmenlerinin etkili rol oynadığı sonucu elde edilmiştir. Bu çalışma, çevre eğitimi araştırmalarına yön verecek olan çevre bilinci yüksek bireylerin tanınması amaçlanmıştır. Çevre bilinci yüksek bireylerin tanınmasının bundan sonra yapılacak çevre eğitimi araştırmalarına, program geliştirme çalışmalarına ve çevre eğitimi uygulamalarına ışık tutacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çevre Eğitimi, Çevre Koruma, DEKAMER, Doğa Eğitimi, Gönüllük.

THE EVALUATION OF THE VOLUNTEERS OF THEIR CONSCIOUSNESS ON ENVIRONMENTAL ISSUES WHO COME INTO THE NATURE CONSERVATION CENTER

ABSTRACT

The purpose of this study is to evaluate and determine the environmental consciousness of volunteers working in nature conservation centres. The study which is a descriptive research has been analyzed in terms of quantitative and qualitative techniques. It has been analyzed in terms of content analysis. The study group has been arranged with 30 volunteers who agreed to work with DEKAMER, in the summer of 2016, which is a nature protection center. A semi-structured interview technique was used, and interviews conducted with participants using an environmental awareness scale to measure their environmental awareness. Study results show that 80% of volunteers were undergraduate students, from university educated family background and their environmental awareness was above the average environmental awareness of other volunteers. Participants' environmental concerns and their tendency to exhibit environmentally friendly behaviour were also found to be high. In this context the study indicates that participants' parents and teachers played an effective role in their environmentalist behaviour. This study identifies individuals having a high level of environmental consciousness which may guide future environmental education research. Recognition of highly environmentally conscious individuals is expected to provide a basis for future environmental education research, program development and environmental education practices.

Keywords: Environmental Education, Environmental Protection, DEKAMER, Nature Education, Volunteerism.

GİRİŞ

Küresel ısınma, çevre kirliliği ve ormansızlaşma gibi çevresel sorunların çoğu insan davranışlarından kaynaklanmaktadır. Çevresel sorunlar insanlığın son yıllarda karşılaşabileceği en önemli zorluklardan birini oluşturmaktadır. Doğa, iklim değişikliği, buzulların erimesi, hava kirliliği gibi küresel tehditlerle karşı karşıyadır. Bireylerde, çevre yanlısı davranışları tetiklemek, çevre sorunları ile başa çıkmak ve sürdürülebilirliği sağlamak için oldukça önemlidir. Ancak bunun yanında gelişen teknoloji ve sanayileşme toplumları sürekli tüketime götürmektedir. Bu da bulunduğumuz çağın önemli ve çözüm üretilememiş sorunu olan, çevre sorununu gündeme getirmektedir. İnsan doğanın bir parçasıdır ve doğadan ayrı bir hayat yaşaması düşünülemez. Doğanın yok olması tehdidi ile yüzleşen toplumlar, çevre sorunlarının ortadan kaldırılmak için çeşitli bilimsel, teknolojik çaba ve önlem almaya çalışmaktadırlar. Örneğin, nesli tükenme tehlikesi altında olan türlerin korunması için yapılan çalışmalar, enerji tasarrufu yapabilen elektronik aletlerin geliştirilmesi, sürdürülebilir enerjiye yönelik girişimler bunlara örnek verilebilir. Çevre sorunlarının ağırlaşarak devam etmesi, insanlığın bugüne dek geliştirmiş olduğu bilim ve teknolojinin, çevre sorunlarını çözme konusunda başarı sağlayamadığını göstermektedir.

İnsanoğlu, evrendeki varoluş mücadelesi sırasında doğanın sunduğu imkânları sınırsızca kullanmıştır (Şimşek, 2004). İnsanların yol açtığı çeşitli sorunlar yine insanlar tarafından çözüm bulunacaktır. Bu konuda eğitim en temel ve en yol gösterici unsurdur. Erol (2016) insanın, eğitime gereksinim duyan bir varlık olduğunu ve ihtiyaç duyduğu bu eğitimin sürekli olarak gözden geçirilerek geliştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. İnsanın, yaşamı boyunca devamlı ihtiyaç duyduğu şeyleri öğrenme sürecindeki temel yapı taşlarını eğitim ve öğretim oluşturmaktadır. Bu kapsamda bilinçli yapılan eylemlerin çoğu öğrenme ürünüdür. Günümüzde ortaya çıkan, çevre sorunlarının kaynağı da insanın tutum ve davranışları olduğuna göre, bu durum, özü itibarıyla bir eğitim sorunudur. Bu doğrultuda bireylere bilişsel, psikomotor ve duyuşsal anlamda bilgi, beceri, davranış ve olumlu tutum kazandırma süreci olan

eğitimden, evre sorunlarına yönelik, bireyi bilinçlendirme ve bireylerde farkındalık oluşturma aracı olarak yararlanabiliriz.

Bireyin hayatının bütün evrelerinde yaygın bir şekilde kullanılan ve uygulanan bir olgu olan eğitim, insanın sosyal bilinci içerisinde bireyin katılımıyla gerçekleşmektedir (Dewey, 2014;Yıldırım,2011; akt., Erol, 2016). Bu süreç, doğumla başlar, aile, okul ve sosyal çevrede hayat boyu devamlı olarak bireyin becerilerini şekillendirir, bilincini zenginleştirir, karakterini sağlamlaştırır, fikirlerini geliştirir, duyu ve hislerini uyandırır (Dewey, 2014; akt., Atasoy, 2015). Eğitim, her konuda olduğu gibi evre bilincinin oluşmasında da en önemli unsurdur. Bu tez çalışmasında doğa ile ilgili çeşitli çalışmalarda yer alan ve çeşitli deneyimler kazanmış bireylerle çalışılmıştır. Bu bireylerin profillerinin çıkarılması, farklılıklarının anlaşılması evre bilinci oluşturma ve evre eğitimi programları hazırlamada yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

1. GENEL BİLGİLER

Bu bölümde araştırmanın çalışmanın kavramsal çerçevesi başlığı altında, çevre tanımı ve çevre ile ilgili kavramlar, çevre eğitimi, doğa ve insan, doğa eğitimi, deneyimsel öğrenme, gönüllülük kavramı ve doğa ile ilgili yapılmış çalışmalar yer almaktadır.

1.1. Çalışmanın Kavramsal Çerçevesi

1.1.1. Çevre tanımı ve çevre ile ilgili kavramlar

T.C. Çevre Kanunu'nda (1983), çevre kavram olarak “insanların ve diğer canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde buldukları fiziksel, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamıdır” olarak tanımlanmıştır. Çevre kelimesinin İngilizce karşılığı olan “environment” etimologlara göre İngilizcedeki anlamıyla çevre, insan veya bir organizma etrafındaki her şey veya koşulların tümü olarak ifade edilebilir (Young, 1986). Çevre, bir canlı organizmayı veya bir canlı topluluğunu yaşama süresince etkileyen her türlü biyotik ve abiyotik (sosyal, kültürel, tarihsel, iklimsel, fiziksel) faktörlerin tümüdür (Yücel ve Morgil, 1998).

Çevre denilince ilk akla gelen insanların yaşadığı ev, şehir, sahip olduğu aile, akrabalar, arkadaşlar gibi kavramlar gelmektedir. Amaç, nitelik ve genişlik bakımından birbirinden farklı olan bütün bu topluluklara “sosyal çevre” denilmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2009). Tüm canlıların beraber yaşadığı bir doğal çevre de bulunmaktadır. Doğal çevrede, canlı ve cansız tüm varlıklar bir arada uyum içinde yaşar. İnsan türünün dünya üzerindeki sayısı arttıkça ihtiyaçları da artmıştır. İnsanın, doğaya verdiği başlıca zararlar; ileri teknoloji üretimler, önceleri tarımsal alan olarak kullanılan yerlerin tahrip edilmesi, yaşadıkları alanları kirletmeleri, doğal kaynakları tüketmeleridir (Türküm, 1998). Bu durum doğal çevrenin uyumunda bozulmalara neden olmuştur. Doğal çevre insanın istilasına uğramıştır. İnsanların artık fiziksel çevrelerini korumak yerine kendi ihtiyaçları ve çıkarları doğrultusunda doğal çevreyi tüketmeye başladıklarını göstermektedir.

Tablo 1. 1. Dünya nüfusu raporu 2017 (Population Referance Bureau)

Bölgeler	Popülasyon (milyon)
Afrika	1.250
Asya	4.494
Avrupa	745
Latin Amerika ve Karayipler	643
Kuzey Amerika	362
Okyanusya	42
Toplam	7.536

Population Reference Bureau 2017 verilerine göre, Dünya'daki insan nüfusu yaklaşık 7,5 milyar olmuştur. Dünyada artan insan nüfusu ile birlikte toplumların bireylerin ihtiyaçları da artmaktadır. Ancak ikinci dünya savaşından sonra ki refah döneminde Amerika Birleşik Devletlerinde başlayan, temel gereksinim ve ihtiyaçlar odaklı tüketim ve yaşam tarzı, yavaş yavaş batılı ülkelere ve tüm dünyaya yayılmıştır. Alan Durning'e (1998), göre, dünyanın en büyük iki ekonomisine sahip, ABD ve Japonya'da yapılan kamuoyu yoklamaları insanların başarıyı, tükettikleri miktarla giderek daha fazla ölçtüklerini göstermektedir. Bu hızlı tüketim ile birlikte çevre sorunları da giderek artmaktadır.

Dünyamızın doğal kaynakları, artan insan nüfusu ve bunun sonucunda doğan hızlı tüketimi karşılamakta zorlanmaktadır. Bu da yalnızca çevresel sorunları değil çevresel endişeyi de beraberinde getirmektedir. Ozon tabakasının delinmesi, buzulların erimesi, mevsimsel değişimler, su kaynaklarının tehdidi, şehirleşme ve sanayileşme sonucu azalan ormanlar, hava kirliliği, ışık ve ses kirliliği ve çevreyi tehdit eden diğer tehlikelerin farkına varılmıştır.1970'li ve 1980'li yıllarda küreselleşmiş bir sorun haline gelen çevre sorunu uluslararası boyuta taşınmıştır. 1980'li yılların başında ilk defa Birleşmiş Milletler Çevre ve İnsan Konferansında Stockholm'de toplanarak küresel boyutta çevre sorunlarını tartışmışlardır. Konferanstaki tartışmalar sonucunda iki önemli karar alınmıştır; Birincisi, zengin ve yoksul ayrımı yapılmadan tüm katılımcı ülkeler tarafından, küresel çevre sorunlarının boyutlarına ve tehlikelerine dikkat çekilerek tehdidin tüm insanlığa yönelik olduğu kabul edilmiş ve bu yolda

sorumluluğun paylaşılmasında uzlaşmıştır. İkinci olarak ise, Stockholm Sonuç Bildirgesinde, her insanın sağlıklı bir çevrede yaşama ve çevre korumaya ilişkin kararlara katılma hakkı olduğu vurgulanmıştır. Aynı zamanda konferans sonunda merkezi Kenya, Nairobi olan Birleşmiş Milletler Çevre Programı (İngilizce adı; UN Environment Programme veya UNEP) kurulmuş ve ülkelerin gündemine “Çevre Eğitimi” kavramı dâhil olmuştur.

1.1.2. Çevre eğitimi

Stockholm'deki konferansın ardından 1975 yılında, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) öncülüğünde “Çevre Eğitimi İçin Kaynakların Değerlendirilmesi: Üye Devletlerin Gereksinimleri ve İhtiyaçları” başlıklı bir anketi uygulanmıştır. Bu araştırmanın amacı, eğitim ve yetiştirme becerilerinin geliştirilmesinde önemli bir rol oynayacak bilgiler elde etmektir (Ünal ve Dımışkı, 1999). Araştırmanın bulguları, çevre eğitiminin niceliğinin ve kalitesinin yetersiz olduğunu göstermiştir.

Elde edilen bu vahim sonuçlar doğrultusunda 1975 yılında, UNESCO ve UNEP işbirliği ile Uluslararası Çevre Eğitim Programı (IEEP) hayata geçirilmiştir. Çevre eğitiminin en büyük adımı 1977 yılında, yine UNESCO ve UNEP işbirliği ile Tiflis'te düzenlenen konferans da hazırlanan bildirge ile atılmıştır. Tiflis Konferansı dünya gerçekleştirilen ilk “Çevre Eğitimi” konferansıdır. Dünya'da mevcut olarak uygulanan çeşitli çevre eğitimi programları arasında en gelişmiş olanlar Tiflis Bildirgesinin hedef, amaç ve esasları doğrultusunda hazırlananlardır. (Ünal ve Dımışkı, 1999).

Tiflis (1977) bildirgesine göre çevre eğitiminin amaçları beş kavram üzerinde sunulmuştur. Bunlar;

Farkındalık: Bireylerin ve sosyal grupların, tüm çevreye ve çevre sorunlarına karşı farkındalık ve duyarlılık kazanmasına yardımcı olmak

Bilgi: Bireylerin ve sosyal grupların, çevre ve çevre problemleri hakkında temel bir anlayış ve deneyimler kazanmalarına yardımcı olmak.

Tutum: Bireylerin ve sosyal grupların çevre ile ilgili değerleri elde etme ve ilgi duymalarını kazandırma, çevreyi iyileştirme ve korumada aktif rol alanların motivasyonu için yardımcı olmak.

Beceriler: Bireylerin ve sosyal grupların çevre sorunlarının belirleme ve çözme becerileri kazanmalarına yardımcı olmak.

Katılım: Bireylere ve sosyal gruplara, çevre sorunlarının çözümü konusunda çalışmaların her aşamasında aktif katılımı için bir fırsat sağlamak, olarak sıralanabilir (Unesco, 1977).

Hungerfor ve Volk (1990)'da, Tiflis bildirgesinde belirtilen çevre eğitiminin amaçları doğrultusunda çevreye duyarlı bireyleri “Bir çevre bilincine ve duyarlılığa sahip olan, temel çevre ve çevre ile ilişkili sorunlara karşı bir anlayışı olan, çevrenin iyileştirilmesi ve korumaya aktif olarak katılım için, çevreye duyulan ilgi ve motivasyon duygularına, çevre sorunlarını belirleme ve çözme becerilerine sahip ve çevre sorunlarının çözümüne yönelik çalışmalarda her düzeyde aktif katılım sağlayan bireyler” olarak tanımlamışlardır.

Türkiye’de çevre eğitiminin ele alınması 1980’li yılların sonunda gerçekleşmiştir (Candaş ve Karataş, 2017). Fakat 1991 yılına kadar çevre eğitimi lisans düzeyinde verilmiştir. 1991 yılından sonra çevre eğitimi, okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim seviyesinde eğitim öğretim programlarına girmeye başlamıştır. Ancak ülkemizde çevre eğitimi ayrı bir ders olarak değil fizik, kimya, fen bilimleri, biyoloji, hayat bilgisi gibi derslerin içerisinde verilmektedir. Bu durum çevre eğitimi amaçlarının gerçekleştirilmesi ve hedeflenen çevre bilincine sahip bireylerin yetişmesi için sınırlı kalmaktadır.

1.1.3. Doğa ve insan

İnsan, olağanın içerisinde çeşitli etkileşimlerle yaşamın sürdüren bir canlıdır. İnsanın doğa ile ilişkisinin temelleri ilkçağa dayanmaktadır. Bu nedenle insanın doğa ile olan ilişkisi yalnızca günümüzün tartışması değildir. İnsanların doğayla temel biyolojik bir bağa ve diğer canlı organizmalarla birlikte yaşam eğilimine ve ihtiyacına sahiptir (Wilson, 1984). Literatüre “Biyofili hipotezi” olarak geçen olgu insanın doğaya ve

doğal çeşitliliğe doğuştan gelen bir ilgisi ve doğa sevgisi olduğunu söylemektedir. Kahn (1997), biyofili hipotezini insanların yapay çevreler ile doğal çevreler arasındaki tercihleri üzerine geliştirmiştir. Yapılan çalışmalarda doğa ile i içe olmanın stres azaltıcı yanı olduğu, hastanelerde duvar yerine doğa seyredabilen hastaların iyileşme sürelerinin kısaldığı hatta hayvanlar ile doğrudan temas eden hastaların olumlu sonuçlar aldıkları grlmştir. Araştırmanın sonucunda, Kahn (1997) biyofiliyi insanın yaşamdaki bağını kurmak için oluşturduğu genetik temelli bir ihtiyaç olarak tanımlamıştır. Araştırmacılara göre insanoğlunun yaşamı boyunca sulak alanlarda yerleşim kurmak, orman ve çalılıkları tercih etmesinin genetik bir yatkınlık olduğunu belirtmişlerdir (Appleton, 1975; Coss ve Charles, 2004; Orians, 1986; Falk, 1977; Akt Yılmaz ve Olgan, 2017).

Tüm bunların işığında Kellert ve Wilson (1995), bireylerin doğada karşılaşabilecekleri avantajlı ya da dezavantajlı durumlara karşı doğuştan geliştirdikleri olumlu ya da olumsuz davranışlar olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmacılar çalışmalarında avantajı bireyin hayatta kalmak için ihtiyacı olan beslenme, güvenlik ve barınma ihtiyaçlar olarak tanımlanmışlardır. Dezavantajlı durumları ise bireyin yaşamını tehdit edebilecek, riskli korku uyandıran vahşi hayvanlar, karanlık ortamlar olarak tanımlamışlardır. Bu durum sonucunda bireylerde kk yaşlardan itibaren olumlu durumlar için biyofili ve olumsuz durumlar için biyofobi gelişmektedir. Wilson'ın bu biyo-fenomenoloji teorisini yansıtan, bir başka düşünce ise doğayla bağlantısı olmayan çocukların, doğayı korumak için isteklerinin az olduğu yönündedir (Cramer, 2008). Aynı zamanda birçok araştırmacıya göre, bireylerin doğa ile bağının azalması ya da doğadan tamamen kopması, bireylerin doğayı koruma ve doğaya saygılı davranmak konularında özensiz olabileceklerine işarettir (Chawla, 1999; 2007; Engleson ve Yockers, 1994; Samways, 2007; Wells ve Lekies, 2006). Özetle, hem insanların hem de doğanın sağlıklı olabilmesi büyük ölçüde birbirleri ile ilişkili olmalarına bağlıdır (Wilson, 1993). Bu nedenle bireylerin doğada yaşadıkları deneyimler önem arz etmektedir. Çocukların doğa ile i içe olabilecekleri ortamların oluşturulması, onlara doğa içinde deneyim kazandıracak imknlar sunulması gelecekte doğanın sürdürülebilirliğini sağlamak için önemlidir.

1.1.4. Çevre etiği

İnsanların doğayla olan ilişkisi, günümüzdeki çevresel ve ekolojik araştırmaların çoğunda önemli bir konu haline gelmiştir. Gül (2013), ilk çağ filozoflarının doğaya egemen olma düşüncesine sahip olmadıklarını belirtmiştir. Ancak, 17 yüzyılda gelişen bilimsel ilerlemeler sonucu, insanın merkeze alındığı yeni bir doğa görüşünün ortaya çıktığını ifade edilmiştir (Gül, 2013). İnsanın doğa algısı ve bilinci doğaya tutumunu belirler. Bu nedenle doğru tutum ve davranışların geliştirilebilmesi için insanların çevre bilincine sahip olması gereklidir. İnsanların sahip oldukları değerler ve düşünceler, oluşacak çevre bilinci için önemlidir.

Araştırmacılara göre çevre sorunlarının bugünkü boyutlarına ulaşmasına yol açan faktörün çevre etiğine gereken önemin verilmemesi olarak belirtilmiştir (Tont, 1996). Çevre etiği insanın doğal çevre ile arasındaki ilişkiyi ifade etmektedir. Dunlap ve Van Liere (1978), çalışmalarında ekosentrik yaklaşım ve antroposentrik yaklaşım kavramları ile insanoğlunun doğaya karşı taşıdığı etik anlayışları tanımlamıştır. Ekosentrik düşünceye sahip bireyler, kendi çıkarlarını gözetmeksizin doğanın korunması gerektiğini savunur, dünyayı bir bütün olarak görürler. Antroposentrik düşünceye sahip bireyler ise çevreyi insanlığın devamı ve yaşam kalitesini yükseltmek için doğanın var olması gerektiğini savunurlar. Bu nedenle insanın doğa algısının anlaşılması, insanın doğaya karşı davranışlarının nedenlerinin anlaşılmasını sağlayacaktır. Bu durum insanın doğanın geleceği için alacağı kararları belirlemek için önemlidir.

1.1.5. Doğa eğitimi

Doğa eğitimi, Türkçe sözlüğünün, karşılığını tam olarak sağlayamadığı bir terimdir. Alanyazına İngilizce “outdoor education” teriminden çevrilerek kazandırılmıştır (Turan Tanasen, 2008). Doğa eğitimi, yapılan kimi çalışmalarda çevre eğitimi ile aynı anlamda kullanılmasına rağmen (Ozoner, 2004; Güler, 2009) aslında kavram tanımına göre, çevre etkinliklerini de içeren daha geniş kapsamlı bir eğitim türüdür. Çevre eğitimi doğa eğitimiyle genel olarak karıştırılan bir kavramdır. Doğa eğitimi doğada yapılan, doğa temelli etkinliklerden oluşur. Çevre eğitimi ise bireyin doğal çevreyi anlaması ve olumlu davranışlar geliştirmesini ve çevre okuryazarı bireyler yetiştirmeyi planlar (Erdoğan, 2011). Ancak okul dışında ve doğada yapılması gibi bir zorunluluğu

yoktur. Doğa eğitiminde, doğayla doğrudan temas içeriği, katılımcıların doğal çevrenin daha iyi takdir edileceğini ve dolayısıyla çevreci öncelikleri benimsenebileceği varsayılır.

Doğanın içinde bulunmak, doğayı eğitim aracı olarak kullanmak düşünceleri gündeme gelince, doğada fiilen uygulama içeren eğitim programları hazırlanmaya başlamıştır. 19. ve 20. yılların başlarına kadar ilkokullardaki fen eğitimlerine doğa çalışmalarının hâkim olduğu görülmektedir (Stebbins, 2012). Bu duruma örnek, Wilbur Jackmann'ın 1891 yılında Amerika'da yazdığı "Nature Study for Common Schools" (Devlet Okulları İçin Doğa Çalışmaları) adlı kitap (McCrea, 2006) ve bu kitapla Amerika Birleşik Devletleri'nde doğa çalışmaları akımının (Nature Study Movement) ortaya çıkması (Kohlstedt, 2010) gösterilebilir. Aynı zamanda dünyada fen eğitimi adına bu gelişmeler yaşanırken, Türkiye'deki Köy Enstitülerinin doğanın içinde bireylere gözlem yapabilme ve doğada kendi deneyimlerini elde etme fırsatı sunan bir fen programlarının olması yine bu duruma örnek (Gökçe, 2010) gösterilebilir.

Dünya'da ve Türkiye'de okullarda fen eğitimine çevre eğitimleri dâhil edilmeye başlamıştır. Ayrıca "Doğa okulları" oluşturulmaya, çevre temalı okullar kurulmaya başlamıştır. Bu okullarda öğrencilere fen eğitimi dışında ana ders olarak çevre eğitimi, çevre etkileşimli uygulamalar, okullarda bahçecilik, sera eğitimi ya da öğrencilere kamp eğitimleri verilmektedir.

Türkiye'de ilk defa doğa eğitimi programları 1999 yılından itibaren TÜBİTAK tarafından Ekoloji temelli doğa eğitimi projeleri kapsamında uygulanmaya başlamıştır. TÜBİTAK bu proje kapsamında, bireylerin aktif görevler alarak "yapan-yaşayan" konumuna gelmesini, gözlem ve uygulamalarla bireyin disiplinler arası bir bakış açısı kazanmasını ve bilimsel süreç becerileri kazanmasını hedeflemektedir. TÜBİTAK projelerinin yanı sıra Milli Eğitim Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı ve bazı sivil toplum örgütlerinde bazı projeler kapsamında doğa ve çevre eğitimi programları gerçekleştirilmiştir (Erdoğan 2011). Bu çalışmalara örnek olarak Yeşil ırmak çocukları bilimle buluşuyor (Amasya Üniversitesi, 2015), çevre dedektifi horoz iş başında (Pamukkale Üniversitesi, 2015), Yıldız kâşifleri doğa eğitimi (Trakya Üniversitesi, 2018) verilebilir. Yapılan bu çalışmaların sonuçlarında araştırmacılar, proje kapsamında gerçekleştirilen etkinliklerin; katılımcılar da bilgilerin davranışa

dönüşmesini kolayca sağladığı (Oğurlu ve diğ., 2013), bilime karşı olumlu tutum geliştirdiği (Akay, 2013), çevre kirliliğine ve doğal çevredeki canlı türlerine karşı duyarlılıklarının geliştiğini (Feyzioğlu ve diğ., 2013), çevre bilincine ve çevresel tutumlara olumlu yönde katkı sağladığı (Keleş ve Varnacı, 2010), çevreye karşı sorumluluklarının arttığı (Güler, 2009) ve çevre sorunlarına ilgi duymaya başladıklarını (Özdemir, 2010) ifade etmişlerdir. Yapılan bu çalışmaların doğa koruma ve çevre bilincine pek çok katkı sağladığı gözlemlenmiştir.

1.1.6. Sınıf dışı eğitim ve deneysel öğrenme

Eğitim bilimlerinde öğrencilerin öğrenme sırasındaki deneyimleri Dewey, tarafından öğrenme sürecinde aktif olmalarının öğrenmeye olumlu etkisi olarak vurgulanmıştır (Kolb, 1984). Bireyler yaşantılarında edindikleri deneyimler doğrultusunda bilgiler edinmekte ve bu bilgiler doğrultusunda davranış geliştirmektedirler. Lewin, bireylerdeki deneyimlerin öğrenim sürecine etkisinden bahsederken; davranışların bireylerin yaşantısındaki deneyimlerin bütünü ifadesini kullanmıştır (akt., Schein, 1996). Piaget'e göre ise bireyler bilgiyi kazanmada etkin role sahiptir (Gencel, 2006). Dewey, Lewin ve Piaget'in görüşleri birlikte değerlendirildiğinde, öğrenmenin sürdürülebilir süreç olarak tanımlandığı, yaşantılar yoluyla oluşan kavramların yine yaşantılar sonucunda değişim gösterdiği ve gelişmenin bir döngü biçiminde devam ettiği söylenebilir.

Dewey, Lewis ve Piaget'nin çalışmalarının ışığında, Kolb 1960'lı yılların sonundan beri deneysel öğrenme üzerinde çalışmaktadır. Kolb (1984), deneysel öğrenmeyi, yaşantılar sonucu edinilen deneyimlerin bilgiye dönüştürülme süreci olarak tanımlamıştır. Kolb, öğrenmeyi dört adımda oluşan bir süreç olarak ifade etmiştir. Bireylerin yaşadıkları çevrede edindikleri somut deneyimlere sahip olduklarına ve bu deneyimleri farklı biçimlerde gözlemleyerek yansıttıklarına dikkat çekmektedir. Bu durum insanın doğa da edindiği deneyimlerin, doğaya karşı sergileyeceği tutum ve davranışlar için önemi bir kez daha vurgulamaktadır. Bireylerin ve çocukluk döneminde doğa da yaşadıkları deneyimler onların doğaya karşı olumlu ya da olumsuz davranış sergilemesini etkilemektedir.

Kolb (1984), her yeni deneyim bireyin sonraki yaşantılarını ve eğitimlerini etkilemekte olduğunu ifade etmiştir. Eğitimciler bilgiyi organize etmekten ve kaliteli öğrenim

deneyimlerini sunmaktan sorumludur (Roberts, 2003). Öğrenciler geçmiş deneyimlerini anlarsa, eğitimin gereklerini daha etkili bir şekilde kavrayabilirler. Doğa eğitimi ile bireylere doğa da deneyimler kazandırma, doğa ile empati kurmalarını sağlamaya olanak tanır. Doğa eğitimi sınıfdışı etkinliklerle, deneyimsel öğrenme ile gerçekleştirilmesi uygun bir eğitimidir. Eğitim ve öğretimin gerçekleştirildiği okullar ise deneyimsel öğrenmeye olanak sağlamak için yetersiz kalmaktadır. Okulların doğal çevreden uzak ve izole edilmiş yapısı, bireylerin doğa ile bağ kurmasını ve kendilerini doğanın bir parçası olarak algılamasını engellemektedir. Literatür çalışmaları ise bize, bireylerin çevre korumacı davranış göstermesi için doğa ile kendilerini bir bütün olarak algılamaları gerektiğini göstermektedir. Bir başka deyişle, çevre koruması için çok fazla bilgi vermenin, davranışlarda olumlu değişimlere neden olmadığı ifade edilebilir. Bu bağlamda, eğitim programlarında bireylerin doğa ile birebir etkileşimi için okul dışı öğrenmenin önemi anlaşılmaktadır.

1.1.7. Gönüllülük kavramı

Wymer (2003), gönüllüğü, kendi inisiyatifi, özgür iradesi ile performans gösteren veya hizmetler sunan kişi olarak tanımlamaktadır.

Gönüllü faaliyetler, bireylerin yetenek gelişiminde, takım çalışmasını ve yardımlaşmayı öğrenmesinde, yeni yaşam deneyimleri kazanmasında, organizasyon yapmayı öğrenmesinde, değişik kurumları tanımada, değer yargılarının gelişmesinde ve de özgüveninin artmasında önemli fırsatlar sunar (UNV, 2014). Bireyler gönüllülük faaliyetlerinde bulunarak aidiyet hissi yaşarlar ve kendi hayatlarına yön vermiş olurlar. Özellikle genç bireyler için gönüllülük, iyi bir öğrenme yoludur. Gençlerin gönüllülük yoluyla elde ettiği kişisel beceri ve yetkinlikler, gençlerin mesleki gelişimine de katkıda bulunarak iş bulmalarını kolaylaştırabilecektir (Bağcı, 2013, akt; Balaban ve İnce, 2015). Tüm bu yönleri ile gönüllülük deneyimsel öğrenme için uygun yöntemlerden biridir.

Ancak, Türkiye'nin en son 2013 yılında dâhil olduğu Dünya Gönüllülük indeksi güncel bilgilerinde Türkiye gönüllülük sıralamasında 135 ülke arasında 132. sırada yer almaktadır. Susuzlu (2016), üniversite öğrencileri üzerinden Türkiye'deki resmi gönüllülüğün düşük olma nedenlerini araştırmıştır. Araştırma sonucunda kişilerin gönüllü olmaları için gereken kaynaklara sahip olmadıklarını, gerekçelerinin ise

zaman ve maddi yetersizlik, insanlara duyulan güven yetersizliği, geleceğe dair duyulan umut yetersizliği ve mevcut koşullar altında hayatlarını dűzene sokmak için sahip oldukları imkânların yetersizliği cevaplarını verdiklerini belirtmiştir.

Tanner (1980), 11 aktivistin otobiyografi ve biyografilerini nitel olarak incelemiş, evre korumacı meslekler edinmelerinin nedenlerini araştırmıştır. Araştırmanın sonucunda ise aktivistlerin geçmiş deneyimlerinde doğal alandalar da daha çok vakit geçirdiklerini, farklı yaşam alanları ile sık temas halinde olduklarını ve korumacı davranışlarında aile etkisinin olduğunu gűrmüřtűr.

Bu bađlamda, gűnűllűlűk deneyiminin okul dıřı ۆđrenme ortamı için uygun olduđu dűřűnűlmektedir. Bireyler, kűűk yařta mesleki deneyim kazanır, bir mesleđin yeterliliklerini yaparak yařayarak yerinde ۆđrenir. Bu nedenle, bireylerin dođal çevrede bulunması, çevreyi anlaması ve deneyimlemesi için gűnűllűlerle yapılan evre koruma programları uygun birer ۆđrenme ortamıdır. Bu bađlamda, okullar ve gűnűllű kuruluşlar arasında yapılacak ortak çalıřmaların evre eđitiminin hedeflerinin kazandırılması için olumlu yűnde etkisi olacađı dűřűnűlmektedir. ۆđrencilerin, bir çıkar gűzetmeksizin dođa koruma için uygulamalarda bulunmasıyla, dođanın içinde bulunup bir bađ kurmasıyla, dođa ile bireyin bir bűtűn olduđu algısına sahip olacađı dűřűnűlmektedir.

1.1.8. Doğa eğitimi ile ilgili araştırmalar

Dunlap ve Heffernan'ın (1975) yaptıđı bir arařtırmada, dođa etkinlik faaliyetlerine katılımın, artan evre sorunlarıyla iliřkili olup olmadıđı incelenmiřtir. Dunlap ve Heffernan'ın gerçekleřtirdikleri arařtırmalarında ű hipotezi test etmiřlerdir. Arařtırmalarında, a) dođa etkinliklerine yapılan katılımlar ile çevresel kayđı dűzeyinin birbirleriyle pozitif yűnde etkileřimde olduđu b) bu etkileřimin dođa yűrűyűřű ve vahři yařam gűzlemleri gibi etkinliklerde daha gűlű olduđunu ancak avcılık ve balıkçılık gibi tűketim etkinliklerinden dűřűk kayđı řeklinde ortaya çıktıđı c) genele oranla, bu tarzda aktiviteler yapılmasının, dođal ortamlara karřı sayđıyı arttırdıđı sonuçlarını elde etmiřlerdir. Dunlap ve Heffernan, dođaya deđer verici faaliyetlerin, korumacı bir gűrűřű yansıttıđını, tűketim faaliyetlerinin ise evre hakkında faydacı bir gűrűře neden olduđunu ifade etmiřlerdir.

Dunlap ve Heffernan'ın (1975) çalışmasından esinlenip yapılan sonraki çalışmalar da karışık sonuçlar ortaya çıkmıştır. Nord, Luff ve Bridger (1998), önceki araştırmacıların çevreyle ilgili tutumları ölçtüklerini ancak çevresel davranışları ölçmediklerini belirtmiştir. Araştırmacılar aynı zamanda literatürdeki tutum ve davranış arasındaki zayıf bağlantıyı da göz önüne alarak, doğa faaliyetleri ile çevre yanlısı davranışlar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yapılan çalışmanın sonuçları, Dunlap ve Heffernan'ın hipotezinin, doğada yapılan uygulamaların çevre yanlısı davranışlarla da olumlu yönde bir ilişki de olduğunu ileri sürerek genişletmiştir. Theodori, Luloff ve Willets da (1998), çalışmalarında benzer sonuçlara yer vermiştir. Araştırmacılar, etkinlik türlerini "hafif kaynak kullanım etkinliklerine" ve "daha yoğun bir kaynak kullanım etkinliği" olarak kategorize etmişlerdir.

Tiesl ve O'Brien (2003), yaptıkları çalışma ile uygulamalı doğa faaliyetlerinin etkileri alanında literatüre farklı bir bakış açısı getirmişlerdir. Araştırmacılar, yapılan doğa faaliyetlerinin çevresel kaygı ve çevre yanlısı davranışlar üzerinde göreceli etkileri olduğunu ileri sürmüşlerdir. Örneğin çevre dostu ürün kullanımına önem veren balıkçılara göre avcılar bir çevre grubuna üye olma veya bağış yapma da daha istekli olduklarını söylemişlerdir. Çalışma sonucunda geleneksel öğelerin aktivitelere ve çevre yanlısı davranışlar ile çevresel kaygıya etkisi olacağını gösterdi.

Hartig, Kaiser ve Bowler (2001), önceki hipotezlerin doğruluğunu kabul edip yapılan bu çalışmaların ışığında doğal ortamda yaşanan yenileyici/ onarıcı deneyimlerin çevre yanlısı davranışları pozitif yönde etkilediğini öne sürmüştür. Bu hipotezi, bir grup üniversite öğrencisi ile "bir tatlı su bataklığının dönüştürülebilir etkileri" adlı çalışma ile gerçekleştirdiler. Bataklığın iyileştirilmesi uygulamasının ardından, üniversite öğrencilerinin ekolojik davranışları ölçülmüş ve ekolojik davranışlarındaki değişimin deneyimleri ile ilişki olduğunu belirtmişlerdir.

Bozdemir (2001)'in araştırmasında eko-okullar programının uygulandığı ilköğretim okullarındaki öğrenciler ile klasik okullardaki öğrencileri, çevre bilgisi, çevreye karşı tutum ve çevre dostu davranışlar açısından karşılaştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre eko-okul öğrencileri ile klasik okullardaki öğrenciler arasında çevre bilgisi açısından çok az fark olmakla birlikte eko-okul öğrencilerinin çevre bilgilerinin biraz daha fazla olduğu görüldüğünü belirtmiştir. Öte yandan çevreye yönelik tutum,

çevreye karşı sorumlu davranış ve çevre bilinci açısından iki okul türü açısından farklılık tespit edilmediğini ifade etmiştir. Cinsiyete göre öğrenciler çevre bilgisi, çevreye yönelik tutum, çevre dostu davranışlar ve çevre bilinci açısından karşılaştırıldığında kız öğrencilerin, erkek öğrencilere göre çevre bilgisi açısından daha bilgili, çevresel tutum ve davranış açısından daha olumlu, çevre bilinci açısından ise daha bilinçli olduğu sonuçlarını elde etmiştir. Çalışmadaki bir başka sonuç ise eko-okul ve klasik okuldaki öğrenciler arasında sınıf ve okul türü ortak etkisine göre çevre bilgisi, çevreye yönelik tutum, çevre dostu davranışlar ve çevre bilinci ortalamaları açısından anlamlı bir farklılık bulunduğu olarak belirtilmiştir.

Sandell ve Öhman (2010), çalışmalarında doğada gerçekleştirilen uygulamaların, doğal dünya ile daha empatik bir ilişki kurmada pozitif yönde etkili olduğunu belirtmişlerdir. Bireylerin yaşadıkları tecrübeler ile doğaya dair bilimsel açıklamaları daha iyi kavradıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, doğada yapılan uygulamalar ile bireyler doğada birçok deneyime sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Bu deneyimler sayesinde, insanlar doğa hakkındaki kavramları statik olarak algılamaktan ziyade dinamik olarak algılama fırsatı sağlayarak insanların doğal çevreye yeniden bağlanmasını kolaylaştırdığını ileri sürmüşlerdir. Böylece insanların doğa ile empatik bir bağ kurabileceği sonucuna varılmışlardır.

Palmberg ve Kuru'nun (2000), 11 ve 12 yaşındaki öğrencilerle gerçekleştirdikleri deneysel çalışmalarında öğrencileri, doğa kampına katılan ve doğa kampına katılmayan olarak iki gruba ayırmışlardır. Çalışmaları sonucunda, doğa kampına katılan öğrencilerin doğal varlıklarla güçlü empatik ilişki kurdukları ve daha yüksek ahlaki yargılara ulaştıklarını ifade etmişlerdir.

Tecer (2007) çalışmasında, ilköğretim öğrencilerinin çevre problemlerine karşı çevresel duyarlılıklarının ve bu duyarlılık düzeyleri üzerine sosyo-demografik karakterlerinin etkilerini belirlemeye çalışmıştır. Çalışmada, öğrencilerin çoğu çevre konularına karşı ilgili olduklarını ifade etmelerine rağmen, çevresel faaliyetlere aktif olarak katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Araştırmacı çalışmasında, daha yüksek sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilerin toplam çevresel duyarlılık ve aktif katılım (DAK) puanının diğer öğrencilerden yüksek olduğunu, genel olarak, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre çevreye daha ilgili olduklarını, çevreye sorumlu davranış

gösterme de daha eğilimli olduklarını tespit etmiştir. Ayrıca demografik değişkenler, cinsiyet, ebeveynlerin eğitim düzeylerinin çevre duyarlılığı, aktif katılım, bilgi ve çevresel tavır üzerinde önemli etkiye sahip olduğu bulgularına ulaşmıştır.

Blair (2009) okul bahçeleri ile ilgili literatürü deneyimsel öğrenme araçları olarak gözden geçirmiştir. İncelediği nicel araştırmalarda, fen başarısı ve gıda davranışı alanlarında olumlu sonuçlarla karşılaştığını, ancak çevresel tutum ya da sosyal davranışlarda iyileşme olmadığını belirtmiştir. Blair, okul bahçesi projelerinin bir ders planında bulunmayan pek çok yapılandırılmamış öğrenme fırsatını teşvik ettiğini, ancak kendiliğinden gerçekleştiğini ve çok yönlü öğrenmede öğrencilerin ve danışmanların dâhil olduğunu belirtmiştir.

Ballantyne ve Packer (2009) doğal çevrelerde gerçekleştirilen bilgi, tutum ve davranış değişikliklerini kapsayan öğrenme etkin öğrenmenin öğretmen tarafından yönlendirilmiş stratejiler yerine deneyim temelli öğrenme yoluyla gerçekleştiğini bulmuşlardır. Bu çalışmada, Ballantyne ve Packer, 12 farklı okul dışı çevre eğitim programına katılan öğrencilerden oluşan bir grup, öğrencilerin çevresel bozulmanın etkilerine ilişkin duygusal katılımlarının öğrenme üzerinde güçlü bir etkisi olduğunu bulmuşlardır. Ballantyne ve Packer çalışmalarının sonuçlarında, tutum ve davranışsal öğrenme sonucunda olumsuz duygulara sahip olmadıklarını belirtmişlerdir. Aynı zamanda öğrencilerin deneyimleri sonucunda üzgün ya da öfkeli duygular yerine mutlu, sakin duygulara sahip olduklarını ifade etmişlerdir.

Guiney ve Oberhauser (2009), doğa koruma alanında çalışan gönüllülerin doğa ile olan psikolojik bağlarını incelemiştir. Çalışmaları sonucunda, gönüllülerin kendilerini doğa ile bağlantılı gördüğü ve bu bağın çocukluk döneminden geldiği sonucuna ulaşmışlardır. Yapılan çalışmada gönüllülerin çoğu, çok genç yaşta olmalarına rağmen, doğaya olan bu ilgilerini her zaman hissettiklerini ve bu ilginin doğuştan geldiğini söylemişlerdir. Bu gönüllülerin doğaya olan ilgisini artıran etkinlikler ise, yapılandırılmamış keşifler, yaban hayatı gözlemlene ve doğal maddelerin toplanması gibi faaliyetler olarak belirtmişlerdir. Ayrıca gönüllülerin birçoğunun çiftliklerde, parklarda ve gelişmemiş arazide vakit geçirdiğini belirtmişlerdir. Çalışmalarında gönüllülerin, estetik (doğal güzelliğin takdiri), duygusal (stres azalması), entelektüel (öğrenme isteği) ve manevi (kendinden daha büyük bir şeye bağlanma) katkılar dâhil

olmak üzere doğayla olan temaslarının sayısız kişisel fayda sağladıklarını belirttiklerini ifade etmişlerdir.

Cheng ve Monroe (2011), çalışmalarında çevreci davranışların gelişmesinde duygusal faktörlerin temel unsur olduğu hipotezini doğrulamak için bir ölçek uygulamışlardır. Çalışmalarının sonucunda, çocukların doğaya bağlanmasını dört boyutta ele almışlardır: (a) doğanın keyfi, (b) canlılar için empati, (c) doğayla birlik hissi ve (d) doğaya karşı sorumluluk duygusu. Çalışmanın sonucu, çocukların doğayla olan bağlantısının ve doğadaki önceki deneyimlerinin gelecekteki doğa ile ilgili etkinliklere katılma niyetlerini etkilediğini göstermiştir. Ayrıca ailenin doğa ile bağlantısı çevreye duyarlı davranışları, ailenin çevre dostu davranışları kontrol etmesi denetlemesi, çocukların çevreye olan ilgilerini olumlu yönde etkilediğini ifade etmişlerdir. Cheng ve Monroe (2011), çocuklar da uygulamalı çevre eğitimi yapılmasının, çocukların doğaya karşı duygusal tutumlarını ve doğayı koruma konusundaki ilgilerini artıracaklarını belirtmişlerdir.

Brymer ve Gray (2009), büyük dalga sörfü, kayak ve dağcılık gibi ekstrem doğa sporlarına katılan sporcularla yapılan nitel bir çalışma, doğayla olan bağlantının farklı bir yönünü ortaya koymuştur. Bu sporcular, doğal dünya ile tecrübelerini doğayla iç içe bir dans olarak nitelendirerek bütüncül bir deneyim yaşadığını belirtmişlerdir. Araştırmacılar çalışmalarında bu sporcuların, doğayı daha iyi anladıklarını, sporcuların doğadaki yerlerini daha iyi anlamlandırdıklarını ifade ettiklerini belirtmişlerdir. Brymer ve Gray, bir anlamda, doğayla “duygusal bir bağın” farklı olmadığını çünkü ikisini ayrı düşünülmemeyeceğini dile getirmiştir.

Heintzman (2010), bir literatür derlemesinde, doğanın maneviyatı güçlendirmesinin çeşitli nedenlerini belirlemiştir. Heintzman, doğa bir merak ve korku hissi uyandırdığını ifade etmiştir. Bu durumda bazı insanlara Tanrı ya da daha yüksek bir güçle bağlanmalarına yardımcı olduğunu; barış ve huzur duygusu sağladığını ve maneviyatı yansıtma yoluyla keşfetme ortamı sağladığını belirtmiştir. Heintzman çalışmasının sonucunda, bireylerin doğayı takdir etmesinin karmaşık ve çeşitlilik gösterdiğini ve araştırmacıların katılımcıların çoğunun doğayı tanımlarken maneviyat tanımını kullandığını belirtmiştir.

Kişinin doğayla olan bağlantısını ölçmenin bir manası da, onların için doğanın ne anlama geldiğini tanımlamaktır. Vining, Merrick, ve Price (2008) çalışmalarında bireylerin kendilerini doğanın bir parçası olarak gördüklerini, aynı zamanda da doğanın insanlardan hariç tutulduğunu algıladıkları belirten bir paradoks ortaya koymuştur.

Burgess ve Smith (2011), bir dağ kampını ziyaret eden 35 beşinci sınıf öğrencisi ile mülakatlar yapmıştır. Ayrıca kamp boyunca doğal gözlemler yapılmış ve katılımcılar tarafından oluşturulan dokümanlar toplanmıştır. Kamp programı öncesinde elde edilen bulgulara göre çocukların ekolojik süreçler hakkında çok az konuşabildikleri ve doğa ile etkileşimlerinin de sınırlı tecrübelerle dayandığı görülmüştür. Kamp programı sırasında ise çocukların; ormanlara, dağlara ve içinde yaşayanlara karşı duydukları saygı ve sevgiyi davranışlarına yansıttıkları ortaya çıkmıştır. Kamp sonunda öğrencilerin doğa ile ilgili değer yargılarının geliştiği ve vahşi yaşama karşı olumsuz duygular ve kaygıların azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Erdoğan (2011), Ankara’da gerçekleştirilen TÜBİTAK destekli yaz doğa eğitimi programının, bu programa katılan ve yaşları sekiz ile 14 arasında değişen 64 öğrencinin çevreye yönelik bilgi düzeylerine, duyuşsal eğilimlerine ve sorumlu davranışlarına etkisini araştırmıştır. Nitel ve nicel verilerin birlikte kullanıldığı çalışmada deneysel yöntem benimsenmiştir. Toprak, arkeolojik kazı, biyolojik çeşitlilik, canlılar arası etkileşim ve sulak alan ekosistemi konularını kapsayan ve kuş gözlemi, hayvan seslerinin kaydedilmesi, sulak alan deneyleri, yaprak incelemesi ve böcek incelemesi gibi etkinlikleri içeren programın çevreye yönelik sorumlu davranış geliştirmede etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Yılmaz (2016), araştırmasında ilkokul programları kazanımlarında çevre eğitiminin durumunu ve 4. sınıf öğrencilerinin aldıkları eğitim sonucunda Tiflis (1977) çevre eğitimi amaçlarına ulaşma düzeylerini saptamaya yönelik bir çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırmada öğrencilerin Çevresel Tutum, Çevresel Farkındalık, Çevresel Beceri ve Çevresel Faaliyetlere Katılım düzeyleri çeşitli değişkenler üzerinde karşılaştırılmıştır. Uygulanan bu ölçekler sonucunda köyde yaşayan öğrencilerin şehir merkezlerinde yaşayan öğrenciler arasında çevresel tutum, çevresel farkındalık, çevresel beceri ve çevresel faaliyetlere katılım yönünde anlamlı farklılık elde

edilmiştir. Bu farklılık köyde yaşayan çocuklar lehine olduğu belirtilmiştir. Aynı zaman da evlerinde bahçesi olan ve olmayan çocuklar, evde hayvan besleyen ve beslemeyen çocuklar arasında da anlamlı farklılıklar elde etmişlerdir.

Küçük (2017), araştırmasında ortaokul öğrencilerini geri dönüşüm tesislerine ve ambalaj atık toplama tesislerine götürerek buralardaki çalışmaların nasıl gerçekleştiğini gözlemleyip uygulamalı olarak öğrenmelerini sağlamayı amaçlamıştır. Çalışma grubu 120 kişiden oluşan 6. Sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Öğrencilere hedeflenen gezilerden önce ve sonra çevre eğitimi testi ve açık uçlu sorulardan oluşan ön test son test uygulaması yapılmıştır. Küçük çalışmasının ön test bulgularında, öğrencilerin çevreye karşı duygusal bir bağa sahip olduklarını ancak çevre bilinci ve doğa koruma da yetersiz olduklarını ifade etmiştir. Ayrıca öğrencilerin özellikle atık pillerin bertaraf edilmesi ve geri dönüşümlü atıkların ayrıştırılmasını gördüklerinde diğer alanlara göre bu konulara daha fazla ilgi gösterdiğini belirtmiştir.

1.2. Problem Durumu

19. yüzyılın başlarından itibaren Sanayi Devrimi ile başlayan küreselleşme ve beraberinde getirdiği tüketim artışı çevre sorunlarını doğurmuştur. Dünyanın tek bir canlı türünün egemenliğine girmesi ile doğal kaynaklar tükenme tehlikesi altındadır. Çevre sorunlarının var olmasına neden olan insanoğlu, sorunların çözülmesi içinde çözüm noktasıdır. Bu sorun insanların yaşadığı çevreyle bütünleşmesi ve onun değerini kavrayıp, gelişmesi ile mümkün olacaktır. Bu bağlamda insanların kalıcı ve daimi çevre bilincine sahip olmaları toplumların birincil hedefi olmalıdır. Bu durumun en kalıcı çözümü çevre eğitimi ile sağlanabilir. Çevre eğitiminin amacı bireylerde çevre bilinci geliştirme, çevreye duyarlı, olumlu, kalıcı davranış değişiklikleri kazandırma; tarihi, doğal ve kültürel değerleri koruma, çevre koruma da aktif katılım sağlanma ve sorunların çözümünde görev almayı sağlama olarak tanımlanabilir (Kalkan ve diğ., 2011).

Demirel (2004) eğitim sürecinden geçen bireyin davranışında bir değişikliğin olmasına değinmiş ve genel anlam itibariyle eğitimin davranış değiştirme süreci olduğunu ifade etmiştir. Çevre eğitimi ile de yine bireylerde çevre ile ilgili sorunlarda aktif birer rol alan, çevre korumacı davranışlar sergileyen bireyler yetiştirmektir. Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde, bireylerin doğada geçirdikleri deneyimler sayesinde doğa

ile duygusal bağ kurabildikleri belirtilmiştir. Bu durumun aynı zamanda bireylerin çevresel tutum ve davranışlarını da olumlu yönde etkilediği belirtilmiştir. Bireylerin belirli bir çevre bilincine sahip olması, çevreye duyarlı ve saygılı davranması gezegenimizin sürekliliği için en temel sorumluluklarımızdan biridir. Çevre eğitimi sürecinde duyarlı ve olumlu davranış değişikliği kazandırma süreci olup, temel amacı çevresel sorumluluk bilincine sahip, çevreciliği bir yaşam felsefesi olarak benimseyen çevreci dünya vatandaşı yetiştirmektir (Atasoy, 2006). Ancak alanda yapılan çalışmalar hedeflenen bireyleri yetiştirmekte yetersiz kaldığımızı göstermektedir. Öte yandan ülkemizde ve dünyada çevre korumada gönüllü bireyler bulunmaktadır. Bu bireylerin çevre eğitimde hedeflenen davranışları kazanmış oldukları düşünülmektedir. Ancak çevre korumada gönüllü çalışan bireylerle ilgili yapılan çalışmaların kısıtlı olduğu görülmüştür.

Bu nedenle çalışmada kendi inisiyatifleri doğrultusunda bir çevre koruma merkezinde gönüllü çalışmaya gelen bireylerin tanımlanıp, çevreye karşı olumlu davranışlarının ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Bu bireyleri tanımak, çevre bilinç seviyelerini ölçmek, çevresel duyarlılıklarını, çevre yanlısı davranışlarını ve gönüllü bireylerdeki farklılıklar ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Çevre eğitimi çalışmalarının temel gayesini çevre bilinci oluşturmaktır. Son yıllarda çok sayıda araştırmacı, insanların çevreyi ne kadar önemseydiğini; hangi faaliyetlerin ve programların, çevresel tutum ve davranışları geliştirdiğini anlamaya çalışmıştır. Bazı çalışmalar, bireylerin kendileri tarafından beyan edilen erken çocukluk dönemi deneyimlerine odaklanmaktadır (Tanner, 1980).

Bireylerin doğa ile ilişkisi çok uzun yıllardır araştırılmaktadır. Araştırmacılar psikolojik, ruhsal ve vahşi doğa bağlamlarında olduğu kadar çocukluk gelişiminin ve eğitimin doğayla olan bağlantısını kavramsallaştırılması için çalışmalar yürütmektedir. Son yirmi yılda, doğayla olan bağlantıyı ölçmek ile onu arttırmanın ve güçlendirmenin yollarını bulmak için araçlar geliştirilmiştir (Cheng ve Monroe, 2011).

Bireylerin çevresel tutumlarını, çevre algılarını anlamak bundan sonra yetiştirilecek nesillere çevre dostu davranışlar kazandırmak ve oluşan çevre sorunlarını çözmek için

önemlidir. Bu çalışmada çevreye karşı belirli bir duyarlı ve çevre bilincine sahip olan bireyler tercih edilmiş ve bu bireylerin çevresel duyarlılık ve çevre bilinçlerini nasıl geliştirdiklerinin araştırılması hedeflenmiştir. Bireylerin var olan olumlu çevresel davranışları nasıl kazandıklarının belirlenmesi, çocukların duyarlı yetiştirilmesine ışık tutması ve çevre eğitimi programlarının hazırlanmasında araştırmacılara yol göstermesi düşünülmektedir. Aynı zamanda çevre çalışmalarına yön verecek olan insan unsurunun ve hedef kitlenin tanınmasıyla gönüllük kavramının da yaygınlaştıracağı düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Amacı

Birçok gönüllü kuruluş statüsünde olan kurumlar tarafından giderek yaygınlaşan ücretsiz dersler, programlar, kamp eğitimleri vb. faaliyetler ailelerin, çocukların ve diğer katılımcıların çevre duyarlılığının artması hususunda önemli gelişmelerdir. Bu kurumlardan sadece okul dışı (informal) eğitim verenlerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır.

Yapılan çalışmalar genellikle öğrencilerin çevresel tutumlarının ve davranışsal niyetlerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ancak alan yazındaki çalışmalar sergilenen çevre dostu davranışların sınırlı kaldığı, önlem alma ve gönüllü eylemlere katılmanın ise yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Tüm bunlara rağmen, doğa koruma merkezlerinde gerek gönüllü gerek profesyonel olarak çalışan bireyler bulunmaktadır. Araştırmacılar için, doğa koruma çalışmalarına aktif olarak katılan bireyler, koruma çalışmalarına katılmayarak pasif olmayı tercih eden bireyler için birer model olmaktadır. Araştırmacılar için aktif katılımcılardaki farklılıkları anlamak son derece önemlidir. Bu katılımcılardaki, doğa dostu davranışların anlaşılması, doğa hakkındaki görüşlerini, katılımcıların özelliklerinin belirlenmesi ile gelecek nesillerde doğa dostu bireyler yetiştirmek için ışık tutacaktır. Bu nedenle de araştırmada doğal hayatı koruma merkezi gibi kurumlarda gönüllü çalışan bireylerin tanınması, çevre bilinci durumlarının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

1.5. Problem Cümlesi ve Alt Problemler

Bu araştırmanın problemi, “Bir doğa koruma merkezine çalışmak için gönüllü gelen, çevre korumada aktif katılımcı olan bireylerin profilleri nasıldır?” şeklinde ifade

edilmiştir. Bu probleme bağlı olarak çevre kuruluşlarının uygulamalarına gönüllü olarak katılan bireyler;

(1). Çevre bilinci ölçeğinden aldıkları puanların katılımcıların cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

(2). Çevre eğitimi hakkındaki görüşleri nasıldır?

(3). Gönüllü bireyler için doğanın anlamı nedir?

(4). Sergiledikleri çevreye duyarlı davranışları nelerdir?

(5). Farkında oldukları yakın çevre sorunları nelerdir?

(6). Çevre sorunlarına karşı hisleri nelerdir?

(7). Çevre sorunlarının çözümüne yönelik girişimde bulunabiliyorlar mı?

(8). Uzun süre gönüllü olmada ki motivasyon kaynakları nelerdir?

(9). Çevre sorunlarının çözümünde, derneklerin etkisi hakkındaki görüşleri nasıldır?

(10). Çevreye karşı duyarlılık değişimleri nasıldır?

(11). Çevreye karşı bakış açılarında değişimler nasıldır?

(12). Çevreye karşı duygusal durumlarındaki değişimler nasıldır?

Diğer katılımcılarla ortak özellikleri nelerdir? sorularına cevap aranmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

1. Araştırma Muğla ilinin Dalaman ilçesinde bir doğa koruma kampı gönüllüleri ile sınırlıdır.

2. Araştırma gönüllük esası ile yapılmış ve çalışmaya katılan 30 gönüllü ile sınırlıdır.

3. Araştırma 2016 yaz sezonu boyunca yapılan görüşmeler ve katılımcılarla sınırlıdır.

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeline, ölçme aracına, verilerin toplanması ve çözümlenmesine ilişkin bilgilere yer verilmektedir.

2.1. Araştırma Modeli

Araştırmada öncelikle gönüllülerin çevre ile ilgili konulardaki geçmiş deneyimlerini ve şu anki durumlarını belirleyebilmek için betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Betimlenen olgu amaçlı örneklem aracılığıyla belirlenen bir doğa koruma merkezindeki gönüllüler ile gerçekleştirilmiştir. Betimsel araştırmada varlığını sürdüren, yaşanan olayların betimlenip açıklanarak, sunulması olarak tanımlanabilir (Sönmez ve Alacapınar, 2016).

2.2. Çalışma Grubu

Bu doğrultuda araştırmada, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme yönteminde amaç önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Burada sözü edilen ölçüt veya ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilir ya da daha önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Araştırmanın ölçütü çevre ile ilgili çalışmalar yapan sivil toplum örgütlerinde çalışan gönüllüler olarak belirlenmiştir. Ülkemizde çevre ile ilgili çalışma yapan bir fiil yaşantısal deneyim kazandıran sivil toplum örgütü sayısı oldukça kısıtlıdır. Ülkemizde bulunan sivil toplum örgütleri arasından çeşitli yaş ve meslek gruplarından gönüllü kabul eden, gönüllülerine bir ay ve daha fazla konaklama ve direkt deneyim sunan kuruluşlar arasından Deniz Kaplumbağalarını Araştırma Kurtarma ve Rehabilitasyon Merkezi “DEKAMER” tercih edilmiştir. Bu araştırmada gönüllüler hayvanların bakımında rol almıştır. Arazi çalışmalarında bulunarak da uygulamalı biçimde biyoloji bilgisi e ekoloji bilgisi almışlardır. Gönüllüler merkeze gelen yaralı hayvanların bakımını ve rehabilitasyonunu da üstlenmişlerdir. Bu bakımdan DEKAMER gönüllülerine arazi eğitimi, kamp eğitimi ve hayvanların bakımı için oryantasyon eğitimi sunmuştur.

Tüm bu çalışmalar Pamukkale Üniversitesinin biyoloji bölümünden öğretim üyeleri, veteriner, yüksek lisans ve doktora öğrencileri ile yürütülmektedir. Merkezde yapılan bilimsel çalışmalara ulusal ve uluslararası gönüllülerin yardımlarını da kabul edilmektedir. Gelen gönüllüler, yapılan arazi çalışmalarında, hayvanların rehabilitasyon ve tedavi süreçlerinde ve merkeze gelen ziyaretçilerin bilgilendirilmesinde görev almaktadırlar. DEKAMER gönülleri farklı yaş grupları, eğitim düzeyleri ve meslek gruplarından gönüllüler katılmaktadır. Bu nedenle katılımcılara temel biyoloji bilgisi, bilimsel yeterlilik ve beceri gerektiren tüm süreçleri kısa bir eğitime dâhil edilmektedir. Katılımcılar eğitimlerini tamamlandıktan sonra görevlerini yerine getirebilecek yeterliliğe sahip olmaktadır. Gönüllülerin yaşadıkları bu deneyimler araştırmanın ölçütlemesini oluşturmaktadır.

Çalışma grubu olarak 2016 yılı haziran, temmuz, ağustos ayında merkezde görev alan ve DEKAMER’de çalışan gönüllüler alınmıştır. Yapılan araştırma, belirtilen dönemler içerisinde DEKAMER’e gelen tüm gönüllü çalışanlardan, araştırmaya katılımcılar gönüllülük esası ile kabul edilmiştir. Araştırma 30 gönüllü katılımcı ile gerçekleştirilmiştir.

Tablo 2. 1. Katılımcıların cinsiyete göre dağılımı

Cinsiyet	N	%
Kadın	12	40
Erkek	18	60
Toplam	30	100

Tablo 2.1’de katılımcı sayılarına göre yüzleri verilmiştir. Çalışma grubunun %40’ı (n=12) kadın, %60’ı (n=18) erkek katılımcıdan oluşmaktadır.

Tablo 2. 2’de DEKAMER’e gelen gönüllülerin eğitim durumları verilmiştir.

Tablo 2. 2. Gönüllülerin eğitim durumlarının yüzde frekans dağılımı

Eğitim durumu	N	%
Lisans öğrencisi	24	80
Lisansüstü öğrencisi	3	10
Lise öğrencisi	3	10
Toplam	30	100

Tablo incelendiğinde katılımcıların %80’ini üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Lise ve lisansüstü eğitimde olanların oranı ise %10’dur. Lisans yaş aralığının ülkemizde 19-24 olduğu göz önüne alınırsa, veriler DEKAMER’i tercih eden gönüllülerin yaş oranının genç olduğunu göstermektedir.

Tablo 2. 3’de ise gönüllülerin okudukları bölümlerin yüzde frekans dağılımı verilmiştir.

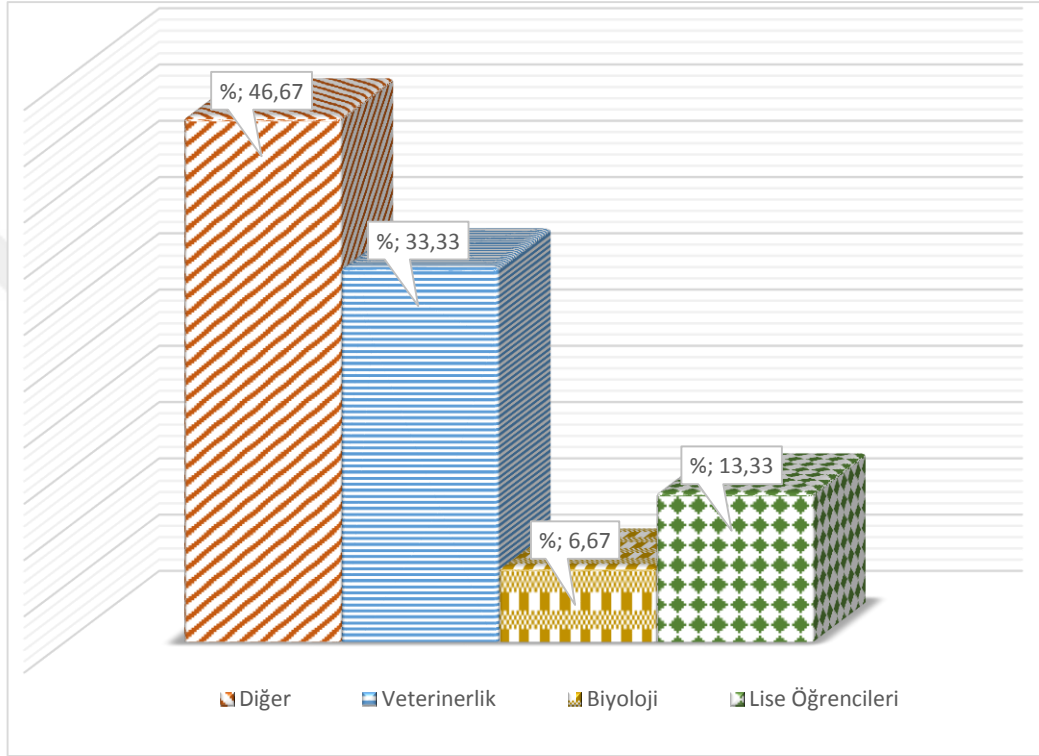
Tablo 2. 3. Gönüllülerin okudukları bölümlere göre meslek dağılımları

Meslek Grupları	N	%
Veterinerlik	10	33,33
İnsan Sağlığı	4	13,33
Lise Öğrencileri	4	13,33
İletişim	3	10,00
İşletme	3	10,00
Mühendislik	2	6,67
Dil Bilimi	2	6,67
Biyoloji	2	6,67
Toplam	30	100

DEKAMER’in gönüllü profilini %33,33 veterinerlik bölümü öğrencileri, %13,33 oranında insan sağlığı (tıp, diş hekimliği) ve lise öğrencileri, %10 oranında iletişim ve

işletme ana bilim dallarında bulunan meslek grupları, %6,67 mühendislik, dil bilimi ve biyoloji bölümü öğrencileri oluşturmaktadır.

Kamp çalışmaları ile ilgili meslek gruplarını (Veterinerlik, biyoloji vb.) , alan dışı meslek gruplarından ayırıp, alan dışı meslekler (iletişim, insan sağlığı, işletme vb.) diğer olarak tekrar gruplandırıldığında elde edilen sonuçlar Şekil 2.1’de verilmiştir.

Şekil 2. 1. Gönüllülerin meslek gruplarına göre yüzde dağılım bar grafiği.

Şekil 2.1 incelendiğinde DEKAMER’de gönüllü olmayı tercih edenlerin %46,67 oranında alan dışı bölümlerden olduklarını göstermektedir. Bu durum lise öğrencilerinin bir meslek grubuna dâhil olmadıkları düşünüldüğünde alan dışına dahil edilerek hesaplandığında %60 oranında alan dışı katılımcının olduğunu gösterir. Alan içi meslek gurubu olarak veterinerlik ve biyoloji bölümleri toplamda %40’lık bir paya sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 2.4’de katılımcıların anne ve babalarının eğitim durumları yüzde frekans tablosu olarak verilmiştir.

Tablo 2. 4. Katılımcıların anne ve baba eğitim seviyeleri

Eğitim Seviyeleri	Baba Eğitim Durumu		Anne Eğitim Durumu	
	N	%	N	%
Üniversite ve üzeri	12	40,00	14	46,67
Lise	8	26,67	8	26,67
Okuryazar	4	13,33	5	16,67
Ortaokul	3	10,00	3	10,00
İlkokul	3	10,00	0	0,00
Toplam	30	100,00	30	100

Tablo 2.4 incelendiğinde katılımcıların ailelerinin eğitim seviyelerinin anne eğitim durumunun %46,67 oranında, baba eğitim durumunun ise %40 oranında üniversite ve üzeri olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin her ikisinin de %26,67 oranında lise mezunu olduğu, %13,33 oranında babanın okuryazar iken %16,67 oranında annenin okuryazar olduğu, yine her iki ebeveynin de %10 oranında ortaokul mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların annelerinde ilkokul mezunu bulunmaz iken %10 oranında ilkokul mezunu baba bulunmaktadır.

Katılımcılara “Öğrenim hayatınız esnasında çevre eğitimi içeren hangi dersleri aldınız?” ve “Çevre eğitimi aldınız mı?” sorusuna verdikleri cevaplar betimsel ve içerik analizi olarak Tablo 2.5’te sunulmuştur

Tablo 2. 5. Katılımcıların çevre eğitimi alma durumları

Çevre Eğitimi	N	%
Evet	16	53,33
Hayır	14	46,67
Toplam	30	100,00

Tablo 2.5 incelendiğinde katılımcıların %53,33 oranında çevre eğitimi ile ilgili ders aldığı, %46,67 oranında çevre eğitimi almadım cevabını verdikleri görülmektedir.

Katılımcıların çevreye olan bireysel ilgilerini ölçmek için yöneltilen “ Çevre ile ilgili seminer, kurs, konferans vb. etkinliklere katıldınız mı?” sorusuna verdikleri cevaplar evet hayır olarak temalandırılmış Tablo 2.6’da sunulmuştur.

Tablo 2. 6. Katılımcıların bireysel ilgileri ile çevre etkinliklerine katılmaları

Bireysel İlgi	N	%
Evet	18	60,00
Hayır	12	40,00
Toplam	30	100,00

Katılımcılar %60 oranında evet katıldım, %40 oranında hayır katılmadım cevabını vermişlerdir. Katılımcıların çevre ve çevre sorunlarına karşı bireysel ilgileri bulunmaktadır ve çevre ile ilgili yapılan çalışmalara katılmışlardır. Bu durumda katılımcıların bilinçlenmesini etkilediği düşünülmektedir.

Katılımcıların çevre olaylarına bireysel ilgilerini ölçen “Çevre ile ilgili bir derneğe üyeliğiniz var mıdır?” sorusuna verdikleri cevaplar yüzde frekans tablosu olarak aşağıda verilmiştir (Tablo 2.7).

Tablo 2. 7. Katılımcıların çevre ile ilgili dernek üyelikleri

Dernek Üyeliği	N	%
Hayır	20	66,67
Evet	10	33,33
Toplam	30	100

Katılımcılar büyük oranda %66,67 dernek üyeliklerinin bulunmadığını belirtmiştir.

2.3. Araştırma Uygulama Alanı DEKAMER

2.3.1. Genel bilgiler

Akdeniz de yaşayan deniz kaplumbağalarından yalnızca iki türü Türkiye kumsallarında yuvalama yapmaktadır. İlk defa 1972’de ülkemizde yapılan çalışmada Hathaway; *Caretta caretta* (İribaş Deniz Kaplumbağası) ve *Chelonia mydas* (Yeşil Deniz Kaplumbağası) Türkiye kumsallarını yuvalama amaçlı kullandığını rapor etmiştir. Deniz kaplumbağaları ergenliğe ulaştıklarında doğdukları kumsallara geri gelerek yuvalama yapmaktadır (Bowen ve diğ., 1995). Bu nedenle deniz kaplumbağalarının nesillerinin devamı için yuvalama yaptıkları sahillerin korunması önemlidir. Çevre ve orman bakanlığı, doğa koruma ve milli parklar genel müdürlüğü denetiminde yürütülen pek çok koruma programı ve üniversiteler ile yürütülen projeler bulunmaktadır. DEKAMER’de deniz kaplumbağaları için bir koruma programı aynı zamanda da bir hastane olarak görev almaktadır.

Şekil 2. 2. DEKAMER’in panoramik görüntüsü

DEKAMER, Pamukkale Üniversitesi bünyesinde kurulmuş bir rehabilitasyon merkezdir. Muğla ilinin Dalaman ilçesinde İztuzu Kumsalı, deniz kaplumbağalarının üreme kumsalında ayrıntılı bilimsel çalışmalar yürütmektedir.

Şekil 2. 3. DEKAMER'in coğrafi konumu.

Şekil 2. 4. DEKAMER'in bulunduğu Iztuzu Kumsal'ın kuşbakışı görüntüsü.

Merkezde yaralı deniz kaplumbağalarının tedavisini gerçekleştirildiği bir birim, bilimsel araştırmaların yürütüldüğü laboratuvar bulunmakta ve eş zamanlı olarak

kumsalda arazi çalışmaları yapılmaktadır. Gönüllülerin konaklamaları için iki adet karavan, çadır, mutfak ve ortak kullanım alanları bulunmaktadır.

DEKAMER tüm yıl faaliyet gösteren bir merkezdir. Ancak Nisan-Ekim ayları arasında kaplumbağaların çiftleşme ve yuvalama sezonu geldiği için desteğe ihtiyacı olmaktadır. Yoğunlaşan bu sezonda merkeze gönüllü bireyler destek olmaktadır. Merkezde gönüllülerin uygulaması gereken bir program bulunmaktadır. Merkez en az bir aylık konaklama yapabilecek gönüllüleri kabul etmektedir. Gönüllüler kamp içerisinde eşit hak ve görevlere sahiptirler ve başlıca görevleri; Gece ve gündüz arazileri yapılarak yuvalama alanlarının korunması, merkeze gelen ziyaretçilerin çevre koruma hakkında bilgilendirilmesi, uzmanlar tarafından tedavi sürecinde olan yaralı kaplumbağaların bakımına destek, yardım etmektir.

Şekil 2. 5. Gönüllülerin konakladıkları karavanların fotoğrafları

Merkeze giriş yapan gönüllüler kamptaki uzmanlar tarafından oryantasyon eğitimine alınır. Eğitimi tamamlayan gönüllüler kampa geliş ve kamptan ayrılış tarihlerine göre ekiplere dağıtılırlar. Ekipler, kamp sorumlusuna bağlıdır, uzmanlık gereken alanlarda ekiplerin başında kamptaki sorumlu uzmanlar bulunur. Uzmanlar ekipleri oluştururken her ekiple ekip lideri olabilecek birkaç haftadır kampta bulunan kampta kıdem kazanmış kişilerden bulunmasına dikkat eder. Böylece kampın içerisinde usta çırak

ilişkisi geliştirilmiş olur. Her ekibin yapması gereken bir görev listesi vardır bu programlar eşit sürede olur. Her ekibin görevi kampın sürekliliği için önem taşımaktadır. Kamp programı aşağıdaki gibidir;

(a) Merkezde ziyaretçi bilgilendirmesi (saat 10:00-14:00) ve akşam yemeği hazırlığı ile gündüz rehabilitasyon ekiplerine yardım

(b) Merkezde ziyaretçi bilgilendirmesi (saat 14:00-18:00) ve sabah kahvaltısı hazırlığı ile akşam hayvanların beslenmesi.

(c) Birinci bölge akşam arazisi (21:00-08:00)

(d) İkinci Bölge akşam arazisi (21:30-08:00)

(e) Üçüncü Bölge akşam arazisi (22:00-08:00)

(f) Boş gün.

Görev listesi; kampta bulunan gönüllü ve eşit dağılımlı ekip sayılarına göre daraltılır ya da genişletilebilmektedir. Ekipler bir döngü halinde görev listesini takip eder ve 1. ekip görev (a)'da ise 2. Ekip görev (b)'yi uygulamaktadır. Dolayısıyla kampta görevli her gönüllü görev paylaşımı gerçekleştirmiş ve her bir görevi deneyimlemiş olmaktadır.

2.3.2. Arazi çalışmaları

Arazi çalışmaları gündüz arazisi ve gece arazisi olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Yaklaşık beş kilometre olan İztuzu Kumsalı, ekiplerin rahat ve daha titiz çalışabilmesi için ikişer kilometrelik alanlarla üçe ayrılmıştır. Gönüllüler arazide yaptıkları görevler şöyledir;

- Ergin dişi kaplumbağaların markalanması
- Yuvaları korumak
- Yuvalardan çıkmış yavru kaplumbağaların takibi
- Yuvaların kontrol açışları

Gönüllerin arazi çalışmalarında yaptıkları görevlerden ilki kumsala yumurtlamak yapmak için gelen ergin dişi kaplumbağaların izlenmesidir. Gece boyunca görev

alanlarında yürüyerek ergin kaplumbağaları ya da kumsalda bıraktıkları izleri gözlemlenmektedir. Ergin bir kaplumbağa ile karşılaştıkları zaman koruma çalışmalarının sürekliliği için kaplumbağanın fiziksel özellikleri (boy ölçüsü, kabuk ölçüleri vb) kaydedilir, kaplumbağanın bir yüzgecine marka takımı yapılır, kaplumbağanın kontrolü yapılır ve herhangi bir yaralanma tespitinde ekipler tarafından tedavisi için merkeze götürülür. Ergin kaplumbağa kumsala çıktığında yuvalama yapabilir ya da yuva yapmadan denize dönebilir. Gönüllüler eğer yuva tespit ederlerse yuvanın predatörlerden (tilki, porsuk, yengeç) korunması için kafesleme çalışması ya da yuva denize çok yakındaysa su baskınından korumak için yuvayı kumsalda başka bir noktaya taşıma işlemi gerçekleştirilir. Kafesleme çalışması yapıldıktan sonra yuvanın ileriki dönemlerde tespit edilmesi için konumunu belirleyip arazi defterlerine kaydedilir.

Beach: DALYAN Nest No: DY-591 Date: 23.09.16
Observer: Dora Time: .....

GPS coordinates: ..... N
..... E

Tag No: ..... Nesting location changed?: Yes: No:

Species: *Caretta caretta*: *Chelonia mydas*: *Trionyx triunguis*:

SCL: ..... SCW: ..... CCL: ..... CCW: .....

PREDATION				
	1. pred.	2. pred.	3. pred.	Total
Predation Date				
Predator				
Number of Predated Eggs				

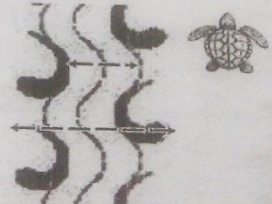
HATCHLING EMERGENCE						
	1.	2.	3.	4.	5.	Total
Hatching Date						
Number of Hatchling						
Dead hatchling in nest						
Dead hatchling on beach						

EXCAVATION			
Excavation Date		Nr. of Eggs with Parasite	
Incubation Time (day)		Total Nr. of Parasites	
Depth of Nest	36	Empty Shells	
Diameter of Nest Chamber	13	Alive hatchling in Nest	
Early Embryo (<1 cm)		Dead hatchling in Nest	
Middle Embryo (1cm<x<2cm)		Total Nr. of Hatching	
Late Embryo (>2cm)		Total Nr. of Embryo	
Unfertilized Eggs		Total Nr. of Eggs	97

#Post Left	#Post Right
39-58	38-29
4.20 m	4.42 m
Dry Sand (m): 5	5
Moist Sand (m): 2	2
Wet Sand (m): 4	4

Sea

Internal Width of Track (cm):
External Width of Track (cm):

Distance to the nearest vegetation (m): .....

Notes: İki yuvaya tek kafes yapıldı.

Şekil 2. 6. Gönüllülerin arazi çalışmasındaki verilerin yazıldığı defterin fotoğrafı

Şekil 2. 7. Gönüllülerin kafesleme çalışması yaparken fotoğrafı

Şekil 2. 8 Gönüllülerin arazide kafes taşıırken fotoğrafı

Şekil 2. 9. Gönüllülerin gündüz arazisinde yuva tespiti yaparken fotoğrafı.

Şekil 2. 10. Gönüllülerin ergin kaplumbağalarda markalama çalışması fotoğrafı

Tespit edilen yuvalar sezon boyunca korunma altında tutulur ve gönüllü ekipler tarafından yavru çıkışları takip edilmektedir. Ekiplerin bir diğer görevi ise yapılan kafesleme çalışmalarının doğruluğunu kontrol etmek ve yavruların güvenli bir şekilde yuvadan çıkıp denize ulaşmalarını takip etmektir. Yavru çıkışlarının tamamlanmasından belli bir süre sonra yuva içinde kalan (ölü ve canlı) yavru sayıları, yumurtadan çıkmış yavru sayıları (yavru çıkışı olmuş boş yumurta kabukları),

bozulmuş yumurta sayıları ve bunların embriyonik gelişme durumlarını belirlemek için, yuvalarda kontrol açışı yapılmaktadır. Böylece hangi yuvadan kaç tane yavrunun çıktığı saptanır.

Şekil 2. 11. Gönüllüler arazi çalışması eğitimi alırken fotoğrafı.

Şekil 2. 12. Yavru çıkışlarının kontrol edilmesi fotoğrafı.

Şekil 2. 13. Gönüllülerin kontrol açışı arazisinden fotoğrafı.

2.3.3. Rehabilitasyon çalışmaları

Rehabilitasyon merkezinde, yaralı kaplumbağalara müdahale edilebilmesi için bir adet operasyon odası, bir adet yoğun bakım odası, bir adet röntgen odası ve tedavisi süren kaplumbağaların bulunduğu tanklar yer almaktadır. Merkezde tanklarda tedavi gören kaplumbağalar deniz suyu dolu tanklarda tutulmaktadır. Rehabilitasyonda olan hayvanların günlük tedavi ihtiyaçları, gönüllüler ve uzmanlar tarafından yapılmaktadır. Hayvanlar tanklardan çıkarılıp yaralarının bakımı, yaralarının durumları kontrol edilmektedir. Rehabilitasyonlar, gündüz, merkez ziyaretçilere açılmadan yapılır. Rehabilitasyona hayvanların beslenmeleri de dâhildir, merkez kapandıktan sonra akşamüzeri ise kaplumbağalar beslenmektedir.

Şekil 2. 14. Rehabilitasyon merkezi ve tankların görüntüsü.

Şekil 2. 15. Gönüllüler tank temizliği yaparken fotoğrafı.

Şekil 2. 16. Gönüllüler kaplumbağa tedavisi için yardım ederken fotoğrafı.

Şekil 2. 17. Gönüllüler kaplumbağaları beslerken fotoğrafı.

2.3.4. Ziyaretçilerin gönüllüler tarafından bilgilendirilmesi

DEKAMER sabah 10:00 ile akşam 18:00 saatleri arasında İztuzu kumsalına gelen yerli ve yabancı turistlerin ziyaretine açıktır. Ziyaretçiler merkeze geldikleri zaman gönüllüler tarafından deniz kaplumbağaları hakkında genel bilgilendirme, doğa koruma çalışmaları hakkında bilgilendirme ve merkezin amacı ve çalışmaları hakkında bilgilendirme çalışması yapılmaktadır.

Şekil 2. 18. Gönüllüler merkeze gelen ziyaretçileri bilgilendirirken fotoğrafı.

Şekil 2. 19. Gönüllülerin merkeze gelen ziyaretçilere bilgi verirken fotoğrafı.

2.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmada nitel ve nicel veri toplama araçları kullanılmıştır. Nicel veriler için, “Çevre Bilinci” ölçeği kullanılmıştır. Nitel veriler için araştırmacılar tarafından hazırlanan görüşme formu ile görüşme tekniği kullanılmıştır.

2.4.1. Nicel veri toplama araçları

2.4.2. Çevre bilinci ölçeği

Araştırmada örneklemin çevre bilincini tespit etmek için, Milfont ve Duckitt (2006) tarafından geliştirilen, Ak (2008) tarafından Türkçe 'ye uyarlanan “Çevre Bilinci Ölçeği” (ÇBÖ), kullanılmıştır.

Ak'ın (2008) ölçeği Türkçe'ye uyarlamak için yaptığı çalışmalarda, ilk uygulama olarak ÇBÖ Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde öğrenim gören ve ölçeğin geliştirilmesine katkı sağlamak amacıyla katılan 937 katılımcıya uygulanmıştır.

Toplanan verilerin analizi SPSS 15 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Ölçeğin faktör analizine normal dağılım açısından uygunluğunu test etmek amacıyla KMO ve Bartlett's test sonuçları gözden geçirilmiştir. Test sonuçlarına göre elde edilen değerlere bakılmıştır (KMO= 0,906 ve Bartlett's= 17705,52 sd= 1540, p< 0,5).

Sonuçlar doğrultusunda verilerin faktör analizine uygun olduğu kabul edilmiştir. Yapılan faktör analizi sonucunda, ölçeğin altı alt boyuttan oluştuğu ve bütün boyutlara ait Cronbach Alfa Güvenirlik katsayılarının 1. boyut için 0,87; 2. boyut için 0,85; 3. boyut için 0,69; 4. boyut için 0,80; 5. boyut için 0,82 ve 6. boyut için 0,76 olduğu ve ölçeğin ilgili yapıları açıklama yüzdeleri açısından bakıldığında ise toplam %43,49'luk bir açıklama düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir. 7'li likert tipi ölçek olarak düzenlenen Çevre Bilinci Ölçeği (ÇBÖ); “Doğanın Tadı”(9 madde), “Çevresel Eylemler” (9 madde),” Çevresel Tehdit” (10 madde), “İnsanların Doğadan Faydalanması” (10 madde), “Bilim ve Teknolojiye Güven” (8 madde) ve” Nüfus Artışı Politikalarına Destek” (7 madde) olmak üzere toplam 6 boyut ve 53 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyutlarını içeren örnek maddeler Tablo 2. 8’de verilmiştir.

Tablo 2. 8. Çevre bilinci ölçeği alt boyutları örnek sorular

Alt Boyutlar	Örnek maddeler
Doğanın Tadı	El değmemiş doğal alanlarda bulunmayı çok sıkıcı buluyorum. Mutsuz olduğum bazı zamanlarda huzuru doğada buluyorum.
Çevresel Eylemler	Çevreci bir organizasyonda yer almak istemem. Sık sık çevrenin önemli olduğuna başkalarını inandırmak için çaba sarf ederim.
Çevresel Tehdit	İnsanlar doğaya müdahale ettiğinde çoğunlukla yıkıcı sonuçlar ortaya çıkıyor. Hızlı ekonomik büyümenin yarattığı bir çevresel sorun göremiyorum, bunun sadece birçok faydası var.
İnsanların Doğadan Faydalanması	Doğayı korumak, ekonomik büyümeyi korumaktan daha önemlidir. Nüfus artışının en olumsuz yanı, birçok doğal alanın zarar görüyor olmasıdır.
Bilim ve Teknolojiye Güven	İnsanlar eninde sonunda çevresel problemleri nasıl çözeceklerini öğrenecekler Bilim ve teknolojideki ilerlemenin çevresel problemleri çözeceğine dair olan inanç tamamen yanlıştır.
Nüfus Artış Politikalarına Destek	Dünya nüfusunu önemli ölçüde azaltırsak, daha iyi bir durumda oluruz. Nüfus fazlalığının bir sorun olduğunu düşünenler tamamen yanılıyorlar.

Ölçeğin cevap seçenekleri; 1'den (Kesinlikle katılmıyorum) 7'ye (Kesinlikle katılıyorum) kadar derecelendirilmiş, olumsuz olan ifadeler ters çevrilerek kodlanmıştır.

Yapılan çalışmada ÇBÖ, DEKAMER'de görev alan 30 gönüllüye uygulanmıştır. Ölçek toplam 53 maddelik olup alpha güvenirlik sayısı 0,80 olarak bulunmuştur. Çevre bilinci ölçeğinin tamamı EK-A'da verilmiştir.

2.4.3. Yarı yapılandırılmış görüşme formu

Araştırmada nitel veriler, yarı yapılandırılmış görüşme formu verilerine dayalı olarak ses kayıt cihazı ile elde edilmiştir. Bireylerin hedefleri, tutkuları, endişeleri, korkuları, karşılaştığı sosyal/psikolojik olaylar ve bunlar karşısındaki tutumu; tepkileri ve bunların yaşamlarına etkileri görüşme tekniği ile araştırılabilir (Balcı, 2005).

Yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlarken pilot çalışma olarak araştırmacı 2015 yaz döneminde DEKAMER merkezinde gönüllü olarak çalışmaya gitmiştir. Araştırmacı diğer gönüllülerle birlikte tüm süreçleri deneyimlemiş, gönüllülerle iletişime geçmiş kendisi ve diğer gönüllülerin deneyimlerinden yola çıkarak, araştırma yapılabilecek problem ve alt problem durumlarını tespit etmiştir. Yapılan bu pilot çalışma, elde edilen bu veriler, ana çalışmada kullanılmak üzere araştırmacı ve alan uzmanı ile değerlendirilmiştir. Sonuçlar doğrultusunda nicel verileri desteklemek ve araştırmayı derinleştirmek için yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formu hazırlanırken dört farklı temayı ölçmek amaçlanmıştır. Oluşturulan temalar için soru örnekleri tablo 2.9'da sunulmuştur.

Tablo 2. 9. Yarı yapılandırılmış görüşme formu soru örnekleri

Temalar	Sorular
Kişisel ve eğitimsel bilgiler	Adınız, yaşınız, nerede yaşıyorsunuz?
	Hangi üniversite ve bölümden mezunsunuz?
Aile	Anne ve babanızın eğitim durumları?
	Aileniz sizin çevre ile ilgili yapılan etkinliklerde, derneklerde vb. çalışmalara katılmanızı destekliyor mu?
Duygu, düşünce ve davranışlar	Size göre doğa ne anlam ifade ediyor?
	Günlük yaşantınızda çevreye duyarlı davranışlarınıza örnekler verir misiniz?
Kamp yaşantısının bireylere kazandırdıkları	Kamp çalışmaları çevreye duyarlılığınızı nasıl değiştirdi?
	Kamp çalışmaları çevreye duygularınızı nasıl değiştirdi?

Uzman görüşü almak için EK-C’te verilen uzman görüş formları, iki alan uzmanına gönderilmiştir. Alan uzmanlarının da görüşleri doğrultusunda düzeltmeleri yapılan görüşme formunun tamamı EK-B’te verilmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

Nicel verilerin analizi için SPSS 23 paket programına ölçeklerin girişi yapılmıştır. Katılımcıların demografik özelliklerini belirten cinsiyet, eğitim durumları, ebeveyn eğitim durumları, çevre eğitimi alıp almadıkları, çevre çalışması yapan derneklere üyeliklerinin olup olmadığı yönündeki özelliklerini belirten analizler yapılmıştır. Daha sonra katılımcıların ÇBÖ’den aldıkları puanlar hesaplanmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme formlarının analizinde içerik analizinden faydalanılmıştır. Çünkü içerik analizi ile katılımcıların görüşleri, deneyimleri, çevre bilinçleri ve tutumları derinlemesine incelenebilmiştir. Ayrıca içerik analizi ile önceden belirgin olmayan temaların da ortaya çıkması sağlanır. İçerik analizi yönteminde toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkiye ulaşmak temel amaçtır. Bu amaçla, öncelikle toplanan verileri kavramsallaştırmak, sonra ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir şekilde düzenlemek ve kavramları açıklayan temalar belirlemek gerekmektedir. Bu doğrultuda katılımcıların verdikleri cevaplar belirli kavram ve temalar etrafında toplanarak okuyucunun kolay anlayabileceği şekilde

yorumlanmıştır. Ayrıca nicel verilerden elde edilen sonuçlar nitel veriler ile desteklenmiştir.

Görüşme formlarının analizi beş aşamada gerçekleştirilmiştir;

(a) Katılımcılarla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilip ses kayıt cihazı ile görüşmeler kaydedilmiştir. Görüşme 30 farklı katılımcı ile birebir gerçekleştirilmiştir. Her bir katılımcı ile yaklaşık bir saatlik görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Tüm katılımcılardan elde edilen toplam görüşme kaydı yaklaşık 30 saat sürmüştür.

(b) Araştırmacı tarafından kaydedilen kayıtlar bilgisayar ortamında transkript edilmiştir.

(c) Araştırmacı tarafından temalar ve kavramlar oluşturulmuştur.

(d) Alan uzmanı tarafından kavramlar ve temalar bir kez daha oluşturularak uyum yüzdesine bakılmıştır. Elde edilen tüm temaların toplamı için uyum yüzdesi %82,48 olarak bulunmuştur.

(e) Tüm bu aşamalardan sonra elde edilen sonuçlar doğrultusunda bulguların son hali oluşturulmuştur.

Araştırmanın her alt problemde hedeflenen amaç doğrultusunda kodlar oluşturulmuştur. Elde edilen kodlardan temalar elde edilip sonuçlar bulgularda sunulmuştur. Bulgularda kullanılan her kod için katılımcıların cevaplarından birer örnek sunulmuştur.

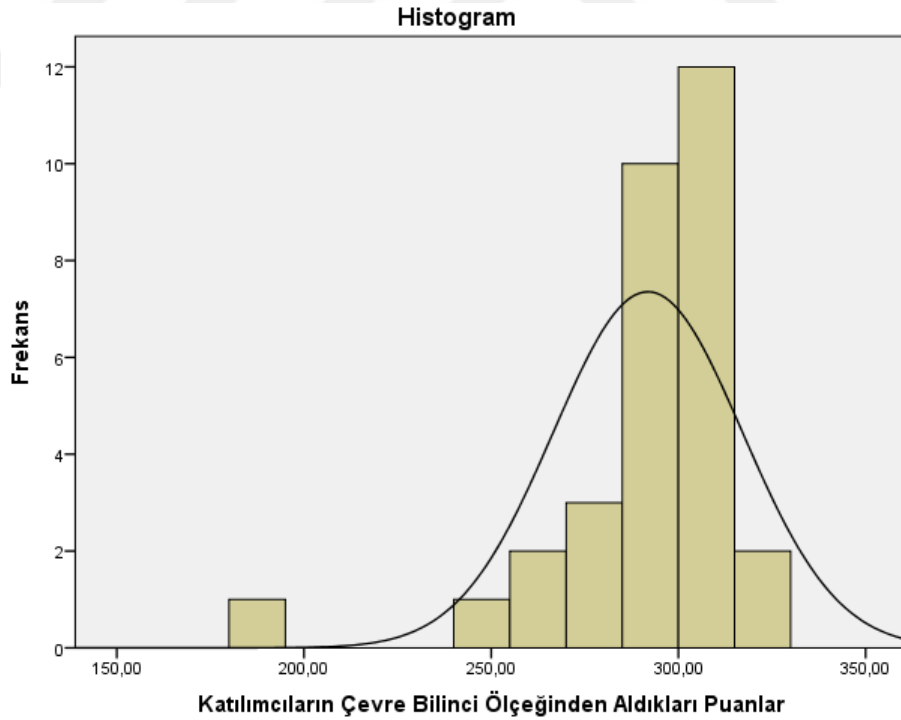
Katılımcıların cevapları sunulurken, katılımcıların yaşı, cinsiyeti ve eğitim durumunu da yansıtmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda katılımcılar için bir kodlama sistemi oluşturulmuş tüm bulgularda bu kodlama kullanılmıştır. Katılımcılar için kullanılan kodlama yöntemi; görüşme sırasında göre 1,2,3...kodları, cinsiyet için kadın (k), erkek (e) kodları, eğitim durumları lise (l), üniversite (ü), yüksek lisans (yl), doktora (d) ile kodlanmıştır. Katılımcıların yaşları farklılık gösterdiği için kodların sonuna yaşları direkt eklenmiştir. Örneğin, 1. katılımcı 22 yaşında, kadın ve üniversite öğrencisi ise katılımcı cevap örneklerinde 1kü22 olarak sunulmuştur.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde DEKAMER'e gelen gönüllerden çalışmaya katılmayı kabul eden 30 katılımcıdan elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bu katılımcılara, DEKAMER'e giriş yaptıkları birkaç gün içerisinde (kamp programını gerçekleştirilmeden önce) "Çevre Bilinci" ölçeği uygulanmıştır. Katılımcılar kamptan ayrılmadan birkaç gün öncesinde de gönüllülerle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

3.1. Birinci Alt Probleme Ait Bulgular

Çalışmada DEKAMER'e gelen katılımcıların kampa başlamadan önce "Çevre Bilinci" ölçeğinden aldıkları puanlar SPSS 23'de analiz edilerek puanların dağılımını gösteren histogram grafiği çizilmiştir.

Şekil 3. 1. Katılımcıların çevre bilinci ölçeklerinden aldıkları puanların histogram grafiği.

Katılımcıların çevre bilinci ölçeğinden elde edilen verilere göre aldıkları puan ortalamalarına şekil 3.1'de sunulmuştur. Genel olarak ÇB ölçeğinin tamamından

alınan puanlar incelendiğinde en düşük (191,00), en yüksek alınan puan ise (326,00) olduğu, anket ortalamasının ise ($\bar{X}=292,60$) olduğu görülmektedir. Gönüllülerin ÇB ölçeğinden aldıkları puanlar, ölçeğin ortalama puanından 101,60 puan üzerindedir. Aynı zaman da SPSS 23 programında ortalama puanların medyanı hesaplanmıştır ve 299,00 olarak bulunmuştur.

Kullanılacak veri analizine tekniğine karar vermek amacıyla normallik testi yapılmıştır. Yapılan normallik testinde Kurtosis değeri, -2 ve +2 arasında ise verilerin normal dağılımı kabul edilebilir (George ve Mallery, 2010). Bu bağlamda ölçeğin her bir alt boyutundan ve ölçeğin tamamından elde edilen puanların normal dağılımdan anlamlı (aşırı) sapma gösterdiği saptanmıştır. Bu durumda ÇB ölçeğine ait puan ve alt boyut puanlarının dağılımlarının normal olmadığı söylenebilir. ÇB ölçeği, altı alt boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar şöyle sıralanabilir: “Doğanın Tadı” (DT), “Çevresel Eylemler” (ÇE), “Çevresel Tehdit” (ÇT), “İnsanların Doğadan Faydalanması” (DF), “Bilim ve Teknolojiye Güven” (BTG) ve “Nüfus Artışı Politikalarına Destek” (NPD). ÇB ölçeği alt boyutlar halinde ele alınmış ve bu boyutlar üzerinde sırasıyla öğrencilerin cinsiyetlerine göre değerlendirilmiştir. Verilerin istatistiksel analizleri Mann-Whitney U ve Kruskal-Wallis testleri kullanılarak yapılmıştır.

Tablo 3. 1. ÇBÖ alt boyutları katılımcı cinsiyeti Mann- Whitney U değerleri

Alt boyutlar	Cinsiyet	N	p
DT	Kadın	12	0,226
	Erkek	18	
ÇE	Kadın	12	0,953
	Erkek	18	
ÇT	Kadın	12	0,489
	Erkek	18	
DF	Kadın	12	0,953
	Erkek	18	
BTG	Kadın	12	0,679
	Erkek	18	
NPD	Kadın	12	0,708
	Erkek	18	

Tablo 3.1’de katılımcıların cinsiyetlerine göre ÇBÖ’de alt boyutlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$). Katılımcıların

ölçekten aldıkları puanların cinsiyete göre medyanları ise kadın katılımcıların (300,00), erkek katılımcılar için (299,00) olarak hesaplanmıştır.

3.1.1. Birinci alt probleme ait değerlendirme

Çalışmanın temel amacı DEKAMER'e gelen gönüllü çalışanların çevre bilinçlerinin yüksek olduğu var sayılarak, bu bireylerin çevre bilinçleri durumlarının çıkarılmasıdır. Şekil 3.1'e ait ÇBÖ'de katılımcıların aldıkları toplam puanlara bakıldığında DEKAMER'e gönüllü olarak gelen katılımcılarının çevre bilinçlerinin oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Bu grafiğin katılımcıların kamp sürecine başlamadan önce çevre konusunda oldukça bilinçli olduğunu gösterdiği ifade edilebilir.

Bir başka bulgu ise katılımcıların ÇBÖ'nün alt boyutlarından aldıkları puanların cinsiyet açısından anlamlı bir fark olmamasıdır. Karataş'ın (2013), 181 öğretmen adayı ile gerçekleştirdiği çalışmasında öğretmen adaylarının cinsiyetlerine göre çevre bilinçlerinde anlamlı bir fark olmadığını ileri sürmüştür. Karataş 'ın (2013) yaptığı bu çalışma ile elde edilen sonuçlar örtüşmektedir. Aynı zamanda Erten'in (2012), Türk ve Azeri 824 katılımcıdan oluşan üniversite öğrencilerinin çevre bilincini ölçtüğü çalışmasında Azeri öğrenciler arasında cinsiyet farkı bulamazken, Türk öğrencilerin cinsiyetleri açısından farklılık olduğunu ifade etmiştir. Erten'in çalışmasında Türk kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre çevre bilinci daha yüksek çıkmıştır. Öte yandan literatürde yapılan çevre bilincinin cinsiyet değişkeni açısından inceleme çalışmaları, sıkça kadınların lehine sonuçlar vermiştir (Bozdemir 2001; Tecer 2007; Kaya ve diğ. 2009; Yaraş ve diğ. 2011). Fakat literatürde yapılan çevre bilinci çalışmaları genellikle doğa korumada yer alan ya da doğa da deneyim elde eden bireylerle gerçekleştirilmemiştir. Bu durum çalışmada elde edilen verilerin sonuçlarının farklı olmasını DEKAMER katılımcıların doğada deneyim elde etmiş, geçmiş yaşantılarında çevre koruma çalışmalarında yer almış olmalarının etkisi olduğu söylenebilir.

3.2. İkinci Alt Probleme Ait Bulgular

Gönüllülerin cevapladıkları ölçekler de "Sizce çevre eğitimi zorunlu olmalı mı?" sorusuna verdikleri cevaplar aşağıda Tablo 3.2'de sunulmuştur.

Tablo 3. 2. Katılımcıların çevre eğitimi zorunlu olması hakkında görüşleri

Çevre Eğitimi	N	%
Evet	28	93,33
Hayır	2	6,67
Toplam	30	100

Tablo 3.2 incelendiğinde katılımcıların neredeyse tamamının (% 93,3) çevre eğitiminin zorunlu olmalı düşüncesine sahip oldukları görülmektedir.

3.2.1. İkinci alt probleme ait değerlendirme

DEKAMER’de gönüllülerin görevlerinden biri de merkeze gelen yerli ve yabancı ziyaretçilere merkezi gezdirmek ve yapılan çalışmalar hakkında bilgilendirme yapmaktır. Katılımcılar “çevre eğitimi sizce zorunlu olmalı mıdır?” sorusuna cevap verirken yaşadıkları bilgilendirme deneyimlerinden örnekler vermiştir. DEKAMER’e gelen bazı ziyaretçilerde yaralı kaplumbağalara karşı bilinçsiz davranışlarda bulduklarını belirtmişler ve eğer çevre eğitimi zorunlu olarak her kademe de verilirse bireylerin belirli bir bilinç ulaşacaklarını belirtmişlerdir. Bu durum katılımcıların daha önce çevre eğitimi almış olmaları (Tablo 2.5) ve kendi bireysel ilgileri ile çevre etkinliklerine katılma istekleri (Tablo 2.6) olmasıyla örtüşmektedir. Katılımcıların çevre bilinçlerinin de yüksek çıkması (Şekil 3.1) bu soruya verdikleri cevapla paralellik göstermektedir. Katılımcılar soruyu cevaplarırken hem deneyimleri hem de önceki yaşantılarından çıkarım yaptıkları düşünülebilir.

3.3. Üçüncü Alt Probleme Ait Bulgular

Doğa koruma merkezinde gönüllü olarak çalışmaya gelmiş bireylerin doğa ile ilgili düşüncelerini anlamak için “Doğa sizin için ne ifade ediyor?” sorusu yöneltilmiştir. 30 katılımcıdan iki kişi soruyu cevaplayamadıklarını ifade etmişlerdir. Soruyu cevaplayan 28 katılımcının cevapları üç tema altında toplanmıştır. Katılımcıların ifadelerinde birden çok temayı içeren kod kullanmadığı için toplam 38 cevap üzerinden Tablo 3.2’de temaların sıklıkları sunulmuştur.

Tablo 3. 3. Gönüllülerin doğa hakkında düşüncesi

Tema	Kodlar	Sıklık
Çevre Merkezli Düşünce	Koruma	7
	Eşitlik	6
	Parça	2
	Devamlılık	2
	Temel	2
	Denge	1
		20
Duygusal Düşünce	Huzur	6
	Mutluluk	2
	Rahatlık	2
	Özgürlük	2
	Sevgi	1
	Nefes almak	1
	14	
İlahi Düşünce	Varoluş	1
	Tanrı	1
	Enerji Döngüsü	2
	4	
Toplam		38

Katılımcıların en çok çevre merkezli düşünceye sahip oldukları tablo 3.3'de görülmektedir. Çevre merkezli düşünce teması oluşturulurken katılımcıların verdikleri cevaplardan koruma, eşitlik, parça, devamlılık, temel ve denge ifadeleri bu temanın kodlarını oluşturmak için kullanılmıştır. Katılımcıların cevapları değiştirilmeden aşağıda verilmiştir.

- Koruma Kodu için katılımcı cevabı örneği;

30kl17: “Korunması gereken şey belki çok klişe olacak ama biz insanlar çok bozuyoruz çok egoist canlılarız yani bunu yapmamız gerekiyor. Bizim geldiğimiz yer doğa ve hani tutduğumuz dalı kesiyoruz aslında ve insanların bunun bilincine varması lazım. Ben de bu bilince bir bakıma vardığımı düşünüyorum ve onu korumak

için de elimden geleni yapıyorum. Doğa benim için o yüzden korunması gereken bir ev.”

- Eşitlik kodu için katılımcı cevabı örneği;

8eüni20 : “Doğayı insandan ayrı tutmamız lazım. Şuan bir şehrin içinde olsak bile doğayı görmek istemediğimiz için görmüyoruz o yok değil. Kendimiz içinde bir sistem yarattık. İnsanlar olarak ve orada işleri yönetiyoruz ama hâlbuki aslında her şey tamamen aynı. Sen ne kadar şey yapsan da doğanın içindesin bunu artık net olarak anladılar zaten. Biraz geç oldu insanların bunu anlaması ama anladılar. Şuan yaptıkları pek çok şey ileride çok net olarak etkiliyor ve hayatımızı da tabi ki. Bu ileride çıkacak susuzluk problemleri gibi açlık problemleri gibi çok kıtlık olacağı gibi şeyler en azından bunu şuan anladıysak bile yani şuan bu yaptığımız görmemezlikten gelmeyi aşip daha çok üzerine gitmemiz gereken bir konu. İnsan olarak bizim üstünlük bir durumumuz yok hepimiz eşitiz.”

- Parça kodu için katılımcı cevabı örneği;

22eüni22 : “Doğa benim için parçası olduğumuz, bir bütün yani. Bizde içindeyiz ve bunu katlediyoruz.”

- Devamlılık kodu için katılımcı cevabı örneği;

19küni22 : “Milyonlarca yıl devamlılığını sürdürmüş ama şimdi insanlar karşısında devamlılığını sürdürmeye zorlanıyor benim için anlamı bu.”

- Temel kodu için katılımcı cevabı örneği;

26kl16 : “Doğa dünyanın temeli ve insanlar onu giderek yok ediyor. Doğaya şu an yaptığımız kötülükleri bırakmamız gerek ve ben de bu konuda yardım etmek istiyorum. Şu an yapabileceğim daha fazla bir şey yok çünkü 18 yaşında bile değilim. Bundan dolayı da burası benim için oldukça önemli.”

- Denge kodu için katılımcı cevabı örneği;

7kl18: “Doğa benim için... Yaşam yani sonuçta ekosistemdeki her canlının bir yeri var canlıların derken sadece insanların değil aynı zamanda hayvanların bitkilerin vs.

de o yüzden doğanın her farklı kısmı yaşam için önemli. Yani insanın diğer hiç bir şeyden daha önemli olduğunu düşünmüyorum doğadaki.” (Kadın, Lise, 18).

Katılımcıların doğa hakkında ikincil sıklıkta sahip oldukları düşünce, duygusal düşüncedir (Tablo 3.2). Bu temada katılımcılar genellikle doğa ile olan duygusal bağlarını dile getirmektedirler. Bu nedenle katılımcıların ifadelerindeki huzur, mutluluk, rahatlık, özgürlük, sevgi ve nefes almak terimlerinden kodlar oluşturulup bu tema altında toplanmıştır. Katılımcıların bu tema altında verdikleri cevaplar değiştirilmeden aşağıda sunulmuştur.

- Sevgi ve mutluluk kodu için katılımcı cevabı örneği;

21künü23: Ben doğayı seviyorum bir şey yaparken hani o doğanın parçası olmaktan mutlu oluyorum. Orada olmaktan mutlu oluyorum.”

- Huzur kodu için katılımcı cevabı örneği;

14eüni21 : “Huzur. Aradığımız her şeyi doğada bulabilir doğadan örnek alabiliriz.”

- Özgürlük ve rahatlık kodları için katılımcı cevabı örneği;

9künü21: “Kendi içime dönmeyi. Rahatlığı ifade ediyor benim için. Huzur. Yani başkalarından çekindiğim şeyleri saklamak zorunda olmadığım engelsiz olduğumu ifade ediyor. Doğada kalkanlarımı indiriyorum.”

- Nefes almak kodu için katılımcı cevabı örneği;

27eüni20: “Doğa insanların hayatında stresli ve yoğun çalışma temposunda nefes almak için ve insanların huzur bulması için çok önemli bir yer kaplıyor bence.”

Katılımcıların, doğayı bir yaratıcı güç, bir maneviyat duygusu ile tanımlamaları ilahi düşünce teması altında toplanmıştır. Bu doğrultuda katılımcıların ifadelerindeki, varoluş, tanrı, enerji döngüsü ifadelerinden kodlar oluşturulmuştur. Katılımcıların cevapları aşağıda değiştirilmeden sunulmuştur;

- Tanrı kodu için katılımcı cevabı örneği;

1eüni22: “Bence doğa tanrı gibidir, hepimiz doğadan geldik ve doğaya geri döneceğiz.”

- Enerji döngüsü kodu için katılımcı cevabı örneği;

6eüni23: “Enerji döngüsünün yaratıcı bir parçası. İnsan gibi çeşit çeşit, kimisi yok oluyor, kimisi geliyor ama sürekli yaşamak var olmak için uğraşılıyor.”

- Varoluş kodu için katılımcı cevabı örneği;

10kyl34: “Aslında doğanın dışında düşünemiyorum ben varoluş gibi bir şey. Aynen, kalan her şey suni yapmacık geliyor. Doğa varoluş, var olduğunu hissetme, kaçış, koruma içgüdüğü hissediyorum. Anne olmayı hiç düşünmüyorum ama doğaya karşı bir anaçlığım var.”

3.3.1. Üçüncü alt probleme ait değerlendirme

Elde edilen sonuçlar incelendiğinde katılımcıların doğayı insandan ayrı düşünmediklerini bütünsel bir bakış açısı ile algıladıklarını göstermektedir. Katılımcıların sahip oldukları bakış açısı ekosentrik düşüncedir. Doğayı tüm canlılarla birlikte düşünen, insanı popülasyonun bir parçası olarak gören, insanın ve diğer canlıların eşit olduğunu düşünen bakış açısına ekosentrizm adı verilir (Donnelly ve Bishop 2007, Casas ve Burgess, 2012). Pam Pointon'nın (2014) açık uçlu soru tekniği kullanarak yaptığı çalışmasında, gençlerin büyük bir kısmının doğaya, faydacı bir ilişki ile bağlı olduğunu, ancak aslında doğayı kendilerinden ayrı olarak gördükleri ortaya çıkmıştır. Bu araştırmada elde edilen bulgularda Pam Pointon'nın (2014) çalışmasından farklı olarak katılımcıların doğanın değerli olduğu olduğu düşüncesine sahip oldukları görülmektedir. Aynı zamanda katılımcılar doğanın insanlar tarafından zarar gördüğünü de belirtmişlerdir. Çalışmada katılımcıların ÇB ölçeği ile elde ettikleri puanlar çevresel bilinçleri yüksek çıkmıştır. Aynı zamanda katılımcılarla yapılan görüşmeler sonucu elde edilen nitel verilerde de çevre bilinçlerinin yüksek olduğu görülmüştür. Bu bağlamda çalışmada elde edilen nitel ve nicel veriler birbiri ile örtüşmektedir. Aynı zamanda bu bilince sahip olan kişilerin doğa hakkındaki düşüncelerinin de daha derin olması nicel verileri desteklemektedir.

Birinci temaya çok yakın sıklıkta doğa ile duygusal bağ kurulan cevaplarla karşılaşmıştır. Doğa da kendilerini gerçekleştirebildiklerini, özgür, sakin, huzurlu hissettikleri görülmüştür. Tüm bu duygular farklı bir tema gibi gözükse de insan merkezli bir düşünceden uzak, canlı olan tüm varlıkları bütünlük olarak algılandığını göstermektedir. Katılımcıların cevapları bütünlük düşüncesi olarak toplandığında % 89,28 oranında ekosentrik düşünceye sahip olduklarını göstermektedir. Bu durum çalışmanın örneklemini oluşturan katılımcılar için beklenen bir sonuçtur. Katılımcılar insan merkezli bir bakış açısına sahip olsalardı, doğayı koruma, yardım da bulunma davranışı yerine doğaya zarar veren davranışların görülmesi beklenilmektedir.

Katılımcıların en düşük sıklıkta doğayı ilahi ve tanrısal olarak tanımlamıştır. Bu durum Heintzman (2010), bireylerin doğayı takdir etmesinin karmaşık ve çeşitlilik gösterdiğini ve araştırmacıların çoğunun bireysel katılımcılara maneviyat tanımını bıraktığını Tanrı ya da daha yüksek bir güçle bağlandığı ile açıklanabilir.

3.4. Dördüncü Alt Probleme Ait Bulgular

Katılımcıların, kamp hayatı dışında günlük yaşantılarında çevreye karşı davranışlarını ve duyarlılıklarını ölçmek amacıyla yöneltilen: “Günlük yaşantınızdan çevreye duyarlı davranışlarınıza örnekler verir misiniz?” sorusuna verdikleri cevaplar temalar altında toplanıp aşağıda Tablo 3.4’de sunulmuştur.

Tablo 3. 4. Gönüllülerin çevreye karşı sergiledikleri duyarlı davranışlar

Tema	Kodlar	Sıklık
Düşük Maliyetli	Çevre temizliği	17
	Tasarruf	10
	İkaz etme	6
	İkinci el ürün kullanımı	1
		34
Yüksek Maliyetli	Geri Dönüşüm	10
	Hayvanlara yardım	3
	Atık toplama	2
	Çevre dostu ürün kullanımı	2
	Bisiklet kullanımı	1
	Bez torba kullanımı	1
		19
Toplam		53

Katılımcıların verdikleri cevaplar “Düşük maliyetli” ve “Yüksek maliyetli” davranışlar olarak iki tema altında toplanmıştır. Temalandırma Erten'nin (2005) aktardığı, Diekmann ve Preisendörfer'in (1992) Low-cost/High-cost teorisine göre yapılmıştır. Teoriye göre bireyler, çevreye yararlı davranışları yerine getirirken kendi için fayda sağlayan yönünü düşünürler. Davranış eğer bireyin fedakârlık yapması, cebinden para harcamasını gerektirmiyorsa ve yapması kolay ise bu tür davranışlar “Low-cost (Düşük maliyetli)”, tersi olan davranışlar ise “High-cost(Yüksek maliyetli)” davranışlar olarak ele alınmaktadır. Yerlere çöp atmamak, evinde çöpleri ayrıştırmak, ışıkları ve muslukları kapatmak gibi davranışlar “Low-cost” tip davranışlara örnektir. Özel araba kullanımını azaltarak toplu taşıma araçlarını tercih etme, günlük ulaşımını bisiklet ile sağlama, pahalı olmasına karşın çevre dostu ürünleri tercih etme veya hazır tüketimden çok ev yapımı kullanma gibi davranışlar da “High-cost” davranışlar sınıfında sayılmaktadır. Bu doğrultuda düşük maliyet teması için katılımcıların cevaplarındaki çevre temizliği (yere izmarit, çöp vb. atmamak), tasarruf (Enerji tasarrufu), ikaz etme (yere çöp atanları uyarma, çevresindeki insanları bilinçlendirme, çocukları çevre koruma için uyarmak vb.), ikinci el eşya kullanımı cevaplarından kodlar oluşturulmuştur. Yüksek maliyet teması için, geri dönüşüm, hayvanlara yardım (kedi evi- köpek evi yapmak, yaralı hayvanları veterinerine götürmek, koruma çalışmalarına katılmak vb.), atık toplama (Atık pil, atık yağ), çevre

dostu ürün kullanımı, bisiklet kullanımı ve bez torba kullanımı cevaplarından kodlar oluşturulmuştur.

Katılımcılar cevaplarında birden fazla kod içeren cümleler kullanmıştır. Katılımcıların cevaplarında sıklık oranı yüksek olan tema düşük maliyetli temasıdır. Katılımcıların bu tema altında verdikleri cevaplar değiştirilmeden aşağıda verilmiştir.

- Çevre temizliği kodu için katılımcı cevabı örneği;

20eüni21: “Ben çok hassasımdır o konu da yere çöp atmak ya da atanlar dikkat ettiğimi düşünüyorum.”

- Tasarruf etme kodu için katılımcı cevabı örneği;

7kl18: “Çöpleri ayırmaya özen gösteriyorum. Duş alırken suyu az kullanmaya özen gösteririm. Işıkları genelde kapalı tutarım. Deniz kenarındaysam bulduğum çöpleri toplarım.”

- İkaz etme kodu için katılımcı cevabı örneği;

22eüni22: “En basitinden çevremdeki insanları yere çöp vb. bir şey atacakları zaman uyarıyorum.”

- İkinci el ürün kullanımı kodu için katılımcı cevabı örneği;

6eüni23: “Geri dönüşüm elimden geleni yaparım ve çeşitli ambalajları tekrar kullanabilmek adına mesela tonbalığı kutularından sehpa yaptım ya da bir esere dönüştürmek için saklarım. Sokaktan bulduğumuz elektrik makarasını evde masa olarak kullanıyoruz. Kıyafetlerim, elektronik aletlerim hemen hemen her şeyim ikinci eldir. Elektronik aletlerimi olabildiğince uzun süre kullanırım(7 yıldır kullandığım bir laptopum mevcuttur) Olabildiğince yerel ve mevsimlik alışveriş yaparım, çevremde öğretmeye çalışırım. İnsanları çevreye duyarlı olmaları konusunda duyarlı oldurmaya çalışırım.”

Katılımcıların yüksek maliyetli teması altında verdikleri cevaplar aşağıda değiştirilmeden verilmiştir.

- Geri dönüşüm kodu için katılımcı cevabı örneği;

8eüni20: “Plastik kapakları biriktiriyorum o camları her zaman ayrı çöpe atıyorum. Ben atmazsam bile annem zorlar “o soda şişelerini cam çöpüne götür at” diye. O musluk olayına ben zaten mesela çok dikkat ediyorum yani. Ellerimi sabunlarken bile musluğu kapatırım. Kendimle çok gurur duyduğum bir davranış olarak. Mümkün olduğunca yapmaya çalışıyorum bu sistem öyle bir hale geldi ki biz istediğimiz kadar kendimizi korusak bile bir yerde bir zarar yapıyoruz. Yani ona eminim yani bunun başka bir şeyi yok.”

- Hayvanlara yardım kodu için katılımcı cevabı örneği;

19küni22: “Yerlere çöp falan atmam yaralı bir hayvan gördüm mü haldır haldır veterinere götürüyorum. Ben Bursa da Nilüfer’de yaşıyorum Her apartmanda plastik cam kâğıt çöp kutuları var ve çöplerini öyle atmak zorundasın. Yapmazsan apartman görevlileri uyarır. Nilüfer sanırım Türkiye’nin bu konuda en iyi yeri.”

- Atık toplama kodu için katılımcı cevabı örneği;

27eüni20: “Doğaya en az zarar vermek hatta hiç vermemek için dikkat ederim. En basiti evde kullanılan yağları bile lavaboya dökmem.”

- Çevre dostu ürün kullanımı kodu için katılımcı cevabı örneği;

12küni19: “Çevreye daha az zarar veren ürünler kullanmaya çalışıyorum, doğa katliamını destekleyen kuruluşlardan alışveriş yapmamaya özen gösteriyorum, çevreyi ve denizleri kirletmiyorum, doğanın bir parçası olan hayvanları ve onların evi olan doğayı korumaya çalışıyorum.”

- Bez torba kullanımı kodu için katılımcı cevabı örneği;

29küni24: “Evet, mümkün olduğunca plastik poşet kullanmıyorum markete giderken kesinlikle bez torbayla gidiyorum.”

- Bisiklet kullanımı kodu için katılımcı cevabı örneği;

26kl16: “Ufak tefek şeyler yapıyorum. Mesela gittiğim bir yerdeki çöpleri toplamak gibi. Bir yere giderken genelde bisikletimi kullanıyorum.”

3.4.1. Dördüncü alt probleme ait değerlendirme

Elde edilen sonuçlar incelendiğinde katılımcılar ışık, su vb kaynakların tüketimde tasarrufta bulduklarını ifade etmişlerdir. Bu durumun enerji sarfiyatını azaltmaktaki rolü büyüktür. İnsanın yeryüzündeki kaynakları tüketme hızı ile üretim hızı arasındaki durumun ölçülmesi ekolojik ayak izi ile belirlenmektedir. Dünya doğayı koruma vakfının (WWF), 2012 ekolojik ayak izi raporunda Türkiye'nin ekolojik ayak izi bileşenlerini %82 oranında kişisel tüketimin oluşturduğunu belirtmişlerdir. Bu durum göz önüne alındığında katılımcıların ekolojik ayak izini küçültmek için Türkiye geneline göre daha duyarlı bir çaba içerisinde oldukları görülmektedir.

Öte yandan bu durum Diekmann ve Preisendörfer'in (1992) Low-cost/High-cost teorisiyle açıklanabilir. Teoriye göre bireyler, çevreye yararlı davranışları yerine getirirken kendi için fayda sağlayan yönünü düşünürler. Davranış eğer bireyin fedakârlık yapması, cebinden para harcamasını gerektirmiyorsa ve yapması kolay ise bu tür davranışlar “Low-cost”, tersi olan davranışlar ise “High-cost” davranışlar olarak ele alınmaktadır. Yerlere çöp atmamak, evinde çöpleri ayrıştırmak, ışıkları ve muslukları kapatmak gibi davranışlar “Low-cost” tip davranışlara örnektir. Özel araba kullanımını azaltarak toplu taşıma araçlarını tercih etme, günlük ulaşımını bisiklet ile sağlama, pahalı olmasına karşın çevre dostu ürünleri tercih etme veya hazır tüketimden çok ev yapımı kullanma gibi davranışlar da “High-cost” davranışlar sınıfında sayılmaktadır. Erten (2005)'in okul öncesi öğretmen adaylarının çevre dostu davranışlarını araştırdığı çalışmasında, öğretmen adaylarının yüksek oranda low-cost davranışları sergilediklerini ifade etmiştir.

3.5. Beşinci Alt Probleme Ait Bulgular

Katılımcılar, “Yakın çevrenizdeki çevre sorunları ile ilgili ne düşünüyorsunuz?” sorusuna cevap vermiştir. Okuyucuya kolaylık sağlaması açısından katılımcıların yineledikleri cevaplar temalar ile tabloda sunulmuştur. Katılımcılar ifadelerinden birden fazla çevre sorununa değinmişlerdir bu durum kodlanırken dikkate alınmıştır. Toplam 50 cevap tabloda sunulmuştur.

Tablo 3. 5. Katılımcıların belirttiği güncel çevre sorunları

Tema	Kodlar	Sıklık
Kirlilik Sorunu	Su	5
	Hava	5
	Çöp	4
	Ses	1
	Nükleer	1
		16
Yönetmel Sorunlar	Yeşil alanların azalması	9
	Betonlaşma	5
	Yaban hayatı koruma	4
	Çarpık kentleşme	3
	Tarım arazilerinin yanlış kullanımı	2
		23
Eğitimsel Sorunlar	Duyarsızlık	4
	Bilinçsizlik	4
	Aşırı tüketim	2
	Değersiz görme	1
		11
	Toplam	50

Katılımcıların verdikleri cevaplar “kirlilik sorunu”, “yönetmel sorunlar” ve “eğitimsel sorunlar” olmak üzere üç tema altında toplanmıştır. Su, hava, ses ve nükleer kirlilikten ve yerlere çöp atılması, çevredeki çöp kirliliği cevaplarından kodlar oluşturulup “kirlilik sorunu” teması oluşturulmuştur. Yönetmel sorun temasında, yeşil alanların azalma (ormansızlaşma, yeşillik olmaması, park olmaması, ağaçsızlaşma), betonlaşma (binalaşma, çok fazla bina olması vb.), yaban hayatı koruma (yaban hayvanlarının zarar görmesi, kaçak avlanma vb.), tarım arazilerinin yanlış kullanımı cevaplarından kodlar oluşturulmuştur. Eğitimsel sorunlar temasına ise duyarsızlık, bilinçsizlik, aşırı tüketim, değersiz görme cevaplarından kodlar verilmiştir. Aşağıda katılımcıların verdikleri cevaplar değiştirilmeden sunulmuştur.

Katılımcıların kirlilik temasında verdikleri cevapların örnekleri;

- Su kirliliği kodu için katılımcı cevabı örneği;

4ed32 : “Biyolog olunca söylenecek o kadar çok şey var ki. Kendi çalışma alanımızdan su ile alakalı söyleyeyim kirletiyoruz gezip gördükçe de organik kirlenmeye ne kadar

sebepe olduğumuzu bunun hakkında hiç bir Şey yani bilincin hiç bir Şekilde olmadığını görüyorsun. Hakikaten kirli bir milletiz pis bir milletiz.”

- Hava kirliliği kodu için katılımcı cevabı rneği;

9kni21 : “Bir kere hava kirliliği için, sigaradan baŐlamam lazım o aklıma geliyor. Sigarayı bırakma kampanyalarını desteklemiyorum. Onun yerine sigaraya baŐlatmama onun peŐindeyim. Sigara içen insana kendi kararlarını alabilecek bir insan dıŐarıdan bir drtlnce hiç bir anlamı yok boş çene oluyor bu sadece. Sigara için bunu düşünüyorum. Ankara’daki o yoğun is böyle depresyon kokan hava için gerçekten bir çözüm üretebilmiŐ değilim.”

- p kirliliği kodu için katılımcı cevabı rneği;

8eni21: “En yakından piknik alanları berbat durumda. Sular kirli içecek su bulamıyoruz suları insanlar musluktan iebilmeleri ama iemiyorlar. Kuzenimden duydum sudan dolayı içtiği sudan dolayı boğazında herpes ıktı.”

- Ses kirliliği kodu için katılımcı cevabı rneği;

12kni19 : “Evimizde camları aamaz olduk her taraf toz toprak, iş makinelerinin yaptığı ses kirliliği de cabası.”

- Nükleer kirliliği kodu için katılımcı cevabı rneği;

28kni24: “En başta su kaynaklarının kötü kullanılması, kötü yönetimi. Zaten çok kötü bir çöp sorunu var Türkiye’de. Nükleer santral yapıyorlar ama artıklarının nereye gideceği belli değil. Tarım lyor Şuanda. Köylüler ne yapacağını bilemez halde, yeni nesil tarıma ynelmiyor vs.”

Katılımcıların yönetsel sorunlar temasında verdikleri cevap örneklere;

- Yeşil alanların azalması kodu için katılımcı cevabı rneği;

22eni22: “Ağasızlık, yeŐilsizlik yani net yani. İstanbul da ve bağcılarda yaşadığım için. Her yer artık bina yani. Bina bina. Biz bir de çok güzel bir yerde oturuyorduk. Arkamız böyle bildiğin çok büyük bir bahçe gibiydi orayı yıktılar saçma sapan park

yaptılar ağaçlandırdılar güya. Ama yok yani hepsi yalan yani ağaçlar bile tutmuyor o kadar başarısız bir şey. İşte yanımızda bir yer vardı orayı yıktılar. Camii yaptılar otopark yaptılar. Eskiden camdan bakınca yeşillikler görüyordum. Kar yağınca sağımda solumda güzel manzaralar oluyordu şimdi bakınca her yerde beton görüyorum. O biraz sıkıcı. Çoluk çocuğun hiç eğitim almamış olması öylesine yaşıyor olması çok büyük bir sıkıntı. Bakıyorum çocuğun elindeki yere atmasına bir şey demiyor. Yere atmasını geçtim pislik yani pislik.”

- Betonlaşma kentleşme kodu için katılımcı cevabı örneği;

23künü18: “Birkaç yılda kentsel dönüşümle birlikte çok fazla ağaç kesildi. Ben Erenköy’de oturuyorum çok fazla ağaçlık bir yerdin ama kesile kesile kalmadı o yağmur suları da betondan dökülemediği için su döngüsü de sekteye uğruyor. Türkiye bu konuda biraz yetersiz”

- Yaban hayatı koruma ve kaçak avlanma kodu için katılımcı cevabı örneği;

2eünü26: “Çevre korumada dünyada sondan üçüncüyüz, geçenlerde bir istatistikte okumuştum. Sondan üçüncü olmamız bir kere yaban hayatı korumayı bilmiyoruz çok fazla kaçak avcılık var bunun yaptırımını için evet yaptırımını var evet cezası var ancak keskinlik o şey hukukta keskinlik daha önemli bunun biraz bütün sistemimizde zaaf olduğunu düşünüyorum. Onun dışında farkında olmadan çevreye zarar verenlerin en büyük tehlike olduğunu düşünüyorum.”

- Çarpık kentleşme kodu için katılımcı cevabı örneği;

15künü19: “İstanbul da yaşadığım için çarpık kentleşme diyebilirim hava kirliliği bunun gibi şeyler.” (Kadın, Lisans,19)

- Tarım arazilerinin yanlış kullanımı kodu için katılımcı cevabı örneği;

3eünü25: “Mesela Diyarbakır’daki yapılaşmayı ben çok şey buluyorum çok düz bir araziye sahip orada tarım yapılabilir. Şuan Türkiye mesela başka bir ülkeden arazi kiralamak istiyor. Ama o düz zeminleri kendi hazinesine katıp hani insanlara eşit şekilde katıp kendi parasının değerini isteyecektir insanlar. Eşit şekilde vererek insanların oradaki arazileri değerlendirebilir. Benim en çok dikkatimi çeken konu o

Diyarbakır'da. İlk gittiğim de 5 sene öncesinde hiç bina yoktu. Yani bu seneye kadar bu kadar fazla bina yoktu. Ama şuanda çok fazla aşırı bir yapılaşma var. Aynı zaman da bu benim daha önce yaşadığım Malatya'da da var. Evimizin etrafı yeşillikti bahçe falan vardı. Ama şuanda hiç bir şey yok.”

Katılımcıların eğitimsel sorun teması için verdikleri cevap örnekleri;

- Duyarsızlık kodu için katılımcı cevabı örneği;

17künü21: “Benim yaşadığım yerde insanlar çok fazla duyarsız. Çöpün yanında bile çöp yığını görüyoruz yerlerde hep çöp görüyoruz. Bazen çöpçü bile gelmiyor çöpleri almaya arayıp söylememiz gerekiyor. Böyle şeyler oluyor.” (Kadın, Lisans, 21)

- Bilinçsizlik ve aşırı tüketim kodu için katılımcı cevabı örneği;

13künü19 : “İnsanların çevreye karşı özenli davranmadıklarını, bilinçsiz bir kirletiş ve tüketim içinde olduklarını düşünüyorum.”

- Değersiz görme kodu için katılımcı cevabı örneği;

26kl16: “Çevreyi umursamadığını görüyorum.”

3.5.1. Beşinci alt probleme ait değerlendirme

Katılımcıların yaşları göz önüne alınarak verdikleri cevaplar incelendiğinde, çevresel sorunlar açısından farkındalıkları çok yüksek olduğu söylenebilir. Özellikle vurgu yaptıkları tarım alanları arazi ve yapılaşma arasındaki dengesizlik(3eüni25), yaban hayvanlarına olan farkındalıkları (2eüni26) üst düzey bir farkındalıkta olduklarını göstermektedir. Baykal ve Baykal (2008), yaptıkları bir çalışmada dünyada çevre sorunları ile yapılan araştırmaları, yayınları ve gözlemleri değerlendirmişlerdir. Yaptıkları çalışma sonunda çevre sorunlarını öncelik sırasına göre dizinledikleri çalışmaları katılımcıların cevapları ile örtüşmektedir.

3.6. Altıncı Alt Probleme Ait Bulgular

Katılımcılara “Bu çevre sorunlarının size hissettirdikleri nelerdir?” ve “Çevreye karşı sorumsuz davranan bireyleri, kurum kuruluşları fark ettiğinizde ne hissediyorsunuz?”

sorusuna verdikleri cevaplar aynıdır. Her iki soruda da katılımcılar cevaplarını yinelemiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplar kısa ve tek kelime olduğu için cevaplar aşağıdaki tablo 3.6’da verilmiştir.

Tablo 3. 6. Gönüllülerin çevre sorunlarına karşı duyguları

Duygular	N	%
Üzüntü/ mutsuzluk	14	46,66
Kızgınlık	8	26,66
Umutsuzluk	4	13,33
Endişe	4	13,33
Toplam	30	100

Tablo 3.6 incelendiğinde de katılımcıların tamamının yaşanan çevre sorunlarının karamsar bir his oluşturduğu görülmektedir.

3.6.1. Altıncı alt probleme ait değerlendirme

Katılımcıların kaygıları ve umutsuzlukları güncel çevre sorunlarından bahsederken de görülmektedir. Nitekim bu soruda açık olarak ortaya çıkmıştır. Doğanın tahrip olması ile ilgili kaygıları yüksek olan bireylerin doğa algılarının da yüksek olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Katılımcıların önceki cevaplarında ortaya çıkan ekosentrik düşünceye sahip oldukları bulgusunu doğrulamaktadır. Tüm bunlar çalışmada elde edilen önceki bulguları ile bu soruda elde edilen karamsarlık duygusu ile örtüşmektedir.

Ayrıca katılımcıların kaygıları Sobel (2014), ekolojik olarak kötüye gidiş korkusunu “ekofobi” olarak tanımlanabilir. Yine Sobel (2014), eğitim programlarımızda çocuklara çevre sorunlarını, çevrenin yok olacağından bahsedilirken öğrencilerde çaresizlik ve umutsuzluk duygusu oluşabileceğini belirtmiştir. Katılımcılarda ki karamsarlık bu durumla açıklanabilir. Aynı zamanda katılımcıların doğanın tahrip olmasıyla ilgili kaygıları, doğa hakkındaki düşüncelerine de yansımıştır. Yine Strife (2011), çocukların çevresel endişelerini ortaya çıkarmak için yaptığı çalışmasında, çocukların % 82'sinin çevresel sorunlara ilişkin duygularını tartışırken; korku, üzüntü ve öfke duygularının olduğunu ortaya koymuştur. Çocukların çoğunluğunun, gezegenin gelecekteki durumu hakkında, karamsar duygular içerisinde olduğunu ifade

etmiştir. Bu bulgular bu çalışmada elde edilen sonuçlar ile örtüşmektedir.

3.7. Yedinci Alt Probleme Ait Bulgular

Katılımcıların “Çözüme yönelik bir girişimde bulunabiliyor musun?” sorusuna verdikleri cevaplar değiştirilmeden aşağıda verilmiştir.

Tablo 3. 7. Gönüllerin çevre sorunlarına çözüme yönelik girişimleri

Tema	Kodlar	Sıklık
Aktif bireyler	Bireysel çaba harcıyorum	5
	Kampanya ve projelere katılıyorum	2
	Aileleri uyarıyorum	3
	Geri dönüşüm	3
	Protesto ve eylemlere katılıyorum	1
		14
Pasif bireyler	Devletin girişimde bulunması lazım	6
	Eğitim yetersiz	5
	Girişimde bulunamıyorum	4
	Tek başıma girişimde bulunamam	2
	Bölgedeki sorun için tepki verilmeli	2
		19
	Toplam	33

Katılımcıların verdikleri cevaplar, girişimde bulunanlar çalışma yapabilenler için “aktif bireyler” teması ve girişimde bulunamadıklarını belirtenler için “pasif bireyler” teması altında toplanmıştır. Aktif bireyler teması oluşturulurken, katılımcıların bireysel çaba harcıyorum (tasarruf etmek, yardımda bulunmak, çevre dostu ürünler tercih etmek vb.), kampanya ve projelere katılıyorum (derneklere üye oluyorum, çevre ile ilgili etkinliklere katılıyorum vb.), aileleri uyarıyorum (anne ve babalara çocuklarını çevreye duyarlı davranmaları için uyarıyorum), protesto ve eylemlere katılıyorum, cevaplarından kodlar oluşturulmuştur. Pasif bireyler temasında ise, bireysel olarak çaba gösteremediklerini, devletin girişimde bulunması gerekli, eğitim yetersiz (insanlar bilinçsiz, çocuklar eğitimsiz vb.), tek başıma girişimde bulunamam, bölgede sorunlar için tepki gösterilmeli (toplumsal olarak sorunlara tepki göstermeliyiz), girişimde bulunamıyorum (zamanım yok, bir şey yapamıyorum, olamıyorum, duyarsızım) cevaplarından kodlar oluşturulmuştur. Aşağıda katılımcıların cevapları değiştirilmeden verilmiştir.

Aktif birey temasına verilen cevaplar için kod örnekleri

- Bireysel çaba harcıyorum kodu için katılımcı cevabı örneği;

27eüni20: “DEKAMER’de bulunmam dışında bireysel çabalarım dışında başka bir şey yapmadım.”

- Kampanya ve projelere katılıyorum kodu için katılımcı cevabı örneği;

21küni23: “Evet. Yani dediğim gibi TEMA vakfıyla çalışmalar olsun deniz temizleme çalışmaları olsun. DEKAMER’e geldiğim gibi gönüllü çalışmalar olsun elimden geleni yapmaya çalışıyorum.”

- Aileleri uyarım kodu için katılımcı cevabı örneği;

6eüni23: “Örneğin biraz önce de belirttiğim gibi anlattığım durumlarda genellikle hem çocuğu hem de asil olarak ailelerini uyarıyorum. Fakat her zaman böyle bir tepki veremiyorum.”

- Geri dönüşüm kodu için katılımcı örneği;

15küni19: “Kendim çevreyi korumaya özen gösteriyorum. Geri dönüşüm yapmaya çalışıyorum, enerji tasarrufu yapmaya çalışıyorum.”

- Protesto ve eylemlere katılıyorum kodu için katılımcı cevabı örneği;

1eüni22: “Protestolara ve eylemlere katılıyorum.”

Pasif bireyler teması için verilen cevapların kod örnekleri;

- Devletin girişimde bulunması lazım ve tek başıma girişimde bulunamam kodları için katılımcı cevabı örneği;

24küni22: “Aslında ben şöyle düşünüyorum aslında bunlar çözülmeyecek sorunlar değil yani mesela çok kıytırık bir trafik sorunu şehrin sınırlarını biraz olsun genişletirsen buranın olayını biraz dağıtırsan sorun çözülür. Şehrin sorumluluklarını dağıtırsan sorun azalacaktır. Neden Aydın bize çok huzurlu geliyor neden biz Dalyandayken çok mutluyuz çünkü şehir rahat şehrin derdi yok problem yok ki şehir sakin. Çözülebilecek sorunlardır çözülmeyecek değil ama Türkiye bu konuda başarılı değil. Çevre mühendisleri daha çok çalışabilir devletin bu konuda politikası olduğunu

düşünmüyorum. Ama benim çözebileceğim problemler değil bunlar.”

- Eğitim yetersiz kodu için katılımcı cevabı örneği;

12künü19: “Bunların çözümü ancak ve ancak önce politikacıların sonrasında halkın eğitilmesi ile mümkün. Ben elimden geldiğince bildiklerimi insanlara iletmekteyim ancak bu bir iki insanın bireysel çabasıyla çözülecek bir sorun değil.”

- Bölgedeki sorun için tepki vermeli kodu için katılımcı örneği;

8eüni20 : “İnternete yazdığında çevrecilik dediğinde çok fazla şey bulabiliyorsun. Belediyeler bir şey yapıyor ve insanlar buna karşı çıkıyor bu şey bir şey aslında internetle birlikte çok rahat duyabildiğimiz şeyler artık haberin olabiliyor. Mesela Ataköy sahilini liman yapacaklardı orası için bir tepki koymuştuk ona katılmışım ve o ihalede bitti kalktı. Bu benim bölgede olan bir şeydi ama artık internet sayesinde insanların bunlardan haberi oluyor ve ta nerelerden gelebiliyor imkânın yoksa bile bölgedeki sorun için kalk bir yürü tepkini koy. Kamuoyu artık çok önemli başındaki rejim baskıcı bile olsa tepkini koymak zorundasın hükümetler bunlara cevap veriyorlar. Biz Avrupa’da yaşamıyoruz ülke olarak bunu yapmak zorundayız.”

- Bir girişimde bulunamıyorum kodu için katılımcı cevabı örneği;

17künü21: “Yok ben de duyarsızdım. Duyarsızmışım yani”

3.7.1. Yedinci alt probleme ait değerlendirme

Katılımcıların cevapları incelendiğinde sıklık oranı fazla olan tema pasif bireylerin olduğu temadır. Ancak bu durum katılımcıların mevcut durumu ile çelişmektedir. Çünkü katılımcılar çalışma esnasında bir aydır süre ile doğa koruma merkezinde görev alarak çevre koruma çalışmasında bulunmuşlardır. Fakat katılımcılar, cevaplarında çevre sorunları ile ilgili yetersiz hissettiklerini pasif kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu durum katılımcıların üçüncü alt problemde cevapladıkları doğa hakkındaki düşüncelerinin üst düzeyde olmasından kaynaklanmaktadır (Tablo 3.3). Katılımcıların hem çevre bilinçleri yüksek hem de çevre ile yüksek bir empati seviyesindedirler. Bu nedenle yaptıkları duyarlı davranışları (Tablo 3.4), çevre koruma çalışmasında yer almalarını yetersiz görüyor ve kendilerini pasif hissediyorlardır. Aynı zamanda

verdikleri cevaplarda bireysel çabalarıyla sorunları çözemeyeceklerini ifade ederek çevre hakkındaki karamsarlıklarını bir kere daha açıklamış bulunmaktadır. Bu durum Tablo 3.6’da ki bulgularla örtüşmektedir. Ancak katılımcıların toplumdaki diğer bireylere göre daha fazla duyarlılık ve çevreyi korumacı davranışlar sergilerken bu kadar karamsar olmaları bireylerin motivasyonlarını düşüren bir etki yarattığı düşünülebilir.

Katılımcılar kendi yaşantılarında yaptıkları ufak değişimlerin doğaya olan katkısını yeterli bulmamakta eğitim yolu ile kitlelere ulaşıp toplumumuzu duyarlı hala getirmemiz gerektiğini düşünmektedirler. Bu sonuç gönüllülerin “çevre eğitimi zorunlu olmalı mıdır?” sorusuna verdikleri cevapla örtüşmektedir.

3.8. Sekizinci Alt Probleme Ait Bulgular

DEKAMER uzun süreli bir kamptır, bu kadar uzun süre gönüllü çalışmaya sizi teşvik eden nedenler nelerdir? Sorusuna verdikleri cevaplar değiştirilmeden aşağıda verilmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplar okuyucuya kolaylık sağlamak için temalandırılmıştır. Ancak kodlama yapılırken katılımcıların ifadelerinde birden fazla vurguya rastlanmıştır ve bu durum göz önüne alınarak tablo oluşturulmuştur.

Tablo 3. 8. Gönüllülerin uzun süreli kamp dönemindeki motivasyon kaynakları

Tema	Kodlar	Sıklık
İç motivasyon	Hayvanları sevmek	10
	Yardım edebilmek	5
	Doğa içinde yaşamak	2
		17
Dış motivasyon	Grup çalışması	11
	Deneyimler	6
	Okul için gerekli olması	2
		19
Toplam		36

Katılımcıların verdikleri cevaplardan “iç motivasyon” ve “dış motivasyon” olarak iki tema oluşturulmuştur. İç motivasyon temasına, hayvanları sevmek, doğa içinde yaşamak, yardım edebilmek cevaplarından kodlar oluşturulmuştur. Dış motivasyon teması ise grup çalışması (kamptaki arkadaşlıklar, ekip çalışmaları), deneyimler, okul

için gerekli olması cevapları eklenmiş ve kodlar bu cevaplardan oluşturulmuştur. Katılımcıların cevapları değiştirilmeden sunulmuştur.

İç motivasyon temasına verilen cevaplar kod örnekleri;

- Hayvanları sevmek kodları için katılımcı cevabı örneği;

22eüni22: “Ben bir sanat tarihi öğrencisiyim diyebiliriz ama hayvan sevgisi beni burada tutan. Hep böyle şeyler yapmak istiyordum ama benim böyle gönüllülük işlerinden haberim yoktu.”

- Doğa içinde yaşamak ve yardım edebilmek kodları için katılımcı cevabı örneği;

12küni19: “Doğayla baş başa kalmak, çevre ve doğa için yararlı olmak. Doğanın ve dünyanın en ufak çabamıza bile ihtiyacı olduğunu düşünüyorum.”

Dış motivasyon temasına verilen cevaplar kod örnekleri;

- Grup çalışması ve deneyimler kodları için katılımcı cevabı örneği;

24küni22: “DEKAMER tam bir survivor birde böyle şartlar inanılmaz derece zordu. Buna rağmen neden kaldım bunu söyleyeyim. İlk arazime çıktım arazi arkadaşım dedi ki hadi dedi o kaplumbağalara benim dokunmam gerekti ki böyle bir şeyi hayatta yapamam hayatta yani. O kaplumbağalar yeni doğmuştu gidemeyecek durumlardı hani bir yerde toprağa bırakmamız gerekiyordu ya onlar denize doğru kendileri gidiyorlardı. Ekip arkadaşım dedi ki onları sen götürüp kumsala koyacaksın ben götürdüm ama elimi kolumu sokuyorum olmuyor yapamıyorum tutamıyorum yani sadece bakıyorum alamıyorum. Sonra bir tanesini aldım ve inanmadım yeni doğmuş ve benim elimdeydi kaç tanesi oradaydı çok etkilendim çok çok etkilendim bilmiyorum bir bebek doğduğunu görsem bu kadar etkilenir miyim onlar şimdi küçükler ama ileride kocaman olacaklar o kadar çok heyecanlanmışım ki ölsen bile burada kalacaksın dedim.”

- Okul için gerekli olması kodu için katılımcı cevabı örneği;

4eüni32: “Doktora çalışmam.” (Erkek, Doktora, 32).

3.8.1. Sekizinci alt probleme ait değerlendirme

Bulgular incelendiğinde katılımcıların yüksek oranda dış motivasyon sağladıkları görülmüştür. Bu durum katılımcıların, kamp yaşantısında takım çalışmasından motive oldukları görülmektedir. Ortak bir hedef için, çalışmak zor kamp koşullarına, fiziki yeterlilik gerektiren görevlerin üstesinden gelmeleri için motivasyon kaynağı olmuştur. Bu durum katılımcıların yaş ortalamasına bakıldığında Y kuşağından oluşması ile açıklanabilir. Keleş (2010), yaptığı bir çalışmada Y kuşağının çalışma ortamlarında iletişim içerisinde olma, yönlendirilme ve fikir paylaşımı yapma ihtiyacına sahip olduğunu bu durumun çalışma motivasyonuna etkisi olduğunu söylemiştir. Aynı zamanda katılımcıların önceki bulgularında da belirttikleri motivasyon kaynakları benzer şekilde tekrarladıkları görülmüştür. Bu durum literatürde üst düzey çevre yanlısı davranışları oluşturan motivasyon kaynaklarının bireylere göre farklılık gösterdiği rapor edilmiştir (Lavergne ve diğ., 2010; Pelletier ve diğ., 1998, 1999; Villacorta, Koerstner ve Lekes 2003). Aynı zamanda katılımcıların görüşmelerinden elde edilen diğer sonuçlarda katılımcıların karamsar oldukları (Tablo 3.6) görülmüştür. Bu nedenle yaptıkları duyarlı davranışları (Tablo 3.4), çevre koruma çalışmasında yer almalarını yetersiz görüyor ve kendilerini pasif hissediyor (Tablo 3.7) olmaları onları dış motivasyon ihtiyaçlarını arttırmaktadır.

Katılımcıların cevapları incelendiğinde, ikinci yüksek sıklıkta hayvan sevgisi ve canlılara yardım edebilme teması çıkmıştır. Katılımcıların çevre bilinç seviyeleri yüksek olduğu için bu durum beklenen bir sonuçtur. Bu durum katılımcıların doğaya olan ilgisi ile doğa koruma merkezinde çalışmaya teşvik etmiş olabilir. DEKAMER’i doğal ortamı için tercih ettiklerini, hayvanların bakımı için geldiklerini ifade eden katılımcılar olmuştur. Katılımcıların doğada mutlu olma durumları Wilson’ın (1993) biyofili tanımlaması ile açıklanabilir. Bu tanımlama insanların genetik olarak doğaya yakın olma ve doğaya karşı olumlu tepkiler oluşturması olarak tanımlanmaktadır. Katılımcıların önceki “doğa sizin için ne ifade ediyor?” bulgularında ve mevcut soruda verdikleri doğal ortamlarda mutlu ve huzurlu hissetme durumu tanımla uyumluluk göstermektedir. Literatürde bu alanda yapılan araştırmalar; bireylerin hayvan, bitki, bitki örtüsü, su, hayvan sesleri/hareketleri ve mevsimsel değişiklikler gibi doğal uyaranlara doğuştan gelen bir yakın olma isteği olduğunu göstermektedir (Dubos, 1971; Iltis, Loucks, ve Andrews, 1970; Kahn, 1997; akt Yılmaz ve Olgan, 2017).

3.9. Dokuzuncu Alt Probleme Ait Bulgular

Katılımcıların “Sizce bu tip gönüllü çalışmalarında çevre sorunlarının çözümüne etkisi nedir?” sorusuna verdikleri cevaplar temalandırılıp aşağıda Tablo 3.9’da verilmiştir. Bu alt problemde katılımcıların cevapları kısa şekilde alınmıştır kodlama kullanılmamıştır.

Tablo 3. 9. Gönüllülerin çevre sorunlarına karşı dernek etkisi hakkında görüşleri

Derneklerin etkisi	N	%
Var	22	73,33
Yok	4	13,33
Kararsızım	4	13,33
Toplam	30	100

Tablo 3. 9 incelendiğinde katılımcıların %73, 33 oranında derneklerin çevre sorunlarını çözmeye de etkisi olduğunu belirttiği görülmektedir. Derneklerin çevre sorunlarına etkisi olmadığını düşünen ve kararsız olanlar ise %13,33 oranında kalmıştır.

3.9.1. Dokuzuncu alt probleme ait değerlendirme

Katılımcıların cevapları incelendiğinde (Tablo 3.9) yüksek oranda çevre sorunlarının çözümüne derneklerin etkisi olduğu görüşünde oldukları görülmektedir. Fakat katılımcılara “Daha önce bir çevre ile ilgili bir derneğe üyeliğiniz var mı?” sorusuna yüksek oranda hayır cevabını vermişlerdi ve bir kısmı bunun nedenini derneklere olan inançsızlıkları olarak açıklamışlardı (Tablo 2.7). Katılımcıların derneklere olan inançsızlığını ifade ettikleri cevap örnekleri;

3eüni25: “Derneklerin başındaki insanlar çok parası olan insanlar. Bu HES’lere falan karşı çıkıyorlar ama sadece derneklerini reklam olarak kullandıkları için karşı çıktıklarını düşündüğüm için bir daha katılmadım.”

22eüni22: “. Daha önce bir derneğe üye olmak istemiştım başvurduğum. Beni alın kutuplara falan gidiyim kendimi sağa sola zincirlerim dedim ama kabul etmediler Sadece bağış yapabilirsiniz dediler. İyi oldu zaten onlardan nefret ediyorum artık. İnanmıyorum onlara.”

Ancak Tablo 3.9 incelendiğinde düşüncelerinin ciddi oranda değiştiği görülmektedir. Katılımcılar bu sefer derneklerin çevre sorunlarını çözme de etkili olduğunu belirtirken yaşadıkları deneyimlere vurgu yapmışlardır. Katılımcıların cevapları değiştirilmeden aşağıda sunulmuştur;

2eüni26: “Derneklerin aldıkları bağışları ne olduğu insanların için çok güven vermez. Ne için kullandıklarını tam göremeyiz. Yani dernekler benim gözüm de çokta iyi yapmıyorlar o yüzden ben bu merkeze geliyorum üç yıldır. Çünkü direkt kendim bir şey yapıyorum hayvanları kurtarıyorum. En büyük sebeplerinden biri bu yoksa ben diğer dernekleri görmeyi çok isterim. Böyle dernekler evet çözüm sağlıyor.”

10kyl34: “Düşünüyorum tabi kişileri bilinçlendirme kapsamında bu gönüllü olarak çalışanlar da dâhil olmak üzere sadece ziyaretçilerin değil. Aynı zamanda koruma olarak da tabi ki etkili.”

Katılımcılar derneklere uzaktan bağış yaptıklarında bu durum için şüphe ederken, merkezin hem ziyaretçilere açık yapılan çalışmaların kontrol edilebilir görülebilir olmasından güvenlerinin arttığını belirtmektedirler. Aynı zamanda koruma çalışmaları için kendilerinin de görev alabiliyor olması onların çevre koruma kuruluşlarına güvenlerini arttırmıştır. Bu sonuçlar aynı zamanda dernek çalışmaları için de önemli bir bulgudur. Katılımcıların değişen fikirlerinin nedeni görüşme sırasında ilk yöneltilen sorular katılımcıların geçmiş yaşantılarını ve aldıkları kararları sorgularken görüşme sonunda yöneltilen sorular DEKAMER’de geçirdikleri deneyimlerin ardından düşüncelerinde değişim olup olmadığını sorgulayan sorular olmasıdır. Örneğin geçmişte dernek üyeliklerinin olmamasını, dernekler hakkındaki önyargıları, duydukları ve ikinci kişilerin deneyimleri üzerine cevaplar verirken, kendi yaşantısal deneyimleri ardından fikirlerinde olumlu yönde değişim olduğu görülmüştür. Katılımcıların bir kısmı da derneklere üyelik sağlayamama nedenlerinin zaman ayıramadıkları için olduğunu ifade etmişlerdir;

8eüni20: “Yok pek sevmiyorum aslında. Birazda okul engelliyor 8.45’te ders başlıyor ve beşte bitiyor vakit olmuyor beş gün ders var.”

10kyl34: “Aslında çalışmak isteseydim Doğa Derneği var Türkiye’de. Doğa Derneği’ne gitmeyi istedim. Ama vaktim yoktu işte. Bu seneye kadar okulla

ilgilendik. Bu sene de işte iş yüzünden bölmek zorundayız. Bakalım belki ilerleyen dönemlerde neden olmasın.”

Aynı zamanda katılımcılar çevre ile ilgili bireysel ilgileri doğrultusunda çevre ile ilgili kurs, seminer vb. etkinliklere katıldıklarını ifade etmişlerdir (Tablo 2.6). Fakat katılmıyorum cevabı veren katılımcılarda da aslında fırsat bulamadıkları ya da kendi çabaları ile günlük hayatlarında çevre ile ilgili haberleri takip ettiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların cevapları aşağıda sunulmuştur;

22eüni22: “Katılmadım ama böyle bir fırsat karşıma çıksaydı katılmak isterdim.”

11eüni24: “Katılmıyorum da daha çok belgesel izliyorum çevreyle ilgili, çevre kirliliğiyle ilgili. Climate change ile ilgili. İşte iklim değişikliği, küresel ısınma vb.”

2eüni26: “Zaten üniversite yıllarımda biyoloji bölümünden hiç çıkmıyordum ben sürekli oralarda dolanıyordum hocalarla falan takılıyordum. İşte hocaların verdikleri kitaplarla biraz gittim. Öyle yani çokta fazla seminer falan değil de daha çok kitap okudum sohbet ettim.”

28küni28: “Bir kere çağdaş yaşamı destekleme derneğinde olmuştu ama ben çalıştığım için çok verimli katılamadım.”

Elde edilen bu veriler katılımcıların doğa olaylarına ve çevre korumaya ilgili olduklarını göstermektedir. Bireysel bir ilgim yok diyen katılımcıların bile ifadelerinin devamında bireysel çabalara rastlanmıştır.

3.10. Onuncu Alt Probleme Ait Bulgular

Katılımcılar “Kamp çalışmaları çevreye karşı duyarlılığınızı nasıl değiştirdi?” sorusuna 25 kişi cevap vermiştir. Cevap vermeyen beş katılımcı kendilerinde bir değişim olmadığını ifade etmişlerdir. Katılımcıların cevapları üç temada toplanarak okuyucuya kolaylık sağlaması amacıyla tablo ile gösterilmiştir (Tablo 3.10).

Tablo 3. 10. Katılımcıların kamp çalışmaları sonucu değişen duyarlılıkları

Tema	Kodlar	Sıklık
Bilişsel	Farkındalık	6
	Bilinç	6
	Duyarlılık	1
		13
Duyuşsal	Daha duygusal oldum	2
	Benim gibilerle tanıştım	1
		3
Devinişsel	Sorumluluk alma	6
	Mesleki deneyim	3
		9
Toplam		25

Katılımcıların cevaplarındaki farkındalık, bilinç ve duyarlılık değişimleri “bilişsel” temasının kodları olarak kullanılmıştır. Duyuşsal değişim teması için katılımcıların ifadelerindeki daha duygusal oldum, benim gibi insanlarla tanıştım vurgular kod olarak kullanılmıştır. Devinişsel değişim temasında katılımcıların ifadelerindeki sorumluluk alma (yere atılan çöp atmamam gerektiğini öğrendim, sahildeki çukur açılmaması gerektiğini anladım vb.), mesleki deneyim kazandım (iz sürmeyi öğrendim, kaplumbağalara müdahale etmeyi öğrendim vb.) ifadelerinden kodlar oluşturulmuştur. Katılımcıların ifadeleri aşağıda değiştirilmeden sunulmuştur.

Bilişsel değişim teması için verilen cevapların kod örnekleri;

- Farkındalık, bilinç ve duyarlılık kodları için kullanılan cevap örnekleri;

26künü16: Evet değişti çünkü ben dünyaya ne olduğunu hiç görmemiştim. Yalnızca düşünmüştüm ve belgesellerin, televizyonun gösterdiği kadarını biliyordum. Burası ilk defa kaplumbağalar üzerinden dünyanın ne kadar kötü bir durumda olduğunu görmemi sağladı. Elimden geldiğince de insanlara anlatmaya ve bunu değiştirmeye çalışacağım.

13künü19: Çevreye karşı daha duyarlı ve hassas olduğumu düşünüyorum. Bilinçlilik artırıcı bir çalışma oldu benim için.

Duyuşsal değişim teması için verilen cevapların kod örnekleri;

- Daha duygusal oldum kodu ve benim gibilerle tanıştım kodu için katılımcı cevapları örneği;

4künü26: Biraz daha duygusal oldum diyelim. Ben zaten hep böyleydim. Hep böyle hayvanları insanlardan daha çok seven biriyim. Benim burada çok fazla stres olmamın tek sebebi de sanırım bu. Ciddi anlam da söylüyorum hayvan konusunda çok çok hassasım. Sadece *Caretta* ya da vahşi hayvanlar değil. Ben sokakta... Benim köpeğim öldü buraya gelmeden araba çarptı üç aylıktı yeni almıştım. Çok tatlı çok sevimli bir şeydi. Köpeğim öldü araba çarptı öldü ve hani çok zor bir sürece girdim.

29künü24: En büyük değişim benim için, en güzel şey, çok bana benzeyen insanlarla tanıştım ve belki bu insanlar bir araya gelse bu dünyanın kötüye gidişi durdurabilir diye düşündüm. Umut verdi bana aslında.

Devinişsel değişim teması için kod örnekleri;

- Sorumluluk alma kodu için katılımcı cevabı örneği;

6eüni23: Şehir hayatında asla yaşayamayacağım şeyleri yaşadım. Işık kirliliğini uygulamalı olarak gece kampta gökyüzüne bakınca öğrendim. Artık nerdeyse her hareketimde çevreye etkisini düşünüyorum.

- Mesleki deneyim kodu için katılımcı cevabı örneği;

11eüni24: Tabi çok değiştirdi yani. Ben zaten pek biyolojiyle alakalı bir adam değilim. İşletme okuduğum için burada mesela burada ilk defa embriyo gördüm falan böyle. İlk defa işte ayak izlerinden hayvanları tanıdım falan. İlk defa böyle kaplumbağa *Caretta caretta* gördüm falan böyle. Değişik oldu. Benim için büyük bir tecrübe oldu yani.

3.10.1. Onuncu alt probleme ait değerlendirme

Katılımcıların büyük bir oranında değişim gerçekleştirildiği görülmektedir. Aynı zamanda katılımcıların verdikleri cevaplar incelendiğinde, kamp sırasındaki deneyimlerinin onları çok etkilediği görülmektedir. Çalışılan grup çevre bilinci yüksek bir grup olmasına rağmen deneyimlerinden oldukça etkilenmişlerdir. Literatürde uygulamalı doğa eğitimi yapılan çalışmalar da katılımcılarda yaşadıkları doğa deneyimi ile çevre bilincinde, çevre bilgisinde olumlu yönde değişimler oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır (Keleş ve diğ., 2010; Güler, 2009) Aynı zamanda doğa kampı

çalışmaları ile bireylerde farkındalık ve doğa dostu davranışların oluşmasına yardımcı olduğu sonuçları da elde edilmiştir (Erdoğan ve Özsoy 2007; Köksal ve diğ., 2010). Literatürdeki bu çalışmalar katılımcılardaki bilişsel, duyuşsal ve devinişsel değişimler paralellik göstermektedir.

Kahyaoglu ve Kırıktas'ın (2016), ortaogretim ve üniversite ogrencileri ile yaptıkları metafor çalışmasında doğanın ev olarak ifade edilmesi en düşük yüzdeye sahip olduğunu belirtmiştir. Katılımcılardan birinin ifadesinde yaşadıkları bölgeyi arazi ev olarak algıladığı görölmüştür. Katılımcının cevabı değiştirilmeden aşağıda sunulmuştur;

21künü23: Gece sahilde yıldızları takip ederken kendimi kaplumbağa gibi hissediyorum ya da bazen apaydınlık bir gökyüzü oluyor dolunayda hiç ışık kullanmanız gerekmeden çalışıyorsunuz. Bütün işler bittikten sonra sabaha kalan işler oluyor sadece o sıra uykuya gittiğiniz zaman yani normalde korkmanız gereken bir yer düşünsene sahilde hiç kimse yok evet tek başınasın korkman gerekiyor ama o kadar bana ait ki bu sahil benim yani bizim kalkıp da korkmuyorum. Evimiz orada yatıyorum. Bir şey oluyor işte mesela yanında bazen erkek olmuyor bazen bir şey oluyor onlar 5 kazık gidiyor falan ben tek başıma gidip yatabiliyorum. Tek başıma hareket edebiliyorum. Zaten çok korkuları olan bir insan değildim ama burayı o kadar benimsedim ki şurada başıma bir şey gelmeyeceğini biliyorum orada birini görsem zaten bizden biri çünkü benim arazim. Bizim çalıştığımız alan.

Katılımcının bu ifadesi ile doğa ile iç içe olma, doğa da konaklama katılımcılara doğanın ev olduğu algısını kazandırdığı göstermektedir. Bireylerde doğanın, yerleşim ve yaşam olarak algılanması, bireylerin korumaya önem vermesi ve koruma için girişimlerde bulunmaları mümkün olacaktır (Hung, 2014). Bu nedenle uygulamalı doğa eğitimlerinin doğanın sürdürülebilirliği için önemli olduğu düşünölmektedir.

Katılımcıların şehirlerde algılaması çok zor olan ışık kirliliğinin farkına vardıklarına vurgu yaptıkları görölmüştür. Katılımcı cevabı aşağıda değiştirilmeden verilmiştir;

16kyl25: Şehir hayatında asla yaşayamayacağım şeyleri yaşadım. Işık kirliliğini uygulamalı olarak gece kampta gökyüzüne bakınca öğrendim. Artık nerdeyse her hareketimde çevreye etkisini düşünüyorum.

Sadık'ın (2014), 5. sınıf öğrencileri ile yaptığı araştırmasında, çocukların algıladıkları çevre sorunlarına ilişkin görüşlerini incelemiştir. Araştırma sonucunda, ışık kirliliği ile manyetik kirlenmenin çocuklar tarafından en az algılanan çevre sorunları olduğu belirlenmiştir. Öte yandan literatürde yapılan çalışmaların daha çok çevre kirliliği ve sorunların çözümüne çalışmalar olduğu, ışık kirliliği kavramının yüzeysel geçildiği ve bu kavrama ait çalışmaların sınırlı olduğu tespit edilmiştir (Aydın ve Özyürek, 2014). Bu durum göz önüne alındığında katılımcıların ışık kirliliğinin farkına varmaları ve deneyimleri önemli bir bulgu olmaktadır.

Aynı zamanda katılımcılar birbirleriyle olan ortak özelliklerini fark etmişlerdir. Kendileri gibi çevreye duyarlı bireyler tanımış olmak onların motivasyonunu arttırmış olabilir. Bu durum katılımcıların çevresel sorunlara karşı umutsuzluklarını da azaltmış olabilir.

3.11. On Birinci Alt Probleme Ait Bulgular

Katılımcıların “Kamp çalışmaları çevreye karşı bakış açınızı nasıl değiştirdi?” sorusuna 30 kişi cevap vermiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplar okuyucuya kolaylık sağlamak için iki temaya altında toplanmış, Tablo 3.11’de verilmiştir.

Tablo 3. 11. Kamp yaşantısının katılımcılardaki bakış açılarındaki değişimi

Tema	Kodlar	Sıklık
Olumlu	Farkındalık	11
	Doğaya yakın hissetme	4
	Deneyim kazandım	3
	Mesleki deneyim	2
	Doğayı sevmeye başladım	1
		21
Tarafsız	Değiştirmedim	5
	Duyarlıydım	4
		9
	Toplam	30

Katılımcıların cevaplarında olumsuz değişim bulunmadığı için “olumlu değişim” gösterenler ve “tarafsız” kalanlar olarak iki tema oluşturulmuştur. Olumlu değişim teması için farkındalık kazandım, doğaya yakın hissetme, deneyim kazandım, mesleki deneyim edindim, doğayı sevmeye başladım cevaplarından kodlar oluşturulmuştur.

Tarafsız teması için, bakış açım değişmedi, duyarlıyım cevaplarından kodlar oluşturulmuştur. Katılımcıların cevapları değiştirilmeden aşağıda verilmiştir.

Olumlu teması için kod örnekleri;

- Farkındalık kodu için katılımcı cevabı örneği;

23k118: Kesinlikle evet. Çünkü mesela yani sahilde mesela kafesleri çıkarırken bunu ekip arkadaşım da söylemişti. Orada küçük plastik şeyler var kenarlarda. Mesela öyle küçük bir şeyin bile önemli olduğu ya da bu poşet olayının bu beyaz poşetleri Carettaların yutup boğulması (Denizanası zannettikleri için) yani küçük şeylerin başka bir canlı için acayip önemli olabileceği başka bir canlının hayatı için ya da çevre kirliliği için. O bilinci bence burada çok daha fazla kazandık ben buna inanıyorum.

- Doğaya yakın hissetme kodu için katılımcı cevabı örneği;

13küni19: Kendimi çevreye daha yakın hissediyorum, çevrenin ve doğanın bir parçası olduğumuzun tekrardan farkına vardım. Ayrıca eskiden pek çok böcekten korkarken, kamp çalışmalarından sonra korkumda ciddi bir azalma oldu. Yakınımda gördüğüm böcekleri öldürmekten değil, sadece uzaklaştırmaktan yanayım artık.

- Deneyim kazandım kodu için katılımcı cevabı örneği;

25eüni20: Tabi çok değiştirdi yani. Biyoloji ile ilgili bir sürü şeyi ilk defa deneyimledim. Değişik oldu. Benim için büyük bir tecrübe oldu.

- Mesleki deneyim kazandım kodu için katılımcı cevabı örneği;

26küni16: Yaşam konusunda değil ama meslek konusunda etkilendim. Çünkü burada çok fazla biyoloji okuyan okumuş olan insanla tanıştım. Bana biyolojiyle, yaptıklarıyla çalışmalarla ve başka gönüllü merkezleriyle ilgili çok faydalı bilgiler verdiler ve sanırım ben de biyoloji okumak istiyorum.

- Sevmeye başladım kodu için katılımcı cevabı örneği;

6eüni23: Somut örnekler görmüş oldum, olumlu güzel bir deneyim oldu benim için. Çevreyi doğayı zaten severim, başka bir yönünü de sevmeye başladım.

Tarafsız teması içi kod örnekleri;

- Değiştirmede ve duyarlıyım kodları için katılımcı cevabı örnekleri;

30k117: Yani zaten olumlu bakıyordum olumsuzu çevirmede tabi ki ama bir problem yok yani sende biliyorsun akrep soktu ben yine de burada kalayım dedim. Akrep gördüğümde de şuan kötü olmuyorum. Yani bu beni doğaya karşı soğutma durumu olmadı hatta yani bu tamam burası onların evi biz onların evime müdahale ediyoruz ve bu bilinci oturtuktan sonra korkmuyorsun. Buradaki işgalci sensin onlar değil ben mesela şehirde böcek görsem bende korkarım neden çünkü orası benim evim ama burası onların evi bunu bir şekilde kabullenmemiz lazım.

3.11.1. On birinci alt probleme ait değerlendirme

Katılımcıların cevapları incelendiğinde çevreye bakış açılarının olumlu yönde değiştiği görülmektedir. Bakış açılarındaki olumlu değişimler çalışmadaki önceki bulguları da desteklemektedir (Tablo 3.10).

Katılımcıların cevabında, yaşadığı deneyimler sonucunda mesleki hedefler ve kariyer planlama açısından kararlar aldığı görülmektedir. Gerçek dünyada, gerçek meslek uzmanları ile gerçekleştirilmiş mesleki deneyimler gençlerin kariyer alanındaki karar vermede daha sağlam kararlar almalarını sağlayacağı yorumu yapılabilir. Yapılan bir çalışmada da öğrencilerin, sınavda almış oldukları puandan dolayı okudukları bölümü tercih ettiği, gelecek kaygısının yüksek ve aldıkları eğitimden memnuniyet düzeylerinin düşük seviyede olduğu belirlenmiştir. Ayrıca okudukları bölümde kariyer yapma konusunda katılımın düşük olduğu görülmüştür (Baltacı, vd., 2012). Gençlerin meslek tercihlerinde bulunmadan önce meslek gruplarıyla tanışma, uzmanların alanlarında ziyaret etme, mesleği deneyimleme imkânı verilmesi ileride karar almaları için önem oluşturduğu düşünülmektedir.

Katılımcılardan birinin ifadesin çevre sorunları için karamsar olduğunu dile getirmiş anca yaptığı bu çalışma ile fikirlerinin değiştiğini vurgulamış ve çalışmalarını uluslararası düzeye çıkarmaya karar vermiş olduğu görülmektedir.

23k118 “Her ne kadar hala karamsar olsam da en azından hala çevreye duyarlı insanların olduğunu öğrenmenin verdiği mutlulukla bu projelerde daha canla başla

çalışma isteği uyandı. Şimdi dünya üzerindeki bütün çevre koruma projelerini araştırıyorum ve mümkün olduğunda çok yere gidip hem kendimi eğitmek hem çevreyi korumak hem de etrafımdakilere öğrendiklerimi ulaştırmak istiyorum”

Bu durum bireylerin çevre koruma için motivasyonlarının artmakta olduğunu göstermektedir. Bir diğer ifade de ise kampta çalışan gönüllülerin hassasiyetlerinin zamanla arttığını ekip arkadaşlarını uyarmada, yanlışları düzeltmedeki özenlerini dile getirmiştir.

21künü23: Benim burada sevdiğim şey. Herkesin özellikle belli bir süre sonra belli bir bilince ulaşmış olması oluyor yani mesela gece oluyor flaşı yakmak istiyorsun bir şekilde o beyaz ışığa bir şekilde ihtiyacın oluyor. Herkes aynı anda sana kızıyor beyaz ışık açmıyoruz flaş kullanmıyoruz. O an bir sinirleniyorsun kendi başıma geldiği için söylemiyorum kuzenimin başına geldi. O tarz bir şey olabilir o da beni çok etkileyen bir şey değil beni zaten evet gerçekten olması gereken oluyor.

Bu durum belirli bir bilince sahip olan bireylerde bile bilincin daha da arttığını göstermektedir. Aynı zamanda literatürde yapılmış doğa kampları uygulamalı doğa çalışmalarının bireylerde çevresel konulara hassasiyet, davranış değişikliği gibi kazanımlar sağlamada daha etkili olduğu ile ilgili çalışmalar bulunmaktadır. Araştırmacılar yaptıkları bu çalışmalar sonucunda Gezi-gözlem, arazi çalışması gibi okul dışı etkinliklere ağırlık vermek gerektiği ifade etmişlerdir (Armstrong 2005; Yalçın ve diğ. 2006; Okur ve diğ. 2010). Çalışmada elde edilen kamp sonrası katılımcılardaki duygu, çevreye bakış açısı ve duyarlılık değişimlerinde de katılımcıların benzer ifadelerle vurgu yaptıkları görülmekte, elde edilen bu olumlu değişim sonuçları literatürle örtüşmektedir.

3.12. On İkinci Alt Probleme Ait Bulgular

Katılımcıların “Kamp çalışmaları çevreye karşı duygularınızı nasıl değiştirdi?” sorusuna 30 katılımcı cevap vermiştir. Katılımcıların cevapları üç tema altında toplanmış Tablo 3. 12’de verilmiştir.

Tablo 3. 12. Katılımcıların çevreye karşı değişen duyguları

Tema	Kod	Sıklık
Olumlu	Empati	11
	Deneyim	5
	Eşitlik	3
	Sorumluluk	2
	Özel hissetme	2
	İyi hissetme	2
	Realist	1
	Olgunlaşma	1
		27
Tarafsız	Değiştirmedim	3
Olumsuz	İnsanların bencil olması	1
	Toplam	31

Katılımcıların duygularında ki değişimler “olumlu”, “olumsuz” ve “tarafsız” olarak üç temaya ayrılmıştır. Tablo 3.12 incelendiğinde yüksek oranda olumlu değişim gösterdikleri görülmektedir. Katılımcıların ifadelerindeki, doğa ile empati kurduğum, deneyimler edindim, doğa ile eşit olduğumuzu kavradım, daha sorumlu hissediyorum, burada özel hissediyorum, doğadaki sorunlara karşı daha realist oldum, olgunlaştım ifadeleri “olumlu” değişim teması için kod olarak seçilmiştir. Bende bir değişim olmadı cevabı verenler “tarafsız” temasına dâhil edilmiştir. Artık insanları daha bencil görüyorum cevabı ise olumsuz bir duygu oluşturduğu için “olumsuz” değişim temasına kod olarak alınmıştır. Katılımcıların cevapları aşağıda değiştirilmeden sunulmuştur.

Olumlu teması için oluşturulan kodlara cevap örnekleri;

- Eşitlik ve empati kodu için katılımcı cevabı örneği;

20eüni21: Kamp çalışmalarından sonra ben kendim ile bir fidanı eşit görmeye başladım. Fidanın bir dalı kırıldığında bir insanın kolu kırılmışçasına üzülürüm. Daha empati kuruyorum artık.

- Özel hissetme ve deneyim kodu için katılımcı cevabı örneği;

29küni24: Ya da mesela saha çalışma yaparken aklıma şu geliyor o kadar şanslıyım ki kimse giremiyor burada benden başka belirli bir saatten sonra ve ben onlara dokunabiliyorum, onlar için bir şey yapabiliyorum ve özel biri olduğumu

hissedebiliyorum o zaman. Bu güzelliği var yani farklı şeyler tecrübe ediyorum, günlüğüme yazıyorum.

19küni22: İlk araziye çıktığım da ben telefonumu kullanıyordum inanmıyordum çünkü o küçücük telefon ışığından etkileneceğine inanmıyordum. Ama bir gün gördüm o kaplumbağa başını çevirdi benim ışığım yüzünde o zaman vicdan azabı duydum ve anladım. Sahildeki insanların da bunu anlamalarını beklemiyorum beklememeliyiz çünkü sallamaz senin benim söylediğim şeyler çünkü ütöpik. Sahil de çukur açmamalısın dediğim de anlamasını bekleyemem ne olur ki görmedi ki?

Sorumluluk kodu için katılımcı cevabı örneği;

7kl18: Şuan kendimi daha sorumlu hissediyorum çevreyi korumakla ilgili aynı zamanda hayvanlara karşı da yani mesela *Caretta caretta*'ları yaralı bulunduğunda ne yapılması gerekiyor gibi bir sorunun cevabını artık verebiliyorum. Sadece o değil genel olarak bir bakış açısı da kazandım. Yaralı bir hayvan görürsem ilk cevabım ne olmalı? Bırakıp gitmek mi birini aramak mı bir yeri aramak mı? O tarz bir aynı zaman da sorumluluk kazandırdığını düşünüyorum.

- Realist kodu için katılımcı cevabı örneği;

4eüni32: Hayır. Çevre de duygusallık olmaz. Eğer bir şeyi değiştirmek istiyorsak gayet objektif olarak bakıp acımasızlık olur belki millete göre ama öyle yapmak lazım. Yani ölmüş kaplumbağayı kesmen gerekiyordur sonuçta o diğer kaplumbağaların ölmemesi için yapılan bir iştir. Ah diye üzülürsen ya da hayvanı markalarken üzülürsen olmaz. Çünkü hangi bilim adamına bakarsan bak adamlar gerçekçi olup şey yapmışlar.

- Olgunlaşma kodu için katılımcı cevabı örneği;

8eüni20: Kesinlikle burası insanı olgunlaştırıyor. İki gün önce ekip arkadaşım ile çok garip bir şey yaşadık. Ekip arkadaşım dedi ki bu hayvanlar belki biz öldükten sonra bile gelip buraya yuvalayacaklar dedi o an biran da aa falan olduk. Bir aydınlandık o hayvanı şuan ben kurtarıyorum ve ben öldükten sonra bile buraya gelip yuvalayacak bu bir ihtimal yaşayabilir onun için inanılmaz bir şey yaptın. Evrende çok küçük bir şey ama o bir can ve canını kurtardın.

- İyi hissetme kodu için katılımcı cevabı örneği;

18künü21: Bir şeyleri yapabildiğimi görmek beni mutlu ediyor ve iyi hissettirdi.

- Tarafsız teması için seçilen değiştirmede kodu katılımcı cevabı örneği;

23kl18: Değiştirmede ben hala seviyorum.

Olumsuz teması için seçilen insanların bencil olması kodu için katılımcı cevabı örneği;

7kl18: Artık insanların bencil olduğunu düşünüyorum.

3.12.1. On ikinci alt problem için değerlendirme

Çevre bilinci, çevre duyarlılığı ve çevre etiği yüksek bu bireylerin yine kamp süresince yaşadıkları deneyimlerle yeni çevre dostu davranışlar kazandıkları görülmektedir. Çevreye karşı olumlu yönde duygu değişimi yaşadıklarını belirtmişlerdir (Tablo 3.12). Bunun sonucunda kendilerini doğaya daha bağlı daha duygusal hissettiklerini söyledikleri görülmektedir. Brymer ve Gray (2009), ekstrem doğa sporcuları ile yaptıkları çalışmada, bu spor dallarıyla ilgilenen sporcuların kendilerini doğaya daha duygusal olarak bağlı hissettikleri sonucuna ulaşmışlardır. Elde edilen sonuçlar bu çalışma ile örtüşmektedir.

Katılımcı 7kl18, insanların çevreye verdiği zararı daha iyi kavradıklarını belirtmişlerdir. Katılımcı 19künü22 ise paylaştığı deneyiminde, arazi sırasında kullanılan telefonların ışığından bile kaplumbağaların etkileneceğine inanmadığı fakat bir gün bunu deneyimlediğinde oldukça şaşırdığını ve etkilendiğini belirtmiştir. Aynı zamanda katılımcıların merkeze gelen ziyaretçilerin bilgilendirilmesi esnasında verilen bilgilerin yetersiz kaldığını çünkü ziyaretçilerin kaplumbağaların ışıklardan etkilenebileceğini, kumsaldaki bir çukura düşebileceklerini, şemsiyelerinin çubuklarının kaplumbağa yuvalarına denk gelebileceğini algılayamadıklarını belirtmişlerdir. Bunu da kendi deneyimlerinden yola çıkarak yorumlamış ve bireylerin bu olaylara şahit olmadan ya da deneyimlemeden algılamasının çok zor olduğunu dile getirmişlerdir. Aslında katılımcı 7kl18 ile katılımcı 19künü22 aynı duygulara sahip olabilirler ancak bir katılımcı deneyimlerinden yola çıkarak diğer insanlarla empati kurabilmiş ve sadece bilinçlendirme çalışmalarının da yetersiz kalabileceğini

söylemiştir. Elde edilen bu bulgular ile yaşantısal deneyimlerin davranışlara etkisi ve öğrenme de deneyimlerin önemi görülmektedir. Okur (2012), “Çanakkale ve Yakın Çevresinde Ekoloji, 2011” isimli TÜBİTAK projesi kapsamında, eko pedagojik temelli doğa eğitiminin, yetişkin katılımcılar üzerine etkisini araştırmıştır ve sürdürülebilir çevre eğitimi kapsamında geliştirilmiş olan, sınıfdışı çevre eğitim programının etkililiğini incelemiştir. Araştırmacının deney ve kontrol grubu ile gerçekleştirdiği çalışmasında, deney grubuna konu anlatımı ile etkinlikler sınıf dışında uygulanmıştır. Kontrol gurubunda ise konu anlatımı ile etkinlikler geleneksel yöntemlerle sınıf içinde uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, çevre bilgi testinde en başarılı olan grup, kontrol grubu iken çevre farkındalığı ve olumlu çevre tutumunda en başarılı grup, deney grubu olmuştur. Deney grubuna uygulanan sınıfdışı çevre eğitim programı hem duygusal alan hem bütünsel bakış açısı hem de davranış değişikliği üzerine daha etkili olmuştur. Okur’ un (2012) çalışmasında elde ettiği sonuçlar ile katılımcıların çalışmada vurguladıkları deneyimleri ve elde edilen sonuçlar paralellik göstermektedir.

3.13. On Üçüncü Alt Probleme Ait Bulgular ve Değerlendirme

Katılımcılara “Diğer katılımcılarla ortak çevresel bakış açınız, çevresel tutumlarınız, vb. olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna tüm katılımcılar evet cevabını vermiştir. Katılımcılardan bu ortak bakış açısını bir kelime ile ifade etmeleri istenmiştir elde edilen sonuçlar tablo halinde aşağıda verilmiştir (Tablo 3.13).

Tablo 3. 13. Katılımcıların gönüllülerin ortak paydaları hakkında görüşleri

Ortak payda	N	%
Doğa sevgisine sahip olma	12	40,00
Doğa koruma isteği	7	23,33
Sorumluluk alma	5	16,67
Değişime açık olma	3	10,00
Yardım etme isteği	3	10,00
Toplam	30	100

Tablo 3.13 incelendiğinde katılımcılar birbirlerinde gördükleri ortak paydayı, doğa sevgisi (%40,00) olarak ifade etmişlerdir. Katılımcıların çalışmadaki önceki bulgularında da sıklıkla doğayı sevdiklerinden, doğada mutlu olduklarından bahsetmişlerdir. İkincil sıklıkta kullandıkları ifade ise doğa koruma isteği olmuştur. Bir doğa koruma merkezinde, deniz kaplumbağalarını korumak için görev aldıkları göz önüne alındığında bu durum katılımcılar için beklenen bir sonuçtur. Katılımcılar %16,67 oranında DEKAMER’de gönüllülerin ortak olarak sorumluluk alma bilincinde olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar %10,00 oranında ise değişime açık olduklarını ifade etmişlerdir. Bu durum DEKAMER’e gelen gönüllerin farklı bölümlerde okuyan, farklı alanlardan geldikleri (Şekil 2.1) düşünüldüğünde gönüllüler için farklı bir deneyim olmuştur. Üç katılımcı (%10,00) oranında doğaya, hayvanlara yardım etme isteği içinde olduklarını ifade etmişlerdir.

Katılımcılara son olarak yöneltilen “Yeniden bir çevre çalışmasında gönüllü olmak ister miydiniz?” soruna tüm katılımcılar evet cevabını vermiştir.

Katılımcıların tüm sorulara verdikleri cevaplar incelendiğinde, yüksek oranda kampta mutlu olduklarını ve motivasyonlarının yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların cevaplarından birkaç örnek değiştirilmeden aşağıda verilmiştir:

25eüni20: Tabi ki de isterim. Çünkü gerçekten doğa için bir emek sarf etmek dünyanın en huzur verici şeyi.

16kyl25: Çok isterim. Bu tür çalışmaların kişiye çok şey kattığını, insanları olumlu yönde değiştirdiğini düşünüyorum.

Aynı zamanda katılımcıların çevre bilinç düzeyleri ve çevreyi koruma istekleri yüksek olan bireyler olduğu görülmüştür. Bu durumlar göz önüne alındığında yeniden bir çevre koruma çalışmasında yer almak ve aktif olarak çevreyi korumak istemeleri beklenen bir durumdur.

4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde, bir doğa koruma merkezinde çalışan gönüllülerin çevresel bilinçlerinin ve gönüllülerin profillerinin ortaya çıkarılmasının araştırıldığı, bu araştırmanın sonuçları ve önerileri yer almaktadır.

4.1.Sonuçlar

Yapılan analizlere göre doğa kampına gönüllü olarak katılan bireylerin “Çevre Bilinci” ölçeğinden aldıkları puanların yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum katılımcıların çevre bilinçlerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda literatür çalışmalarının aksine çevre bilinci puanlarında cinsiyete göre bir farklılık bulunmamaktadır. Literatürdeki çalışmalarda kadınların çevreye karşı daha duyarlı olduğu sonuçları bulunmaktadır (Bozdemir 2001; Tecer 2007; Kaya ve diğ. 2009; Yaraş ve diğ. 2011. Fakat yapılan çalışmada, çalışma grubundaki kadın ve erkeklerin aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Çalışma grubunun özellikleri bu durumu açıklayıcı olabilir. Çalışma grubu çevre korumada aktif çalışan, önceki yaşantılarında bireysel ilgileriyle olsa dahi çevre koruma programlarına ve etkinliklerine katılmış bireylerdir. Bu durum literatürde yapılmış çalışmalardan farklı örnek sunmaktadır. Yapılan çalışmalar genellikle teorik bilgiler doğrultusunda alınmış sonuçlardan oluşmaktadır. Elde edilen sonuç erkek bireylerin deneyim gerçekleştirdiğinde kadınlarla eşit puanlar alabildiğini ifade edebilir.

Doğa koruma merkezinde aktif katılımcı olmayı tercih edenlerin yüksek oranda lisans öğrencisi olduğu görülmüştür. DEKAMER uzun süre konaklama gerektiren bir kamp olduğu için, çalışan bireylerin tercih etmediği düşünülebilir. Katılımcıların öğrenim gördükleri bölümler incelendiğinde, farklı meslek gruplarından geldikleri görülmüştür. DEKAMER, biyolojik çalışmalar yapan bir merkezdir. Bu bağlamda merkezde çalışmaya gelen bireylerin biyoloji ve veterinerlik alanlarında çalışmalar yapan ya da öğrenim gören öğrenciler tarafından tercih edilmesi düşünülmektedir. Ancak elde edilen verilen katılımcıların farklı meslek gruplarından geldiklerini göstermektedir. Bu durum DEKAMER’e gelen gönüllülerin mesleki kaygılar ve

herhangi bir karşılık beklemeyen yalnızca doğa koruma programına yardım etmek amaçlı katılım göstermeleri ile açıklanabilir.

Katılımcıların çevre ile ilgili kurs, seminer, konferans gibi etkinliklere bireysel ilgilerinin olduğunu görülmektedir. Ancak bireylerin ifadeleri incelendiğinde, kurs seminer ve konferans gibi etkinliklere katılmak için fırsat bulamadıklarını ya da haberlerinin olmadığını belirtmişlerdir. Çevre ile ilgili bir dernek üyeliklerinin olmadığını, bu konuda tereddütlü oldukları görülmüştür. Dernek üyeliği olan katılımcıların ise öğrenim hayatları süresince okul ve öğretmen yönlendirmesi ile üyelik sağladıkları bu tip kuruluşlardan yönlendirmeler sayesinde haberdar olduklarını belirtilmiştir. Öğretmenlerin eğitimdeki en önemli rolü, bireylerde güzel davranışlar kazandırmaktır. Elde edilen sonuçlar, öğretmenlerin bireylerin yaşantılarında yaptıkları değişiklikleri göstermektedir. Bu durum, öğretmen eğitiminin önemini vurgulamaktadır. Çevre bilincine sahip bireyler yetiştirilmesi için, öncelikle öğretmen adaylarının bu doğrultuda yetiştirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Katılımcıların anne, baba eğitim durumlarına bakıldığında da yüksek oranda lisans ve üzeri eğitim aldıkları görülmüştür. Ailelerdeki eğitim durumunun bireylere yansıdığı düşünülmektedir. Bu durum eğitimin aktarılabilir bir birikim olduğunu göstermektedir. Aynı zaman da katılımcılar ailelerinin çevre ile ilgili bir derneğe üye olmalarını ya da çevre ile ilgili etkinliklere, kamplara, seminer vb. faaliyetlere katılmalarını onayladıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar ifadelerinde, aldıkları kararlara ailelerinin daima saygı duyduğunu ifade etmişlerdir. Bu durum ailelerin eğitim seviyelerinin artması ile ailelerin çevresel duyarlılıklarının da arttığını göstermektedir. Bu bağlamda ailelerin çevre bilincinin, çevresel duyarlılığının artması çevre koruma faaliyetlerine katılımların artışını sağlayacağını göstermektedir.

Katılımcıların doğa ile ilgili düşüncelerinden elde edilen verilerde insanın doğanın en büyük tahribat ögesi olduğu inancına sahip oldukları görülmüştür. Aynı zamanda çoğu katılımcının doğa ile duygusal bağ kurduğu hatta maneviyatı çok yüksek hisler duyduğu doğayı kutsallaştırdığı görülmüştür. Tamamen gönüllülük esasına dayalı ve kamp ortamını barındıran DEKAMER'e gelen katılımcıların çevresel duyarlılığının yüksek olması beklenen bir durumdur. Bu katılımcılar, farklı doğa bilinci aşamalarından ekosentrik yani insanları doğadan üstün görmeyen düşünceye sahip

olduğu görülmüştür. Bireylerin çevre hakkındaki düşünceleri, çevreye karşı davranışlarını etkilediği düşünülmektedir. Bu bağlamda bireylerin doğaya bakış açılarında oluşturulacak değişimlerin, çevre korumacı faaliyetlerin artmasına neden olacağı düşünülmektedir.

Katılımcı davranışlarında yüksek oranda geri dönüşüme dikkat edildiği görülmüştür. Birçok katılımcının geri dönüşümü hayatına aktardığı ortaya çıkmıştır. Ancak ifadelerde, katılımcıların yaşadıkları bölgelerde geri dönüşümü gerçekleştirebilecekleri yerel imkânların kısıtlı olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların ifadelerinde çoğu çevre dostu davranışlarında sıklıkla annelerini kendilerinin davranışlarındaki etkilerinden bahsettikleri görülmüştür. Örneğin;

27eüni20 “Plastik kapakları biriktiriyorum o camları her zaman ayrı çöpe atıyorum. Ben atmazsam bile annem zorlar.”,

28eüni21 “Hele yere izmarit atanlara direkt bağırırım. Burada kampta da buna çok dikkat ettim. Annemden öğrendiğim bir şeydir bu evin neyse dışarısı da odur. Kalkıp da bir yeri kirletmenin hiç bir manası yok niye kirleteyim ki orayı? Nasılsa biri temizleyecek diye kirletmek çok saçma.”,

23kl18 “Çocukken bile küresel ısınma var, keşke ağaçlar yeşerse falan derdim. Hep bir bilince sahiptim. Annem bitkileri ve doğayı çok sever. Bahçıvanlık sertifikası var. Açık öğretimden bahçıvanlık bölümünü okuyor. Bizim evden hiç çöp çıkmaz. Çöplerimiz ayrıştırılıyor çoğu yediğimiz şeylerden de kompostolar yapılıyor, annem aynı şekilde solucan yetiştiriyor gübreleme yapmak için.” ifadelerine yer verdikleri görülmüştür. Katılımcılar, davranışlarında annenin davranışından etkilenmesi beklenen bir sonuçtur. Alan yazında yapılan araştırmalarda kadınlar çevresel konularda erkeklere göre daha kaygılı tutum sergilediklerini göstermektedir (Sakellari ve Skanavis, 2013). Türk toplumunda çocuk bakımı annenin görevi olarak görülmektedir. Annenin çocukla geçirdiği zaman ve kurduğu iletişim babadan daha fazladır (Yavuzer, 2003; Yörükoğlu, 2004). Bu nedenle annenin davranışlar bireylerin kişilik oluşumu için önemlidir. Çevreye duyarlı olan annelerin çocuklarının da duyarlı birer birey olacağı söylenebilir.

Katılımcıların, güncel çevre sorunlarına ise hâkim oldukları görülmüştür. Katılımcılar, en büyük çevre sorunları olarak bireysel ve yönetsel bilinçsizlik ve yeşil alanların azalması olarak belirtmişlerdir. Ancak katılımcıların yaş ve eğitim düzeylerine göre üst düzey sorunları da ifade ettikleri görülmüştür. Katılımcılar sulak alanların kirlenmesi, tarım arazilerinin verimsizleşmesi ve çarpık kentleşme ile yaban hayatının tehlikede olmasının bilincinde oldukları görülmüştür. Bu durum katılımcıların doğa bilinci aşamalarında üst düzey olduklarının bir göstergesidir.

Katılımcılar yakın çevre sorunları ile ilgili düşüncelerini yansıtırken karamsar oldukları görülmüştür. Katılımcılara bu durum hakkında ne hissettiği sorulduğunda ise üzgün ve mutsuz olduklarını belirtmişlerdir. Bu durum, çevresel kaygıya sahip bireyler için beklenen bir sonuçtur. Katılımcıların doğa ile duygusal bir bağ kurması çevre hakkındaki endişelerinde bireyleri umutsuzluğa ittiği sonucuna varılabilir. Bu durum bireylerde ekofobiye yol açtığı düşünülebilir.

Tüm verilerden ortaya çıkan bir başka sonuç ise katılımcıların farklı sorularda da olsa verdikleri cevaplarda gizli görünen küçük yaşta çevre eğitiminin etkili olduğunu ifade eden cümlelerdir. Bu cümleler ya aileye yapılan vurgulardan ya da kendi çocuklukları ile ilgili verilerden veya çocukları bilinçlendirme çabalarından anlaşılabilir. Üstü örtük olan bu ortak vurgu, farklı sorularda ve farklı biçimlerde ortaya çıkmıştır denilebilir.

Katılımcılar, uzun süreli kamp koşullarında motivasyon kaynağı olarak dış güdülenmeye ihtiyaç duydukları görülmüştür. Çevre sorunlarının çözümündeki karamsarlıkları onların iç motivasyonlarını düşürdüğü düşünülmektedir. Bu nedenle gönüllülerin ifadelerinde sıklıkla “benim gibi insanlarla tanıştım, bu beni mutlu etti” ifadelerine yer verdikleri de görülmektedir. Ancak katılımcıların iç motivasyon sıklıkları da çok düşük değildir. Doğa ile duygusal bir bağ kurmuş olan bu bireylerin kampta hayvanların tedavilerinde ve arazi çalışmalarında yakın temasta olmaları, gönüllülerin motivasyonunu arttırdığı düşünülmektedir. Aynı zamanda katılımcılar, ekip çalışmasını ve kamp ortamının olumlu özelliklerini vurgulamışlardır. Katılımcıların iş bölümü yapmaları, ekip ile çalışmaları, deneyimlerini paylaşmalarının olumlu etkileri görülmüştür. Katılımcıların gönüllü çalışmaların çevre sorunlarına çözümü hakkındaki görüşü kamp sonunda değişmiştir. Geçmiş yaşantıları için dernek çalışmalarına inançları olmadığını belirttikleri halde artık çevre

kuruluşlarının çözüme etkisi olduğunu belirttikleri görülmüştür. Bu durumun nedeni bir çevre kuruluşunda çalışarak sürecin içinde bulunmaları ve yaşadıkları olumlu yaşam deneyimleri ile açıklanabilir.

Kamp çalışmaları sonunda katılımcıların çevreye karşı duyarlılığında, bakış açısında ve duygularında olumlu değişimler olduğu görülmüştür. Çevre bilinçleri yüksek bireyler olmalarına rağmen eksik ve yetersiz yanlara sahip olduklarını görmüşlerdir. Günlük hayatlarına döndüklerinde duyarlı davranışlarının daha da gelişeceğini belirtmişlerdir. Bu durumda daha önce çıkan düşük maliyetli (low-cost) davranışlarının bilincine vardıklarını göstermektedir.

Katılımcılar çevre koruma merkezinde geçirdikleri doğa deneyimlerinin genel olarak olumlu olduğunu kendilerini geliştirdikleri ve bakış açılarını çok değiştirdiğini belirtmişlerdir. Bu konuda göze çarpan başlıca sonuçlar; Şehir yaşantısında fark edemedikleri veya bir kirlilik olarak algılamadıkları ışık kirliliğinin canlılar üzerindeki etkisini deneyimledikleri, özel bir bölgede bir canlı türünün neslinin devamı için çalışıyor olmanın verdiği bir seçilmişlik hissine sahip olduklarını, kendileri gibi çevre bilinci yüksek insanlarla tanışmanın mutluluğu, gönüllülük kavramının getirdiği manevi bir doyumun, karşılıksız yardım etmenin verdiği mutluluğu, takım çalışması yapmanın önemini, doğaya verilen zararın farkına varılması gibi bulgular elde edilmiştir. Bu doğrultuda tekrar ve farklı çevre koruma merkezlerinde gönüllü olmak istediklerini belirtmişlerdir.

Tüm bunların ışığında her ne kadar teorik olarak bilinçli bireyler yetiştirilmiş olsa da uygulamada yetersiz kaldığı görülmektedir. Gönüllüler doğa kampında geçirdikleri bir aylık süreç içerisinde yaşadıkları deneyimler ile kendi öz değerlendirmelerini yapmışlardır. Hiçbir etki altında kalmadan kendi eksiklerini doğa içerisinde fark etmişlerdir. Bu durum öğretimin okullardan dışarıya taşınması için bizlere örnek olmaktadır. Öğrencileri, bireyleri teorik olarak birçok çevresel sorun ve kaygı ile donatılıyor olsa dahi onlara sürekli davranış değişikliği kazandıramadığını göstermektedir.

4.2.Öneriler

Bu bölümde ilgili alanda çalışma yapacak araştırmacılar için öneriler yer almaktadır.

(1). Doğa yanlısı davranış değişiklikleri için bireylerde doğa da aktif olmanın ve deneyim edinmenin önemini gösteren bulgular elde edilmiştir. Bu doğrultuda yetişkin ve gençlerin doğa deneyim elde etmelerine olanak sağlayacak yeni çalışmalara yer verilmesi önerilebilir

(2). Yapılan çalışmada ve literatür doğrultusunda çevre eğitiminin yalnızca teorik verilmesi doğa dostu davranışlar için yetersiz kaldığı görölmektedir. Bu bulgular ışığında MEB müfredatlarında uygulamalı çevre eğitimine yer verilmesi önerilebilir.

(3). Bireylerdeki çevreye karşı fazla duyarlı olmaktan kaynaklı çevre sorunlarının çözümlünde yaşadıkları karamsarlıklar üzerine çalışmalar yapılması önerilmektedir. Bireylerdeki karamsarlığın kaldıracak motivasyon arttırıcı çalışmalar önerilebilir.

(4). Katılımcıların dış motivasyon ile güdülenmelerinin yüksek olduğu görölmüştür. Bu bulgular ışığında çevre yanlısı davranışlarını motive edici çalışmalar üzerinde çalışılması önerilebilir.

(5). Bireylerin doğaya karşı duyarlı davranışlar sergilemelerinde anne faktörünün etkisi araştırılması anne babalarda çevre eğitimi üzerine çalışmalar yapılması önerilmektedir.

(6). Bireylerin doğaya karşı duyarlı bireyler olmalarındaki etmenin ebeveyn eğitim durumları ile ilişkisinin araştırılması önerilmektedir.

(7). Doğa kampı veya doğa koruma merkezlerindeki deneyimlerin mesleki tercihlere etkileri araştırılabilir.

KAYNAKLAR

Ak S., İlköğretim Öğretmen Adaylarının Çevreye Yönelik Bilinçlerinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu, 2008, 216936.

Akay C., Ortaokul Öğrencilerinin Yapararak-Yaşayarak Öğrenme Temelli TÜBİTAK 4004 Bilim Okulu Projesi Sonrası Bilim Kavramına Yönelik Görüşleri, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2013, **9**(2), 326-338.

Armstrong H. G., Environmental education in Tobago's primary schools: A case study of coral reef education, *Revista de Biologia Tropical*, 2005, **53** (1), 229-238.

Atasoy E., *İnsan Doğa Etkileşimi ve Çevre İçin Eğitim*, 1. Baskı, Sentez Yayıncılık, İstanbul, 2015.

Aydın G., Özyürek C., Işık Kirliliği Konusunun Bilgisayar Destekli Kavram Karikatürleriyle Öğretimi, *Journal of Inquiry Based Activities*, 2017,**4**(2), 54-71.

Balaban A. Y., İnce İ. Ç., Gençlerin Sivil Toplum Kuruluşlarındaki Gönüllülük Faaliyetleri ve Gönüllülük Algısı: Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV) Örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2015, **30**(2), 149-169.

Balcı A., *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler*, 1. Baskı, Pegem A., Ankara, 2005.

Ballantyne R., Packer J., Introducing A Fifth Pedagogy: Experience-Based Strategies For Facilitating Learning in Natural Environment, *Environmental Education Research*, DOI: 10.1080/13504620802711282.

Baltacı F., Üngüren E., Avsallı H. Demirel O. N., Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Eğitim Memnuniyetlerinin ve Geleceğe Yönelik Bakış Açılarının Belirlemesine Yönelik Bir Araştırma, *Uluslararası Alanya İşlete Fakültesi Dergisi*, 2012, **4** (1),17-25.

Bandura A., Social-Learning Theory of Identificatory Processes, Editors: Goslin A.D., *Handbook of Socialization Theory and Research*, 1st Ed., Rand McNally., U.S., 213-262, 1969.

Baykal H., Baykal T., Küreselleşen Dünya'da Çevre Sorunları/Environmental Problems in a Globalized World, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2008, **5**(9), 2-17.

Bixler R. D., Joseph S. L., Searles V. M., Volunteers as Products of a Zoo Conservation Education Program, *The Journal of Environmental Education*, 2014, **45**(1), 57-73.

Blair D., The Child in The Garden: An Evaluative Review of The Benefits of School Gardening, *Journal of Environmental Education*, 2009, **40**(2), 15-38.

Bowen B. W., Abreu-Grobois F. A., Balazs G. H., Kamezaki N., Limpus C. J., Ferl R. J., Trans-Pacific Migrations of The Loggerhead Turtle (*Caretta Caretta*) Demonstrated with Mitochondrial DNA Markers, *Proceedings of The National Academy of Sciences*, 1995, **1**(92), 3731-3734.

Bozdemir H., Eko-Okullar Programının Uygulandığı İlköğretim Okullarındaki Öğrenciler İle Klasik Okullardaki Öğrencilerin Çevre Bilinci Düzeyinin Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2011, 290661.

Brady H. E., Verba, S., Schlozman K. L., Beyond SES: A Resource Model of Political Participation, *American Political Science Review*, 1995, **89**(2), 271-294.

Brymer E., Gray T., Dancing with Nature: Rhythm and Harmony in Extreme Sport Participation, *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 2009, **9**(2), 135-149.

Burgess D. J., Mayer-Smith, J., Listening to Children: Perceptions of Nature, *Journal of Natural History Education and Experience*, 2011, **1**(5), 27-43.

Candaş Z., Karataş A., Türkiye’de 1996-2016 Yılları Arasında Çevre Eğitimi Alanında Yapılan Çalışmaların İçerik Analizi, *Fen Eğitim Araştırmaları Derneği Dergisi*, 2017, **5**(2), 143-159.

Casas A. B., Burgess, R. A., The Practical Importance of Philosophical Inquiry for Environmental Professionals: a Look at the Intrinsic/Instrumental Value Debate, *Environmental Practice: Journal of The National Association of Environmental Professionals*, 2012, **14**(3), 184-189.

Chawla L., Life Paths Into Effective Environmental Action. *The Journal of Environmental Education*, 1999, **31**(1), 15-26.

Chawla L., Significant Life Experiences Revisited: a Review of Research on Sources of Environmental Sensitivity. *The Journal of Environmental Education*, 1998, **29**(3), 11-21.

Chawla, L., Childhood Experiences Associated with Care for the Natural World: a Theoretical Framework for Empirical Results, *Children Youth and Environments*, 2007, **17**(4), 144-170.

Cheng J. C., Monroe M. C., Connection to Nature: Children's Affective Attitude Toward Nature, *Environment and Behavior*, DOI: 10.1177/0013916510385082.

Cramer J. R., Reviving the Connection between Children and Nature through Service-Learning Restoration Partnerships, *Native Plants Journal*, 2008, **9**(3), 278-286.

Daştan H., Çevre Koruma Bilinci ve Duyarlılığının Oluşmasında Eğitimin Yeri ve Önemi (Türkiye Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 1999, 89054.

Deci E., Ryan, R., The “What” and “Why” of Goal Pursuits: Human Needs and the Self Determination of Behaviour, *Psychological Inquiry*, 2000, **11** (4), 227-269.

Deci E.L., Effects of Externally Mediated Rewards on Intrinsic Motivation, *Journal of Personality and Social Psychology*, 1971, **1**(18), 105-115.

Demir E., Yalçın, H., Türkiye’de Çevre Eğitimi, *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 2014, **7**(2), 7-18.

Dewey J., Pedagojik İnançlarım, Editor: Ratner J., *Günümüzde Eğitim*, 2. Basım, Pegem Akademi, Ankara, 1-10, 2014.

Diekmann A., Preisendörfer P., Persönliches Umweltverhalten. Diskrepanzen Zwischen Anspruch und Wirklichkeit, *Kölner Zeitschrift Für Soziologie und Sozialpsychologie*, 1992, **1**(44), 226-251.

Diener E., Subjective Well-Being, *Psychological Bulletin*, 1984, **55** (1), 34-39.

Donnelly B., Bishop, P., Natural Law and Ecocentrism, *Journal Of Environmental Law*, 2007, **19**(1), 89-101.

Dubos R., So Human an Animal: How We are Shaped by Surroundings and Events, *Science and Society*, 1971, **35**(1), 69-71.

Dunlap R. E., Heffernan, R. B., Outdoor Recreation and Environmental Concern: an Empirical Examination, *Rural Sociology*, 1975, **40**(1), 18-30.

Durning A. T., *Ne Kadarı Yeterli?: Tüketim Toplumu ve Dünyanın Geleceği*, 2. Baskı, TÜBİTAK-TEMA Vakfı Yayınları, Ankara, 1998.

Engleson, D., Yockers, D., *A Guide to Curriculum Planning in Environmental Education*. Madison, 2nd Edition, Wisconsin Department of Public Instruction, Madison, 1994.

Erdogan M., The Effects of Ecology-Based Summer Nature Education Program on Primary School Students' Environmental Knowledge, Environmental Affect and Responsible Environmental Behavior, *Educational Sciences: Theory and Practice*, 2011, **11**(4), 2233-2237.

Erdoğan, M., Özsoy, A. M., Graduate Students' Perspectives on the Human-Environment Relationship, *Journal of Turkish Science Education*, 2007, **4**(2), 21-30.

Erol A., Proje Yaklaşımına Dayanan Aile Katılımlı Çevre Eğitimi Programının 5-6 Yaş Çocuklarının Çevreye Yönelik Farkındalık ve Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli, 2016, 445685.

- Erten S., Okul Öncesi Öğretmen Adaylarında Çevre Dostu Davranışların Araştırılması, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2005, **1**(28), 91-100.
- Erten S., Okul Öncesi Öğretmen Adaylarında Çevre Dostu Davranışların Araştırılması, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2005, **28**(28), 91-100.
- Erten S., Türk ve Azeri Öğretmen Adaylarında Çevre Bilinci, *Eğitim ve Bilim*, 2012, **37**(166), 88-100.
- Estes C. A., Promoting Student-Centered Learning in Experiential Education, *Journal Of Experiential Education*, DOI: 10.1177/105382590402700203.
- Feyzioğlu B., Özenoğlu K. H., Öztürk S. A., Aladağ E., YİBO'lar Doğal Ortamda Bilimsel Düşünüyor, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2012, **1**(4), 65-74.
- Frisch M. B., Gerrard M., Natural Helping Systems: A Survey of Red Cross Volunteers, *American Journal of Community Psychology*, 1981, **9**(5), 567-579.
- Gaskin K., *A New Civic Europe: A Study of The Extent and Role of Volunteering*, 2nd Ed., Volunteer Centre, U.K., 1995.
- Gencil İ. E., Öğrenme Stilleri, Deneyimsel Öğrenme Kuramına Dayalı Eğitim, Tutum ve Sosyal Bilgiler Program Hedeflerine Erişi Düzeyi, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2006, 206021.
- George D., Mallery, M., *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*, 10a Ed., Pearson, Boston, 1987.
- Gökçe Y., Köy Enstitüleri ve Fen Eğitimi, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Muğla, 2010, 274875.
- Guiney M. S., Oberhauser K. S., Conservation Volunteers' Connection to Nature, *Ecopsychology*, DOI: 10.1089/Eco.2009.0030.
- Gül F., İnsan-Doğa İlişkisi Bağlamında Çevre Sorunları ve Felsefe, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2013, **1**(14), 17-21.
- Güler T., Ekoloji Temelli Bir Çevre Eğitiminin Öğretmenlerin Çevre Eğitimine Karşı Görüşlerine Etkileri, *Eğitim ve Bilim*, 2009, **34** (151), 31-43.
- Hartig T., Kaiser F. G., Bowler P. A., Psychological Restoration in Nature as a Positive Motivation for Ecological Behavior, *Environment and Behavior*, DOI:10.1177/00139160121973142.
- Hathaway R. R., Sea Turtles: Unanswered Question About The Sea Turtles in Turkey, *Balık ve Balıkçılık*, 1972, **20**(1), 1-8.
- Heintzman P., Nature-Based Recreation and Spirituality: A Complex Relationship, *Leisure Sciences*, 2010, **32**(1), 72-89.

Hung R., In Search of Eco Pedagogy: Emplacing Nature in the Light of Proust and Thoreau, *Educational Philosophy and Theory*, 2014, **46**(13), 1387-1401.

Hungerford H. R., Peyton R. B., Procedures for Developing an Environmental Education Curriculum, *Environmental Education Series*, 1994, **1**(22), 118-138.

Husserl E., *The Crisis of European Sciences and Transcendental Phenomenology: An Introduction to Phenomenological Philosophy*, 1st Ed., Northwestern University Press, Evanston, 1970.

IEEP, *An Environmental Education Curriculum for Pre-Service Education of Secondary Level Teachers*, 1st Ed., UNESCO-UNEP-IEEP, UNESCO, 1994.

UNESCO, *Intergovernmental Conference on Environmental Education*, 1. Ed., UNESCO, Tbilisi, 1977.

Itis H. H., Loucks O. L., Andrews P., Criteria for an Optimum Human Environment, *Science and Public Affairs-Bulletin of The Atomic Scientists*, 1970, **26**(1), 2-6.

Kahn P. H., Developmental Psychology and The Biophilia Hypothesis: Children's Affiliation with Nature, *Developmental Review*, 1997, **17**(1), 1-61.

Kahyaoğlu M., Kırıktaş H., Ortaöğretim Ve Üniversite Öğrencilerinin “Doğa” Kavramına İlişkin Algılarının Metafor Analizi Yoluyla İncelenmesi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 2016, **1**(33), 58-76.

Kalkan T., Gürsoy B., Salalı E., Erdoğan N., Erdem Ü., Çevre Eğitime Evrensel Bir Bakış, *10. Ulusal Ekoloji ve Çevre Kongresi*, Çanakkale, Türkiye, 4-7 Ekim 2011, 52.

Karataş A., Çevre Bilincinin Geliştirilmesinde Çevre Eğitiminin Rolü ve Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Örneği, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2013, 348214.

Kaya E., Akıllı, M., Sezek, F., Lise Öğrencilerinin Çevreye Karşı Tutumlarının Cinsiyet Açısından İncelenmesi, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2009, **1**(18), 43-54.

Keleş H. N., Y Kuşağı Çalışanlarının Motivasyon Profillerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2011, **3**(2), 129-139.

Keleş Ö., Uzun N., Varnacı Uzun, F., Öğretmen Adaylarının Çevre Bilinci, Çevresel Tutum, Düşünce ve Davranışlarının Doğa Eğitimi Projesine Bağlı Değişimi ve Kalıcılığının Değerlendirilmesi, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2010, **9**(32), 384-401.

Kohlstedt S. G., *Teaching Children Science: Hands on Nature Study in North America* 2st Ed., University of Chicago Press, U.S.A., 2010.

Kolb D. A., *Experiential Learning: Experience as The Source of Learning and Development*, 2nd Ed., FT Press, U.S.A., 2014.

Kolb D. A., *Experiential Learning: Experiences as The Source of Learning and Development*, 1st Ed., Englewood Cliffs, N. J., Prentice-Hall. 1984.

Köksal A. E., Erdoğan M., Aydemir M., Armağan F. Ö., A Pilot Nature Education in National Parks Program: The Case of Küre and Ilgaz Mountain National Parks, Editors: Çakmakçı G., Tasar M. F., *Contemporary Science Education Research: International Perspective* 1st Ed., Pegem Akademi, Ankara, 395-404, 2010.

Küçük N., Ortaokullarda Uygulamalı Çevre Eğitiminin Çevre Bilinci Üzerine Etkisi (Balıkesir Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir, 2017, 486128.

Laçın Ş. C., Fen Bilgisi Öğretim Programı ve Ders Kitaplarına Göre Çevre Eğitiminde Etik ve Estetik Değerler, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2010, **8** (20), 127-146.

Lavergne K. J., Sharp E. C. Pelletier L. G., Holtby A., The Role of Perceived Government Style in The Facilitation of Self-Determined and Non Self-Determined Motivation for Pro-Environmental Behavior, *Journal of Environmental Psychology*, 2010, **30** (2), 169-177.

Leopold A. A., *Sand County Almanac: With Essays on Conservation from Round River*, 1st Ed., Ballantine Books, New York, 1949.

Mayer F., Frantz C., The Connectedness to Nature Scale: A Measure of Individuals Feeling in Community with Nature, *Journal of Environmental Psychology*, DOI:10.1016/J.Jenvp.2004.10.001.

Mccrea E. J., *The Roots of Environmental Education: How The Past Supports the Future*, 1st Ed., Environmental Education and Training Partnership, U.S., 2006

Milfont T. L., Duckitt J., Preservation and Utilization: Understanding the Structure of Environmental Attitudes, *Medio Ambientey Comportamiento Humano*, **1**(7), 2006, 29-50.

Milli Eğitim Bakanlığı, Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirme Projesi, http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Geli%C5%9Fim.pdf (Ziyaret Tarihi: 10 Nisan 2018).

Nord M., Luloff A. E., Brigder J. C., The Association of Forest Recreation with Environmentalism, *Environment and Behavior*, DOI: 10.1177/0013916598302006.

Oaks C. A., Straus, E.E., Unequal Pieces of a Shrinking Pie: The Struggle between African Americans and Latinos over Education, Employment, and Empowerment in Compton, California. *History of Education Quarterly*, 2009, **49**(4), 507-529.

Oğurlu İ., Alkan, H., Ünal, Y., Ersin, M. Ö., Bayrak, H. (2013). Çevre ve Doğa Eğitimlerinin Coğrafya Eğitimine Katkıları: IDE Projeleri Örneği, *3rd International Geography Symposium – Geomed, Symposium Proceedings*, Antalya, Türkiye, 10-13 Haziran 2013.

Okur E., Sınıfdışı Deneyimsel Öğretim: Ekoloji Uygulaması, Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale, 2012, 345850.

Okur E., Yalçın Ö. Ş., Şahin Ç., The Common Methods Used in Biodiversity Education by Primary School Teachers (Çanakkale, Turkey), *Journal of Theory and Practice in Education*, 2010, **7** (1), 142-159.

Ozner F. S. Türkiye’de Okul Dışı Çevre Eğitimi Ne Durumda? Neler Yapılmalı?, V. *Ulusal Ekoloji ve Çevre Kongresi*, Bildiri Kitabı, Bolu, Türkiye, 5-8 Haziran 2004, 67-98.

Özdemir O., Doğa Deneyimine Dayalı Çevre Eğitiminin İlköğretim Öğrencilerinin Çevrelere Yönelik Algı ve Davranışlarına Etkisi, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2010, **27**, 125-138.

Özel E., Zelyurt, H., Anne Baba Eğitiminin Aile Çocuk İlişkilerine Etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 2016, **36**, 9-36.

Palmberg I. E., Kuru, J., Outdoor Activities as a Basis for Environmental Responsibility. *Journal of Environmental Education*, 2000, **31**(4), 32-36.

Pam Pointon, The City Snuffs out Nature: Young People’s Conceptions of and Relationship with Nature, *Environmental Education Research*, 2014, **20**(6), 776-794.

Pelletier L. G., Dion S., Tuson K. Green-Demers I., Why Do People Fail to Adopt Environmental Protective Behaviors? Toward a Taxonomy of Environmental a motivation, *Journal of Applied Social Psychology*, 1999, **29** (12), 2481-2504.

Pelletier L. G., Tuson, K. M., Green- Demers, I., Noels, K., Beaton, A. M., Why Are You Doing Things for the Environment? The Motivation toward the Environment Scale (MTES). *Journal of Applied Social Psychology*, 1998, **28**(5), 437-468.

Population Reference Bureau, 2017 World Population, https://www.prb.org/wp-content/uploads/2017/08/2017_world_population.pdf, (Ziyaret Tarihi: 10 Mart 2017)

Prabawa S. K., Baudains C., Asking the Participants: Students' Views on Their Environmental Attitudes, Behaviours, Motivators and Barriers. *Australian Journal of Environmental Education*, 2011, **27**(2), 219-228.

Roberts T. G., An Interpretation of Dewey’s Experiential Learning Theory. *Opinion Paper*, 2003, **1**(11), 3-9.

Roszak T., Restoring the Earth, Healing the Mind, Editors: Roszak T., Gomes M. E., Kanner A. D., *Ecopsychology*, 1st Ed., Sierra Club Books, San Francisco, 1-19, 1995

Saarinen J., Wilderness, Tourism Development, and Sustainability: Wilderness Attitudes and Place Ethics, *USDA Forest Service Proceedings*, 1998, **4**, 29-34.

Sadık F., Çocuk ve Çevre Sorunları: Çocukların Algıladıkları Çevre Sorunlarıyla İlgili Görüşlerinin İncelenmesi, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2014, **2**(8), 114-133.

Sakellari M., Skanavis C., Environmental Behavior and Gender: An Emerging Area of Concern for Environmental Education Research, *Applied Environmental Education and Communication*, 2013, 12, 77-87.

Samways M. J., Rescuing the Extinction of Experience, *Biodiversity and Conservation*, DOI: 10.1007/s10531-006-9144-4.

Sandell K., Öhman, J., Educational Potentials of Encounters with Nature: Reflections from a Swedish Outdoor Perspective, *Environmental Education Research*, DOI:10.1080/13504620903504065.

Sanders P., Phenomenology: A New Way of Viewing Organizational Research, *Academy of Management Review*, 1982, 7(3), 353-360.

Schein, E. H., Kurt Lewin's Change Theory in the Field and in the Classroom: Notes toward a Model of Managed Learning. *Systems Practice*, 1996, 9(1), 27-47.

Snyder G., Muir J., *The Great New Wilderness Debate*, 1st Ed., The University of Georgia Press, Athens, 1998.

Sobel D., *Ekofobiyi Aşmak: Doğa Eğitiminde Kalbin Yeri*, 1. Baskı, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul, 2014.

Sönmez, V., Alacapınar, F. G., *Sosyal Bilimlerde Ölçme Aracı Hazırlama*, 4. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara, 2016.

Stebbins R. C., *Connecting with Nature: A Naturalist's Perspective*, 1st Ed., Association Press, Arlington, 2012.

Strauss A. L., *Qualitative Analysis for Social Scientists*, 1st Ed., Cambridge University Press, U.K., 1987.

Strauss A., Corbin, J., *Basics of Qualitative Research*, 3rd Ed., Sage Publication, U.S.A., 1998.

Strife S. J., Children's Environmental Concerns: Expressing Ecophobia, *The Journal of Environmental Education*, 2012, 43(1), 37-54.

Susuzlu Z., Türkiye'de Resmi Gönüllüğün Düşük Olma Nedenleri: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016, 454633.

Szagun G., Pavlov, V., Environmental Awareness: A Comparative Study of German and Russian Adolescents, *Youth and Society*, 1995, 27(1), 93-112.

Şimşek H., Yıldırım, A., *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2011.

T.C. Çevre Kanunu, Kanun Numarası: 2872, Resmi Gazetede Yayımlanma Tarihi: 11.08.1983, Sayı:18132, 5(22), 499.

Tanner T., Significant Life Experiences: A New Research Area in Environmental Education. *The Journal of Environmental Education*, 1980, **11**(4), 20-24.

Tecer, S., Çevre İçin Eğitim: Balıkesir İlköğretim Öğrencilerinin Çevresel Tutum, Bilgi, Duyarlılık ve Aktif Katılım Düzeylerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Çalışma, Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak: Karaelmas Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak, 2007, 199794.

Theodori G. L., Luloff A. E., Willits F. K., The Association of Outdoor Recreation and Environmental Concern: Reexamining The Dunlap-Heffernan Thesis, *Rural Sociology*, **63**(1), 1998, 94-108.

Tiesl M., O'Brien K., Who Cares and Who Acts? Outdoor Recreationists Exhibit Different Levels of Environmental Concern and Behavior, *Environment and Behavior*, DOI:10.1177/0013916503035004004.

Tikka P., Kuitunen M., Tynys S., Effects of Educational Background on Students' Attitudes, Activity Levels, and Knowledge Concerning The Environment. *Journal of Environmental Education*, 2000, **1**(31), 12-19.

Tont S. A., Environment and Ethics, *Science and Technical Magazine*, 1996, **29**(343), 18-21.

Turan T. Ö., Rekreasyon Yönetimi: Doğa Eğitimi Uygulamasında Program Liderlik Özelliklerinin Değerlendirilmesi (Bolu Gençlik Doğa Kampı Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu, 2008, 215643.

Türküm A. S., Çağdaş Toplumda Çevre Sorunları ve Çevre Bilinci, Editör: ISBN, *Çağdaş Yaşam Çağdaş İnsan*, 1. Basım, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı, Eskişehir, 165-181, 1998.

UNV, The United Nations Volunteers, Report 2014, <https://www.unv.org/annual-report-2014/> (Ziyaret Tarihi: 22 Nisan 2018)

Ünal S., Dımışlı E., UNESCO-UNEP Himayesinde Çevre Eğitiminin Gelişimi ve Türkiye'de Ortaöğretim Çevre Eğitimi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1999, **17**(17), 142- 154.

Villacorta M., Koerstner R., Lekes N., Futher Validation of the Motivation towards the Environment Scale. *Environment and Behaviour*, 2003, **35** (4), 486-505.

Vining J., Merrick, M. S., Price E. A. The Distinction between Humans and Nature: Human Perceptions of Connectedness to Nature and Elements of the Natural and Unnatural, *Human Ecology Review*, 2008, **15**(1), 1-11.

Wells N. M., Lekies, K. S., Nature and the Life Course: Pathways from Childhood Nature Experiences to Adult Environmentalism, *Children Youth and Environments*, 2006, **16**(1), 1-24.

Williams G., Frankel B., Campbell, D., Deci E., Research on Relationship-Centered Care and Healthcare Outcomes from the Rochester Biopsychosocial Program: A Self-Determination Theory Integration, *The Journal of Collaborative Family Healthcare*, 2000, **18**(1), 79-91.

Wilson E. O., The Biophilia Hypothesis, Editors: Kellert S., Wilson E. O., *Biophilia and The Conservation Ethic*, 1st Ed., Island Press, Washington DC, 31-44, 1993.

Wilson E. O., *Biophilia: The Human Bond with Other Species*, 1st Ed., Harvard University Press, Cambridge, 1984.

WWF, Living Planet Report 2012: Biodiversity, Biocapacity and Better Choices, https://c402277.ssl.cf1.rackcdn.com/publications/333/files/original/Living_Planet_Report_2012_Biodiversity_biocapacity_and_better_choices.pdf?1345733116 (Ziyaret tarihi: 10 Mayıs 2018)

Wymer Jr, W. W., Differentiating Literacy Volunteers: A Segmentation Analysis for Target Marketing, *International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing*, 2003, **8**(3), 267-285.

Yalçın, Ş, Kaska, Y., Olgun O. S., Sönmez B., Monitoring of Samandağ Sea Turtles (*Chelonia mydas* ve *Carette caretta*) 2, TUBITAK Project No: YDABAG104Y055, 2006.

Yaraş, E., Eyüp A., Şakacı B. K., Tüketicilerin Çevre Bilinci Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma, *Öneri Dergisi*, 2011, **9**(35), 117-126.

Yavuzer H., *Çocuk Psikolojisi*, 10. Baskı, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2003.

Yılmaz İ., Türkiye'de İlkokul Programlarında Çevre Eğitimi ve İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Tiflis Konferansı Çevre Eğitimi Amaçlarına Ulaşma Düzeyi, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016, 438496.

Yılmaz S., Olgan, R., Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Doğaya Yakınlık (Biyofili) Seviyelerinin Araştırılması, *Mersin University Journal of the Faculty of Education*, DOI:10.17860/mersinefd.328340.

Young G. L., Environment: Term and Concept in The Social Sciences, *Social Science Information*, 1986, **25**, 83-124.

Yörükoğlu A., *Çocuk Ruh Sağlığı*, 27. Basım, Özgür Yayınları, İstanbul, 2004.

Yücel S., Morgil F. İ., Yüksek Öğretimde Çevre Olgusunun Araştırılması, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1998, **14**(14), 84-91.

EK-A. Çevre Bilinci Ölçeği

ÇEVRE BİLİNCİ ÖLÇEĞİ

Sayın katılımcı,

Bu araştırma, Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Fen Bilgisi Öğretmenliği, Yüksek Lisans Programı öğrencisi Zeynep Candaş'ın, Doç. Dr. Ayla Karataş danışmanlığında yürütülen yüksek lisans tezinin bir parçasıdır.

Elde edilen tüm veriler yüksek lisans tezinde kullanılacak, gizlilik esasları dikkate alınarak saklanacak, gerçek isimler üçüncü şahıslarla kesinlikle paylaşılmayacaktır. Vereceğiniz içten cevaplar çalışmanın güvenilirliği için önem arz etmektedir. Araştırma sonuçları istediğiniz takdirde sizinle paylaşılacaktır.

Bilime verdiğiniz değerli katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Zeynep Candaş

A. Anket içerisindeki seçenekleri (X) "çarpı" işareti koyarak doldurunuz.

Adınız soyadınız:

Cinsiyetiniz:

Kadın Erkek

Mezun Olduğunuz Lise:

Genel Lise Anadolu Lisesi Meslek Lisesi
 İmam Hatip Lisesi Özel Okul

Eğitim Durumunuz:

Ortaöğretim Lisans Lisansüstü

Babanızın Eğitim Durumu:

Okuryazar değil Okur Yazar İlkokul Mezunu

Ortaokul Mezunu Lise Mezunu Üniversite ve üstü

Anninizin Eğitim Durumu:

Okuryazar değil Okur Yazar İlkokul Mezunu

Ortaokul Mezunu Lise Mezunu Üniversite ve üstü

Çevre konularını işleyen dersler aldınız mı?

Evet Hayır

Çevre eğitimi aldığınız eğitim kademesi nedir?

İlköğretim Ortaöğretim

Lisans Lisansüstü

Sizce çevre dersi zorunlu olmalı mı?

Evet Hayır

Çevre ile ilgili bir derneğe üye misiniz?

Evet Hayır

B. Çevreyi ilgilendiren farklı konulardaki görüşlerinizi almak için aşağıdaki ölçeği 1' den (**Kesinlikle katılmıyorum**) 7'ye (**Kesinlikle Katılıyorum**) kadar sayıları dikkate alarak, sayı altındaki boşlukları işaretleyiniz.

	Kesinlikle Katılmıyorum(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	Kesinlikle Katılıyorum(7)
1 Kırklar ve ormanlar gibi şehir dışındaki yeşil alanları gezmeyi gerçekten çok seviyorum.	1	2	3	4	5	6	7
2 El değmemiş doğal alanlarda bulunmayı çok sıkıcı buluyorum.	1	2	3	4	5	6	7
3 Mutsuz olduğum bazı zamanlarda huzuru doğada buluyorum.	1	2	3	4	5	6	7
4 Doğanın içinde bulunmak benim için çok rahatlatıcıdır.	1	2	3	4	5	6	7
5 Zamanımı ıssız doğal alanlarda geçirmektense, şehir merkezlerinde geçirmeyi tercih ederim.	1	2	3	4	5	6	7
6 Doğayla iç içe olmak için zamanımı doğal ortamlarda geçirmekten zevk alıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
7 Doğanın sessizliğinde huzur buluyorum.	1	2	3	4	5	6	7
8 Ağaçlara ve kuşlara bakarak bir ormanda olmaksızın bir alışveriş merkezinde olmayı daha çekici buluyorum.	1	2	3	4	5	6	7
9 Bence doğada zaman geçirmek sıkıcı.	1	2	3	4	5	6	7
10 Çevreci bir gruba katılmak ve aktif olarak rol almak isterim.	1	2	3	4	5	6	7
11 Çevre koruma için para toplanmasına yardımcı olabileceğimi sanmıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
12 Çevreci bir organizasyonda yer almak istemem.	1	2	3	4	5	6	7
13 Çevre koruma çok paraya mal oluyor. Para toplanmasına yönelik bir çaba içerisinde bulunabilirim.	1	2	3	4	5	6	7
14 Çevreyle ilgili bir şey için parasal yardım yapmak istemem.	1	2	3	4	5	6	7
15 Dönüşüm kampanyalarını desteklemek için kendimi zorlamam.	1	2	3	4	5	6	7
16 Sık sık çevrenin önemli olduğuna başkalarını inandırmak için çaba sarf ederim.	1	2	3	4	5	6	7
17 Çevreci bir organizasyonu desteklemek isterim.	1	2	3	4	5	6	7
18 Çevre korumanın önemli olduğu konusunda başkalarını hiçbir zaman ikna etmeyi denemem.	1	2	3	4	5	6	7

		Kesinlikle Katılmıyorum(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	Kesinlikle Katılmıyorum(7)
19	Her şey böyle devam ederse, gelecekte çok büyük çevresel felaketlerle karşı karşıya kalacağız.	1	2	3	4	5	6	7
20	İnsanlar doğaya müdahale ettiğinde çoğunlukla yıkıcı sonuçlar ortaya çıkıyor.	1	2	3	4	5	6	7
21	Her şeyin böyle devam etmesi halinde büyük bir çevresel felaketle karşılaşacağımız çok saçma bir düşünce.	1	2	3	4	5	6	7
22	Hızlı ekonomik büyümenin yarattığı bir çevresel sorun göremiyorum , bunun sadece birçok faydası var.	1	2	3	4	5	6	7
23	Doğanın dengesinin çok hassas olduğu ve kolaylıkla bozulabileceği çok kötümser bir düşünce.	1	2	3	4	5	6	7
24	Çevrenin insanlar tarafından büyük oranda tahrip edildiğine inanmıyorum .	1	2	3	4	5	6	7
25	Doğanın acımasız istilasının bizi çevresel bir çöküşe götürdüğünü düşünenler kesinlikle haksızlar .	1	2	3	4	5	6	7
26	Hükümetler ham maddelerin sürekliliğini temin için bunların hangi oranda kullanıldıklarını kontrol etmelidir.	1	2	3	4	5	6	7
27	Hükümetler güneş enerjisi gibi alternatif enerjinin gelişimiyle ilgili araştırmalara daha büyük ekonomik destek vermelidir.	1	2	3	4	5	6	7
28	Doğanın sadece var olduğu için değerli olduğuna inanmıyorum .	1	2	3	4	5	6	7
29	İnsanların daha fazla bir ekonomik büyüme için doğaya zarar verme hakları yoktur.	1	2	3	4	5	6	7
30	İnsanlar, insan gelişiminin doğaya nasıl zarar verdiğine neredeyse hiç dikkat etmiyorlar .	1	2	3	4	5	6	7
31	Doğayı korumak, ekonomik büyümeyi korumaktan daha önemlidir.	1	2	3	4	5	6	7
32	Artık doğayı ekonomik amaçlar için kaynak olarak kullanmamalıyız .	1	2	3	4	5	6	7
33	Çevreyi korumak insanların işlerini korumaktan daha önemlidir.	1	2	3	4	5	6	7
34	Doğa kendi sürekliliği için değerlidir.	1	2	3	4	5	6	7
35	Nüfus artışının en olumsuz yanı, birçok doğal alanın zarar görüyor olmasıdır.	1	2	3	4	5	6	7
36	Özel yeteneklerimize rağmen, insanlar hâlâ doğanın kanunlarına uymak zorundadır.	1	2	3	4	5	6	7
37	Ormanların tarım için yok edilmesini görmek beni üzüyor .	1	2	3	4	5	6	7
38	Ekonomik yönden ne kadar faydalı olursa olsun doğal alanların yok olmasına karşıyım.	1	2	3	4	5	6	7

		Kesinlikle Katılmıyorum(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	Kesinlikle Katılmıyorum(7)
39	Birçok çevresel problem daha çok ve daha ileri teknolojinin uygulanması ile çözülebilir.	1	2	3	4	5	6	7
40	Bilim ve teknoloji eninde sonunda kirlilik, nüfus artışı ve kaynakların yok olması ile ilgili problemlerimizi çözecektir.	1	2	3	4	5	6	7
41	Modern bilim çevresel problemlerimizi çözemeyecektir.	1	2	3	4	5	6	7
42	Çevresel problemlerimizi çözmek için bilim ve teknolojiye güvenmeyi sürdürmeliyiz.	1	2	3	4	5	6	7
43	İnsanlar eninde sonunda çevresel problemleri nasıl çözeceklerini öğrenecekler.	1	2	3	4	5	6	7
44	Bilim ve teknolojideki ilerlemenin çevresel problemleri çözeceğine dair olan inanç tamamen yanlıştır.	1	2	3	4	5	6	7
45	İnsanlar eninde sonunda doğanın kendini kontrol için nasıl çalıştığı ile ilgili yeterli bilgiyi öğreneceklerdir.	1	2	3	4	5	6	7
46	Bilim ve teknoloji çevreye karşı büyük tehditleri çözemezler.	1	2	3	4	5	6	7
47	Nüfus artışını kontrol etmemiz gerektiğini benimseyen bir düşünce yanlıştır.	1	2	3	4	5	6	7
48	Bir aile bakımını sağlayabildikten sonra istediği kadar çocuk sahibi olabilir.	1	2	3	4	5	6	7
49	Devlet, iki ya da daha az çocuk sahibi olmanın önemi konusunda topuma eğitim vermelidir.	1	2	3	4	5	6	7
50	Bir çiftin sahip olacağı çocuk sayısını asla sınırlandırmamalıyız.	1	2	3	4	5	6	7
51	Nüfus fazlalığının bir sorun olduğunu düşünenler tamamen yanlıştır.	1	2	3	4	5	6	7
52	Dünyanın nüfusunu önemli ölçüde azaltırsak, daha iyi bir durumda oluruz.	1	2	3	4	5	6	7
53	Devletin, aileleri sahip olacakları çocuk sayısı hakkında sınırlamaya hakkı yoktur.	1	2	3	4	5	6	7

EK-B. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

GÖRÜŞME SORULARI

Kişisel ve eğitimsel bilgiler

- Adınız, yaşınız
- Nerede yaşıyorsunuz? (Büyükşehir, Şehir, İlçe, Kasaba veya Köy)
- Hangi üniversite ve bölüm mezununuz?
- Öğrenim hayatınız esnasında çevre eğitimi içeren hangi dersleri aldınız?
Hangi eğitim kademesinde aldınız?
Kaç dönem aldınız?
Bu derslerdeki başarı durumunuz nasıldı?
- Çevre ile ilgili etkinlik, seminer, kurs, konferans, vb. katıldınız mı?
- Bu derslerin ve/veya etkinliklerin size katkıları neler oldu?
- Çevre ile ilgili bir derneğe üyeliğiniz var mıdır?
- Neden bu kurumlara üye oldunuz?

Aile

- Anne ve babanızın eğitim durumu nedir?
- Aileniz sizin çevre ile ilgili yapılan etkinliklere, derneklere vb. çalışmalararakatılmanızı destekliyor mu?
- Ailenize rağmen katıldığınız etkinlikler var mı? Varsa bunlar nelerdir?

Duygu, Düşünce ve Davranışlar

- Size göre doğa ne anlam ifade ediyor?
- Günlük yaşantınızdan çevreye duyarlı davranışlarınıza örnekler verir misiniz?
- Yakın çevrenizdeki çevre sorunlarıyla ilgili ne düşünüyorsunuz?
- Bunların size hissettirdikleri nelerdir?
- Bunların çözümüne yönelik herhangi bir girişimde buldunuz mu?
- Çevreye karşı sorumsuz davranan bireyleri, kurum/kuruluşları fark ettiğinizde ne hissediyorsunuz/düşünüyorsunuz?
- DEKAMER uzun süreli bir kamptır. Bu kadar uzun süre gönüllü çalışmaya sizi teşvik eden nedenler nelerdir?
- Sizce bu tip gönüllü çalışmaların çevre sorunlarının çözümüne etkisi nedir?

Kamp yaşantısının bireylere kazandırdıklarını belirlemek amacıyla hazırlanmış sorular

- Kamp çalışmaları çevreye karşı duyarlılığınızı nasıl değiştirdi?
- Kamp çalışmaları çevreye karşı bakış açınızı nasıl değiştirdi?
- Kamp çalışmaları çevreye karşı duygularınızı nasıl değiştirdi?
- Diğer katılımcılarla ortak çevresel bakış açınızın, çevresel tutumlarınızın, vb. olduğunu düşünüyor musunuz? Bunlar nelerdir?
- Yeniden bir çevre çalışmasında gönüllü olarak bulunmak ister misiniz?

EK-C Uzman Görüş Formu

Değerli Hocam,

Doğal hayatı koruma merkezi gibi kurumlarda gönüllü çalışan bireylerin ortak özellikleri araştırılmasının amaçlandığı bir çalışma yürütmekteyim. Bu amaçla, tez danışmanın Doç. Dr. Ayla KARATAŞ Hocam ile birlikte bir görüşme formu geliştirdik. Geliştirilen bu görüşme formunun amacına ne kadar hizmet ettiğine yönelik görüşlerinizi almak istemekteyiz. “Düzeltilmeli” ve “Uygun Değil” olarak kodladığımız maddelerin **nedenerini** altlarındaki açıklama kısmına belirtmeniz, görüşme formumuzun iyileştirilmesine büyük katkı sağlayacaktır. Vereceğiniz içten cevaplar ve ayırdığınız zaman için teşekkür ederim.

Zeynep CANDAS
Kocaeli Üniversitesi
Fen Bilimleri Öğretimi
Yüksek Lisans Öğrencisi

GÖNÜLLÜ SORULARI UZMAN GÖRÜŞÜ FORMU

		Uygun	Düzeltilmeli	Uygun Değil
I.	Kişisel Bilgiler			
a)	Lütfen Kendinizi kısaca tanıtır mısınız? (Adınız, yaşınız vs.)			
Açıklama				
b)	Nerede doğdunuz ve yaşadınız?			
Açıklama				
	Hangi üniversite ve bölüm mezununuz?			
Açıklama				
c)	Öğrenim hayatınız boyunca çevre eğitimi içeren dersler aldınız? Cevabınız evet ise aldığınız derslerin içeriğinden ve dersin uygulamasından bahsedebilir misiniz? Cevabınız hayır ise öğrenimin sürecince almak istediğiniz dersler var mıdır?			
Açıklama:				

2 <i>Bireylerin gönüllü çevresel etkinliklere bakış açılarını ölçmeyi amaçlayan sorular</i>			
a)	Çevre ile ilgili bir derneğe üyeliğiniz var mıdır? / Daha önce gönüllük çalışmalarında yer aldınız mı? Hangi kurum ve kuruluşlarda üyeliğiniz bulunmaktadır? Yer aldığımız projelerin içeriğinden bahseder misiniz?		
Açıklama			
b)	Daha önce çalıştığımız çevreyle ilgili gönüllülük projeleri / Kampta geçirdiğiniz süre boyunca yaptığınız çalışmaların (kısaca gönüllü olarak bir projede yer almak) çevresel sorunlara karşı bakış açınızı değiştirdi mi? Gönüllü çalışmalarının çevre eğitimine katkısı olduğunu düşünüyor musunuz? Arkadaşlarınızın \ kardeşlerinizin \ ileride çocuklarınızın gönüllü çevre çalışmalarında yer almaları için teşvik eder misiniz?		
Açıklama			
c)	Çevreyle ilgili gönüllü çalışmaların çevre sorunlarını çözmek için faydası olduğunu düşünüyor musunuz?		
Açıklama			
d)	Çevreyle ilgili etkinliklerde gönüllülük sizin için ne ifade ediyor?		
Açıklama			
3. <i>Bireysel yaşantıların çevresel sorunlar üzerine etkisini ölçmek amacıyla hazırlanan sorular</i>			
a)	Ailenizin çevre sorunlarına ve çevre ile ilgili yapılan çalışmalara karşı tutumu nasıldır?		
Açıklama			
b)	Geçmiş yaşantınızda (çocukluğunuzda) ailenizin sizi çevre dostu yapacak / çevre bilinci sağlayacak aktivitelerde bulundu mu? Örneğin kaynakları tasarruflu kullanmak, pahalı olsa da çevre dostu ürünler seçmek, çevreyi kirletenleri uyarmak, çöpleri ayırtmak... vb.		
Açıklama			
c)	Ailenizin çevre kuruluşları ile gönüllü kuruluşlarla çalışmaları üyelikleri var mıdır?		
Açıklama			

d)	Çevresel sorunlara karşı pozitif veya negatif bir tutum için de olmanıza neden olduğunu düşündüğünüz bir geçmiş yaşantısal deneyiminiz var mıdır?			
Açıklama				
e)	Yaşadığınız bölgede ve ülkemizin çevresel sorunları var mıdır? Bu sorunların giderilmesi için yapılan çalışmalardan bildikleriniz takip ettikleriniz var mıdır?			
Açıklama				
4 <i>Kamp yaşantısının bireylere kazandırdıklarını belirlemek amacıyla hazırlanmış sorular</i>				
a)	Katıldığınız çevre kampını nereden duydunuz? Neden katılmak istediniz? (Öğretmen önerisi, zorunlu staj veya bireysel ilgi ile katılım gerçekleştirme nedenlerinden hangisi ile katılım gerçekleştirdiğini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Ve cevap ile soru derinleştirilerek kamp süreci sonunda görüşlerindeki farklılıklar ortaya çıkarılmak istenmektedir.)			
Açıklama				
b)	Kampta geçirdiğiniz süre zarfında yeni beceriler edindiğinizi düşünüyor musunuz?			
Açıklama				
c)	Kampta kurduğunuz arkadaşlık ilişkilerinizin diğer arkadaşlarınızdan farklı olduğunu düşünüyor musunuz? Gönüllü arkadaşlarınız ile ortak bir paydaya sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? Sizce bu payda nedir?			
Açıklama				
d)	Asla unutmayacağınızı düşündüğünüz veya bu benim hayata bakış açımı değiştirdi diye adlandırabileceğiniz bir kamp anınız var mıdır?			
Açıklama				
e)	Yeniden bir kampta gönüllü olarak bulunmak iste misiniz?			
Açıklama:				

EK -D. KATILIMCI İZİN KÂĞIDI

Değerli katılımcı;

Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'nde yüksek lisans öğrencisi olan Zeynep CANDAS'ın yürüttüğü yüksek lisans tez çalışması için DEKAMER de uzun süreli konaklama yapan gönüllülerle yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmektedir. Görüşmenin amacı siz katılımcıların değerlendirme ve görüşlerinizi almak amaçlanmaktadır. Tüm katılımlar tamamen gönüllülük esasına dayalı olacaktır. Yapılacak olan tüm görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilecek ve bu kayıtlar gizli tutularak yalnızca bilimsel çalışmalar için kullanılacaktır.

Görüşme sırasında katılımcıya dört bölümden oluşan toplam 24 soru yöneltilecektir. Görüşmenin yaklaşık 40-50 dakika sürmesi tahmin edilmektedir.

Bu doğrultuda bahsi geçen tez çalışması adına fikirlerime başvurulduğunda, gerek yazılı olarak gerekse de sözlü olarak görüşlerimi paylaşmayı, ses kaydının alınması, kamp çalışması sırasında fotoğraflarımın çekilmesi ve çekilen fotoğrafların çalışmada kullanılması konusunda gönüllü olmayı kabul ediyorum.

Tarih: 12/08/2016

Katılımcının

EK-E ARAŞTIRMACININ DEKAMER KATILIM SERTİFİKASI

KATILIM BELGESİ

Gönüllülük Dönemi (Volunteering period) : **22.06/2016**
26.08/2016

Sayın: **ZEHNE AKDİŞ**

Deniz Kaplumbağalarının Korunması ve İzlenmesi çalışmalarına katılmış ve Dalyan Kumsalı (Muğla-Türkiye)'deki Deniz Kaplumbağaları Araştırma, Kurtarma ve Rehabilitasyon Merkezi (DEKAMER) 'inde yardım etmiştir.

PARTICIPATION CERTIFICATE

This is to certify that, **ZEHNE AKDİŞ**..... has participated in the Monitoring and Conservation of Sea Turtles and helped at the Sea Turtle Research, Rescue and Rehabilitation Centre (DEKAMER) at Dalyan Beach, Muğla-Turkey.

Prof. Dr. Yakup KASKA
Proje Yürütücüsü (Project Director.)

KİŞİSEL YAYIN VE ESERLER

Candaş Z., Karataş, A., Türkiye’de 1996-2016 Yılları Arasında Çevre Eğitimi Alanında Yapılan Çalışmaların İçerik Analizi, *Fen Bilimleri Öğretimi Dergisi*, Aralık 2017, **5**(2), 143-159.

Candaş Z., Karataş A., The Perception of the Nature of the Visitors Who Come to the Center for the Protection of Nature, *13. Congress of Ecology and Enviroment with International Participatio.*, Edirne, 12-15 September, 2017.

Kaltakçı G. D., Sak M., Ünal Z. Ş., Özbek V., **Candaş Z.**, Şen S., 1995-2015 Yılları Arasında Türkiye’de Fizik Eğitime Yönelik Yayınlanan Makalelerin İçerik Analizi, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2017, **1**(42), 143-167.

Sak M., Ünal Z. Ş., Özbek V., **Candaş Z.**, Şen S., Kaltakçı G. D., 1995-2015 Yılları Arasında Türkiye’de Fizik Eğitime Yönelik Makalelerin İçerik Analizi, *12. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi*, Trabzon, 28-30 Eylül 2016.

ÖZGEÇMİŞ

1991 yılında Ankara’da doğdu. İlk ve orta öğrenimini İstanbul’da Reşat Nuri Güntekin İlköğretim Okulu’nda, lise öğrenimini Çamlıca Kız Lisesi’nde tamamladı.2010 yılında girdiği Kocaeli Üniversitesi Eğitim Fakültesinden 2014 yılında Fen Bilgisi Öğretmeni olarak mezun oldu. 2015 yılında Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü’nde Biyoloji Eğitimi programında yüksek lisans eğitimine ve Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü’nde Fen Bilgisi Öğretmenliği programında yüksek lisansa başladı. 2014 yılında başladığı Milli Eğitime bağlı ortaokullarda Fen Bilimleri Öğretmeni olarak yaptığı görevinden 2017-2018 eğitim öğretim yılı sonunda ayrılmıştır. 2018-2019 eğitim öğretim yılı ile TED EGE kolejinde görevine devam etmektedir.